

Jari Åke

Sodan vai ihmiskunnan loppu?

The New York Timesin ja The Timesin raportointi Hiroshiman atomipommista
elokuussa 1945

Yleisen historian pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Syksy 2006

SISÄLTÖ

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimustehtävä ja lähteet	1
1.2. Alkuperäislähteet	5
1.2.1. The New York Times	5
1.2.2. The Times	7
1.3. Sotajournalismista	8
2. Yhdysvaltain ja Japanin ajautuminen sotaan	11
2.1. Säröjä suhteissa	11
2.2. Tyynenmeren sota	15
2.3. ”Historian hienoin asia”	18
3. Atomipommin uskomaton synty	22
3.1. Sodan parhaiten varjeltu salaisuus	22
3.2. Kahden miljardin dollarin projekti	24
3.3. Muurareista fyysikkoihin	27
4. Pommin ominaisuudet ja vaikutukset	30
4.1. Aurinkoon verrattava voima	30
4.2. Pommin vaikutukset	35
4.2.1. ”Hiroshima on mennyttä”	35
4.2.2. Pommin osuus sodan päättymisessä	40
5. Uhkien ja mahdollisuuksien tulevaisuus	43
5.1. Sodan uudet uhkakuvat	43
5.2. Atomienergian mahdollisuudet	47
6. Natsit ja atomipommi	53
7. Kirkonmiesten kritiikki	59
8. Muun maailman mielipiteet	64
8.1. The New York Times ja maailman tuomio	64
8.2. Toiveita ja pelkoja The Timesin sivuilla	68
9. Atomipommin monet kasvot	71
LÄHTEET	76

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä ja lähteet

”Ensimmäisen kerran minä ymmärsin, mitä ystäväni olivat tarkoittaneet sanoessaan, että Hiroshima oli tuhoutunut. Mitään ei ollut jäänyt jäljelle lukuun ottamatta muutamaa teräsbetonista rakennusta. – – Laajoilla alueilla kaupunki oli kuin aavikkoa, josta kohosi vain tiilikasoja. Minun olisi muutettava ’tuho’ -sanan merkitystä tai sitten valittava jokin toinen sana kuvaamaan näkemääni. Hävitys saattaa olla osuvampi sana.”¹

Yllä oleva tekstinkappale on suora lainaus japanilaisen lääkärin Michihiko Hachiyan teoksesta *Hiroshiman päiväkirja*, jossa hän kertoo kokemuksistaan ja selviytymisestään Hiroshiman kaupungissa amerikkalaisten tehtyä sinne maailman ensimmäisen ydinasehyökkäyksen toisen maailmansodan lopussa. Lainauksessa hän kuvaa sairaalan ikkunasta näkemäänsä, maatessaan siellä 8. elokuuta 1945, eli tasan kaksi päivää atomipommin pudottamisen jälkeen. Tuo tapahtuma on epäilemättä vaikuttanut ja muuttanut maailmaa sillä hetkellä ja aina sen jälkeen enemmän kuin ehkä mikään muu yksittäinen hetki historian pitkässä virrassa. Tuosta hetkestä alkoi ydinaseaika, eikä maailma enää koskaan ollut entisensä.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tutkia sitä, mitä kahdessa maailman suurimmista ja merkittävimmistä sanomalehdistä, eli yhdysvaltalaisessa *The New York Times*issa ja brittiläisessä *The Times*issä, kirjoitettiin ja raportoitiin atomipommin käytöstä. Tarkoitukseni on selvittää, mitä asioita lehdet kertoivat tapauksesta ja missä sävyssä, sekä onko niiden kirjoittelussa löydettävissä selkeitä eroja. Yhdysvallat ja Britanniahan olivat liittolaisia toisessa maailmansodassa, joten on mielenkiintoista selvittää, ulottuuko poliittinen yhteistyö ja samanmielisyys myös lehdistön tasolle. On myös välttämätöntä käsitellä sotajournalismia ylipäänsä, mitä erityispiirteitä siihen kuuluu ja sen suhdetta propagandaan. Vaikka tutkimuksen aiheena ei varsinaisesti olekaan itse pommin käyttöön johtaneet tekijät tai sen vaikutukset, täytyy myös sotaan johtaneet syyt ja itse sotatapahtumat käsitellä lyhyesti. Kuten Tommila toteaa lehdistöhistoriaa ja sen tutkimusta käsittelevässä teoksessaan, on lehden kirjoittelu aina sijoitettava oman aikansa tapahtumataustaa vasten.²

¹ Hachiya 1983, 46.

² Tommila 1974, 46.

Tämä tutkimus on historialliskvalitatiivinen. Lehdistötutkimukseen sovellettuna se tarkoittaa, että perinteisen lähdekritiikin keinoin pyritään ratkaisemaan mahdollisimman monet tutkimuksen ongelmat. Tutkija voi verrata lehden uutisaineistoa historiatieteen tutkittavasta tilanteesta luomaan kokonaiskuvaan.³ Tommila korostaa, että sanomalehti on lähteenä aina osa aikansa tiedotusprosessia, jota tutkittaessa olisi selvitettävä miten lehti toimii, mitä se kirjoittaa ja miten se vaikuttaa.⁴ Näistä viimeksi mainittu, eli vaikutuksen tutkiminen, on kuitenkin usein käytännössä lähes mahdotonta, mutta muutamissa kohdin on mielenkiintoista puhtaasti hypoteettisella tasolla pohtia millainen vaikutus tekstillä on lukijoihin voinut olla.

Tutkimuksessa keskitytään nimenomaan uutistekstien tulkintaan eri tasoilla. Näitä tasoja ovat ensiksikin tietenkin ilmeinen ja kaikkein näkyvin taso, eli se mitä kirjoitettiin. Tämän lisäksi täytyy huomio kiinnittää myös siihen, mitä mahdollisesti jätettiin kirjoittamatta, sekä mitä teemoja käsiteltiin selvästi enemmän ja mitä vähemmän. Teksteihin olisi tärkeää päästä ”sisälle” niin, että lukeminen onnistuu rivien välistä ja mahdolliset kätkeyt merkitykset tai yritykset vaikuttaa lukijan suhtautumiseen tulisivat esille. Pää- ja mielipidekirjoitukset jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Olen rajannut tutkimuksen ajallisesti vuoden 1945 elokuuhun, eli tutkittava ajanjakso on 7.-31.8.1945. Tämä siksi, että halusin ennen kaikkea tutkia aivan ensimmäisiä ja välittömiä reaktioita tähän koko maailmaa järjestyttäneeseen tapahtumaan, ennen kuin asiasta oli vielä saatavilla paljoa tietoa ja lehdet joutuivat toimimaan monella tapaa aivan uudenlaisen aiheen parissa.

Alkuperäislähteenä olen käyttänyt The New York Timesin elektronista versiota, joka löytyy verkosta. The Times puolestaan oli saatavilla mikrofilmeillä. Tutkittavista lehdistä The New York Timesissä oli selvästi enemmän uutisia ja juttuja atomipommin räjäytykseen ja siihen kuuluviin seikkoihin liittyen. Tämä oli odotettavissakin, sillä The New York Times on huomattavasti isompi ja laajempi lehti, jonka kapasiteetti syventyä asioihin ja omistaa niiden käsittelylle tilaa oli, ainakin tutkittavana aikana, ylivertainen The Timesiin verrattuna. Olenkin tehnyt teemallisen jaottelun nimenomaan pitkälle The New York Timesin pohjalta, sillä sen suurempi juttumäärä yksinkertaisesti antaa hedelmällisemmän lähtökohdan alkaa tutkimaan tekstien sisältöjä ja tekemään vertailuja.

³ Suvanto 1977, 95-97.

⁴ Tommila 1974, 7-10.

En käy lehtien kirjoittelua kronologisesti läpi, sillä se ei ole tarkoituksenmukaisinta eikä antaisi lainkaan selvintä kuvaa niiden raportoinnista. Sen sijaan syvennyn jokaiseen aihepiiriin erikseen siten, että otan käsittelyyn mukaan kaikki ajanjaksolla aiheeseen selvästi liittyneet jutut molemmista lehdistä. Pyrin myös käyttämään aina mahdollisuuksien mukaan suoria lainauksia, sillä monesti ne antavat lukijalle parhaan kuvan siitä, kuinka asiat oli lehdissä ilmaistu.

Olen jakanut jutut kuuteen eri aihealueeseen. Esittelen seuraavassa lyhyesti tutkimukseni teemallisen jaottelun. Jokaisesta aiheesta kerrotaan vielä tarkemmin kyseisen luvun alussa. Ensiksi käsittelen atomipommiprojektin suuruuteen, sen salaisuuteen ja eri valtioiden sekä tieteenalojen väliseen yhteistyöhön keskittyneitä juttuja. Toisena aihepiirinä on itse pommin ominaisuuksien ja sen tuhovaikutusten käsittely. Kolmannen ja juttumäärän osalta laajimman aihepiirin muodostaa lehdissä käyty tulevaisuuden pohdinta, niin sotilaalliselta kuin tieteelliseltäkin kantilta. Neljäs esille noussut tema on mielenkiintoinen, sillä siinä keskitytään natsien oman atomipommin kehittelyyn ja sen aiheuttamaan pelkoon. Viidennen aihepiirin muodostaa pommin käytön ja sen oikeutuksen ja tulevaisuuden pohdinta uskonnollisten tahojen käymänä. Viimeisessä käsittelyluvussa keskityn siihen, mitä lehdissä kirjoitettiin muiden maiden tiedotusvälineiden raportoinnista ja kommentoinnista.

Näiden aihealueiden ulkopuolelle jäi luonnollisesti jonkin verran juttuja, pääasiassa The New York Timesista. Osa niistä on vain lyhyitä tai ohimeneviä viittauksia atomipommiin jonkin täysin muun aiheen käsittelyn lomassa, osa taas lyhyitä uutisjuttuja, jotka eivät tuo mitään lisäarvoa aiheen käsittelyyn. Olen jättänyt nämä jutut käsittelyn ulkopuolelle, sillä aineiston määrästä ja laajuudesta ei ole pulaa, etenkin The New York Timesin kohdalla.

Käsittely voi tuntua jossain määrin The New York Times -painotteiselta, mitä se väistämättä onkin. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä syystä, että sen sivujen ja juttujen määrä oli niin paljon suurempi ja monipuolisempi kuin The Timesissa. The Times tyytyi monesti vain kertomaan edelleen sen, mitä The New York Timesissa oli jo kerrottu. Pyrin kuitenkin aina tuomaan myös The Timesin puolen esille kun semmoinen on löydettävissä ja muutamissa kohdin lehdissä on käsittelyssään havaittavissa selkeitä eroja, joten mielestäni on oikeutettua pitää The Times mukana omana kokonaisuutenaan ja pitää yllä vertailevaa tutkimusotetta aina kun se on mahdollista.

Tutkimuskirjallisuutena olen käyttänyt aiheen pohjustuksessa Herbert Feisin mainiota kirjaa, joka selostaa Japanin ja Yhdysvaltain väliseen sotaan vieneet tapahtumat yksityiskohtaisesti. Lisäksi olen käyttänyt monia toista maailmansotaa käsitteleviä teoksia saadakseni yleiskuvan sotatapahtumien etenemisestä ja osapuolten voimasuhteista. Vaikka monet näistä teoksista olivat melko vanhoja, muutamat kirjoitettu aivan sodanjälkeisinä vuosina, en pitänyt tätä kuitenkaan haittana, sillä ne keskittyivät pääasiassa sotatapahtumien kuvaamiseen ja aivan yleisiin sodan syiden ja vaikutusten analysointiin. Nämä seikat olivat jo hyvin selvillä ja tutkittu jo tuohon aikaan.

Koska itse atomipommin käytöstä päätti lopulta vain yksi henkilö, eli Yhdysvaltain senhetkinen presidentti Harry S. Truman, olen perehtynyt hänen muistelmiinsa, joissa hän itse perustelee päätöksensä johtaneet syyt. Iso-Britannian sodanaikaisella pääministerillä Winston Churchillilla oli suuri rooli pommin käyttämisen vankkumattomana kannattajana, joten olen ottanut myös hänen muistelmateoksensa lähdekirjallisuuden joukkoon. Sotajournalismista, propagandasta ja käytettyjen sanomalehtien historiasta olen saanut arvokasta tietoa erityisesti Heikki Luostarisen ja Taimi Torvisen teoksista, joita on usein käytetty lähdemateriaalina viitattaessa lehdistön historiaan ja sen käyttöön tutkimuksessa.

Realistisen kuvauksen elämästä ja oloista Hiroshimassa pommitushetkellä ja välittömästi sen jälkeen saa Michihiko Hachiyan omakohtaisiin kokemuksiin perustuvasta kirjasta, sekä John Herseyn Hiroshima -teoksesta, jotka ovat molemmat aiheensa kuuluisimpia ja laajalti luettuja teoksia. Atomipommin fyysiset vaikutukset niin ihmisiin kuin infrastruktuuriinkin on raportoitu ja esitelty tarkasti japanilaisen, pommin tuhoja tutkineen komitean koosteessa. Natsi-Saksan atomipommiprojektista ja erityisesti sen johtajasta Werner Heisenbergista sain tietoja Paul Rosen uudehkosta tutkimuksesta.

1.2. Alkuperäislähteet

1.2.1. The New York Times

Yhdysvalloissa on pitkät ja ylpeät vapaan lehdistön perinteet. Jo perustuslain ensimmäinen lisäys vuodelta 1791 takaa puheen ja lehdistön vapauden. Tästä huolimatta 1800-luvulla Yhdysvalloissa oli pyrkimyksiä lehdistön vapaan toiminnan tukahduttamiseen ja rajoittamiseen, niin osa- kuin liittovaltiotasollakin. Tämä toiminta kärjistyi etenkin ensimmäisen maailmansodan aikana, jolloin se oli hyvin onnistunutta ja jatkuvaa. Sodan jälkeen tapahtui kuitenkin muutos, sillä korkein oikeus katsoi perustuslain lisäyksen sitovaksi ja sen mukaan lehdistöllä oli tärkeä tehtävä vapaan informaation lähteenä.⁵

Toisen maailmansodan aikana lehdistö joutui kuitenkin jälleen sensuurin kouriin, mutta tällä kertaa se alistui siihen vapaaehtoisesti. Presidentti Rooseveltin perustama *sensuurivirasto* (Office of Censorship) laati sodanajan toimintaohjeet (Code of Wartime Practices) lehdistölle. Samaan aikaan *sotainformaation virasto* (Office of War Information) oli vastuussa moraalialia kohottavan tiedon levittämisestä.⁶

Tästä huolimatta täytyy pitää mielessä, että sanomalehtijournalismi kokonaisuudessaan oli pitkälle kehittyntä ja ammattimaistunutta jo toisen maailmansodan aikaan. Erityisesti juuri Yhdysvalloissa, jossa lehdistöltä vaadittiin laatua kaupallisten ja taloudellisten tavoitteiden vuoksi.⁷ Yhdysvaltalaisilla oli halu kertoa totuus sodasta, eikä salata muita kuin sotilasoperaatioiden kannalta tärkeitä asioita tai käytyjä diplomaattisia neuvotteluja. Tämä ”*strategy of truth*” eli totuuden strategia ei aina ollut helppo toteuttaa, mutta kaiken kaikkiaan yhdysvaltalainen lehdistö säilytti vapautensa aika hyvin.⁸

The New York Times perustettiin vuonna 1851, tarkoituksenaan ajaa ”*yleishyödyllisiä*” asioita. Se oli aluksi sitoutunut republikaanisen puolueen kannattaja, mutta tämän siteen se katkaisi jo 1800 -luvun lopussa. Lehden johtoajatukseksi oli jo alusta alkaen, että uutispalvelun tulisi olla täydellistä. Tämän vuoksi uutisille annettiinkin lähes kaiken kattava asema. The New York Times harjoitti jo perustamisestaan lähtien myös tutkivaa journalismia,

⁵ Kurian 1982, 990-998.

⁶ *ibid.*, 949-960.

⁷ Luostarinen 2002, 95.

⁸ Roeder 1993, 2.

eli se lähetti omia toimittajiaan paikan päälle ottamaan selvää asioista ja perehtymään niihin itse. Sillä oli myös laaja avustajaverkko ympäri maata.⁹

Alkuaikojen menestyksen jälkeen lehti ajautui vaikeuksiin ja menetti lukijakuntaansa, kunnes Adolph S. Ochs osti lehden vuonna 1896 ja elvytti sen toiminnan. Ochs oli isolationismin eli eristäytymispolitiikan vastustaja. Hänen mielestään ulkomaiset asiat olivat tärkeitä ja ne nostettiin isoon rooliin uutistoimituksessa. The New York Timesin periaatteisiin on myös aina kuulunut, että kaikki tärkeät dokumentit (esimerkiksi rauhansopimukset) julkaistaan kokonaan, vaikka ne veisivät kymmeniä sivuja. The New York Timesiä pidetään Yhdysvaltain parhaana sanomalehtenä, ja sota-ajasta lähtien sitä on pidetty myös eräänlaisena ”Amerikan äänenä”. Sillä on huomattava vaikutus kotimaassaan, ulottuen aina politiikkaan ja muihin lehtiin asti.¹⁰

Toisessa maailmansodassa The New York Timesilla oli omat kirjeenvaihtajansa sotarintamilla ympäri maailmaa.¹¹ Tyynenmeren sodasta raportoineista kirjeenvaihtajista tunnetuimpia olivat Hanson W. Baldwin, Frank Kluckhohn ja Robert Trumbull. Baldwin sai eteläisen Tyynenmeren sotatapahtumia käsittelevästä artikkelisarjastaan Pulitzer -palkinnon vuonna 1943.¹² Muun muassa näiden kirjeenvaihtajiensa avulla The New York Timesin tavoitteena oli kertoa totuus ja vain totuus sodasta ja tarjota lukijoilleen selvä ja kokonaisvaltainen kuva.¹³ Se kirjoittikin sodasta enemmän kuin mikään toinen sanomalehti maailmassa ja jopa mainostilaa uhrattiin sotaraporteille.¹⁴

Atomipommiin lehdellä on mielenkiintoinen side. Tiedetoimittaja William Laurence kutsuttiin nimittäin mukaan kirjoittamaan atomipommin kehitystyöstä virallinen historia. Hän joutui työskentelemään äärimmäisen salassa, edes hänen työnantajalleen ei kerrottu mihin tehtävään Laurence oli kutsuttu. Laurence todisti henkilökohtaisesti muun muassa New Mexicon koeräjäytyksen ja hän oli mukana Nagasakin pommituslennolla. Osa Laurencen muistiinpanoista ja kirjoituksista julkaistiin myöhemmin lehdessä, osa jäi salaisiksi. Palkinnoksi toimittajansa työstä The New York Times sai Washingonista ennakkovaroituksen atomipommin käyttämisestä, vaikka itse pommista ei vielä tuolloinkaan puhuttu mitään.

⁹ Torvinen 1982, 187-190.

¹⁰ *ibid.*, 191-192.

¹¹ Näistä kolme sai surmansa. Mott, 759.

¹² Roth, *passim*.

¹³ Mott 1962, 743-765.

¹⁴ Meyer 1970, 446-447.

Täten toimittajakunta osasi olla kuitenkin valmiudessa jonkun suuren tapahtuman varalta ja sai hiukan etumatkaa muihin lehtiin. Kun pommin räjäytyksen jälkeen Laurencen rooli tuli lopulta julki, oli se suuri voitto koko The New York Timesille.¹⁵

1.2.2. The Times

The Times on Britannian laatulehtien ehdotonta etujoukkoa. Sillä on ollut paljon vaikutusvaltaa ja sitä on seurattu jo pitkään hyvin aktiivisesti myös ulkomailla. The Times on ollut puoluesidonnaisuudesta riippumaton jo 1830 -luvulta lähtien. 1800 -luvun puolivälissä se oli jopa maailman suurin ja vaikutusvaltaisin lehti, lempinimeltään ”The Thunderer”, jyrisijä.¹⁶

Krimin sota 1800 -luvun puolivälissä oli ensimmäinen sota, jota sotakirjeenvaihtajat ja valokuvaajat seurasivat ja josta ne raportoivat lukijoille kotimaassa, ilman sensuuria. Ensimmäisen maailmansodan kirjeenvaihtajat sen sijaan olivat sodanjohdon tukena ja toimivat propagandan levittäjinä. Maailmansotien välillä The Times tuki voimakkaasti Britannian hallituksen myöntöväisyyspolitiikkaa, lehdessä ei esimerkiksi kritisoitu Hitleriä. Päinvastoin, mentiin jopa niin pitkälle, että pääkirjoituksessa 7.9.1938 suositeltiin Sudeettialueiden luovuttamista Saksalle.¹⁷

The Timesilla on aina ollut tiivis side Britannian hallitukseen ja yleensä sen mielipiteet ovat olleet pitkälti yhteneväiset hallituksen kanssa. Monet ovatkin sanoneet, että The Times puhuu hallituksen suulla. Ennen toista maailmansotaa lehden sisällä oli kuitenkin erimielisyyksiä ja ristiriitoja myöntöväisyyspolitiikan kannattajien ja sen vastustajien välillä. Nämä erimielisyydet kuitenkin tasoittuivat viimein, kun Hitlerin todelliset aiheet alkoivat selvitä.¹⁸

Toisen maailmansodan parina ensimmäisenä vuotena Britannian poliittisten johtajien ja lehdistön suhteita hallitsi huoli kansalaisten sotamoraalista. Tappiomielialaa oli havaittavissa ja etenkin vuonna 1940 pelättiin saksalaisten mairinnousua. Niinpä sisäministeri sai hallitukselta valtuudet kontrolloida lehdistöä. Painostusta harjoitettiin etenkin

¹⁵ Meyer 1970, 512-523.

¹⁶ Torvinen 1982, 78-81.

¹⁷ *ibid.*, 82-87.

¹⁸ Viimeistään saksalaisten Prahan valloitus 15.3.1939 avasi kiihkeimpienkin myöntöväisyyslinjan kannattajien silmät. McDonald 1984, passim.

vasemmistolaisia lehtiä kohtaan. Painostus ja sensuuri kuitenkin laantuivat kun sotamenestys muuttui suosiollisemmaksi.¹⁹

Geoffrey Dawson oli The Timesin pitkäaikainen päätoimittaja ja vahva persoona, jolla oli suhteita moniin korkea-arvoisiin henkilöihin. Dawson oli kannattanut alun perin myöntyväisyyspolitiikkaa, mutta jäädessään eläkkeelle vuonna 1941 hän oli kuitenkin jo täysin Churchillin sotapolitiikan puolella. Dawsonin seuraajaksi nousi hänen oikea kätensä, Robert Barrington-Ward. Hänen mielenkiintonsa ja katseensa suuntautui jo sodan loppumiseen ja sen jälkeiseen aikaan. Barrington-Ward halusi nostaa esille ehdotuksia ja suunnitelmia rauhan rakentamiseksi. Tämä ajattelutapa suututti monesti Churchillin ja muut poliitikot, sillä sota oli kuitenkin yhä täydessä käynnissä.²⁰

Itse sotatapahtumien raportoinnissa The Times oli totutun vahva ja laadukas. Sillä oli kattava, selkeä ja objektiivinen raportointi, joka perustui lukuisiin kirjeenvaihtajiin. Ulkomaanuutisten päätoimittaja ja ulkomaiset kirjeenvaihtajat olivat kokeneita miehiä, joista monet olivat asuneet kohdealueillaan jo vuosia, esimerkiksi Kaakkois-Aasiassa. Kolhu The Timesin kilpeen tuli kuitenkin siinä, kun atomipommi pudotettiin Hiroshimaan. Barrington-Ward oli juuri tuolloin poissa koko viikonlopun, ja hänen sijaisenaan toiminut Edward Carr ei saanut laadittua tapahtuneesta pääkirjoitusta seuraavan päivän lehteen. Niinpä The Times olikin yllättäen jäljessä muista sanomalehdistä tässä historiallisessa asiassa.²¹

1.3. Sotajournalismista

Sotajournalismi, eli sodista ja konflikteista uutisoiminen ja kirjoittaminen poikkeaa monin tavoin normaalista arkipäiväisestä journalismista. On aina muistettava ottaa huomioon ympäröivä yhteiskunta, eli senhetkinen maailmantilanne, jossa uutiset on tuotettu. Tutkittaessa uutisia kuudenkymmenen vuoden takaa on kaiken lähtökohtana luonnollisesti se, että maailma oli suursodassa. Valtiot olivat muodostaneet liittoja keskenään toisia valtioita vastaan ja sensuuri ja propaganda olivat täysin normaaleja toimintamalleja. Kuinka objektiivista uutisoimista tällaisessa tilanteessa sitten tulee ja voi odottaa?

¹⁹ Curran & Seaton 1988, 65-75.

²⁰ McDonald 1984, 13-31.

²¹ *ibid.*, 96, 144-145.

Objektiivisuuden käsitteen perusmerkitys on Hemanuksen mukaan ”*sanoman ja todellisuuden välinen vastaavuus*”.²² Eli tässä tutkittavassa tapauksessa ”todellisuus” oli se, että Hiroshiman kaupungissa on räjäytetty atomipommi, jolloin ”sanoman” tulisi vastata tätä tapahtumaa ja raportoida siitä täysin neutraalisti ja puolueettomasti. Tähän on kuitenkin käytännössä mahdoton päästä, sillä sanomalla on aina välittäjä, journalisti. Luostarisen mukaan uutisjournalismissa onkin kyse enemmän lähteiden ja journalistien kuin todellisuuden ja journalistien suhteesta.²³ Tästä muodostuu ongelmaksi se, että usein journalistien käyttämät lähteet on hyvin vaikea saada selville, sillä monesti edes uutisen kirjoittajaa ei ole mainittu. Yleensä ei voida myöskään tietää, oliko toimittaja itse paikan päällä havainnoimassa kirjoittamaansa tapahtumaa, vai onko hän perustanut juttunsa toissijaisiin lähteisiin.

On muistettava, että journalistit ovat itsekin yhteiskunnan jäseniä. Wilhelm Kempf kirjoittaa siitä, kuinka tämä vaikuttaa sotatapahtumien uutisointiin. Hänen mukaansa yhteiskunnan jäsenenä journalistit ovat saman sosiaalisen paineen alaisina kuin muukin yhteiskunta. He jakavat samat arvot ja uskomukset ja voivat identifioitua oman puolen johtajiin, sotilaisiin tai siviileihin ja tätä myöten sortua jopa vastapuolen demonisointiin.²⁴ Tähän liittyen Luostarinen korostaa, että toinen maailmansota oli liittoutuneiden näkökulmasta katsoen ”*hyvä sota*”, jolla oli selvä päämäärä, eli syöstä diktaattorit vallasta. Journalistien oli täten helppo samaistua oman sodanjohdon ja valtioiden tavoitteisiin.²⁵

Journalistien on myös aina otettava huomioon yleisö. Jos uutinen ei sovi suuren yleisön käsityksiin ja uskomuksiin, on olemassa vaara, että se torjutaan täysin. Niinpä journalistit saattavat liioitella tai ylidramatisoida tapahtumia. Omia tappioita tai menestyksiä voidaan kuvata yksityiskohtaisesti ja tunteisiin vetoavasti, kun taas vastapuolesta annetaan kasvoton tai stereotyyppinen kuva. Kempfin mukaan propagandalla ja sotajournalismilla onkin hyvin vähän eroa.²⁶

Sotiin ja kriiseihin on monta journalistista ”katsetta”. Luostarisen mukaan näitä voivat olla muun muassa *osapuolten näkökulma, kansainvälisen järjestön tai oikeuden näkökulma, taistelutapahtumien näkökulma, poliittisen tai sotilaallisen johdon näkökulma* tai

²² Hemanus 1973, 104.

²³ Luostarinen 1994, 43.

²⁴ Kempf 2002, 69-70.

²⁵ Luostarinen 2002, 95-96.

²⁶ Kempf 2002, 70.

rivisotilaiden tai siviilien näkökulma. Katse riippuu suuresti journalistin edustaman tiedotusvälineen kotimaan osallisuudesta kyseiseen sotaan. Totaalisessa sodassa tiedotusvälineet valjastetaan usein valtiolliseen ohjaukseen ja alistetaan sotapropagandan välineiksi, toisin sanoen tuottamaan vääristeltyä ja yksipuolista tietoa.²⁷ Tutkittaessa tiedotusvälinettä on pyrittävä selvittämään, kuinka itsenäinen ja riippumaton se on ollut. Onneksi propaganda ja yksipuolinen uutisointi on usein helposti havaittavissa, etenkin nykyaikana, kun on mahdollista verrata tiedotusvälineen esittämää kuvaa muihin lähteisiin.

Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on siis pitää mielessä journalistin tai hänen edustamansa tiedotusvälineen asema ja katse sotaan. Kummankin tutkittavan lehden tapauksessa taustana oli länsimainen, teollistunut yhteiskunta, joka uskoi käyvänsä oikeutettua sotaa vapauden ja demokratian puolesta. Sotaa ei ollut aloitettu, mutta se oli päätetty vakaasti viedä voittoisaan loppuun. Myös yleisön rooli on tärkeä. Yleisönä eli lukijoina näillä lehdillä oli miljoonia ihmisiä, ei ainoastaan kotimaissa vaan myös liittolaisvaltioissa. Valtaosa tutkittavana olevien lehtien lukijoista oli hyvin pitkälle samaa mieltä poliittisten päättäjiensä kanssa ja kansanjoukkojen yhtenäisyys oli vahva.

²⁷ Luostarinen 2002, 100-104.

2. Yhdysvaltain ja Japanin ajautuminen sotaan

2.1. Säröjä suhteissa

Japanin halu laajentua suurvallaksi ja koko Itä-Aasian johtavaksi valtioksi alkoi nousta vahvasti pintaan 1930-luvulla. Päästäkseen vallitsevan hegemonian asemaan se oli valmis koviin ja aggressiivisiin toimiin, minkä osoitti viimeistään hyökkäys Kiinaan heinäkuussa 1937. Japanin ongelma oli kuitenkin se, että maa oli riippuvainen länsivaltojen tuonnista, sillä se ei ollut luonnonvarojen suhteen lainkaan omavarainen. Tämän vuoksi Japani ei voinut vieraantua täysin suhteistaan länsivaltoihin, etenkin Yhdysvaltoihin, joka oli sen tärkein kauppakumppani.²⁸

Yhdysvallat alkoi kuitenkin ärsyntyä Japanin aggressiivisista toimista ja koko valtio alkoi vaikuttaa sen silmissä pahaenteiseltä. Se kärsi myös taloudellista vahinkoa Japanin toimien johdosta, muttei kuitenkaan halunnut katkaista kauppasuhteitaan. Yhdysvaltain asenne oli jo vuosikymmenten takaa tutun eristäytymispolitiikan mukainen, eli muiden valtioiden asioihin oman valtapiirin ulkopuolella ei haluttu sotkeutua.²⁹

Japani jatkoi sotatoimiaan Kiinassa ja taistelut laajenivat, mutta sotaa ei kuitenkaan saatu lopetettua. Tammikuussa 1939 Prinssi Konoyen, amerikkalaismyönteisen pääministerin tilalle nousi Kiichiro Hiranuma³⁰, joka suhtautui hyvin myönteisesti Saksaan ja Italiaan. Tästä huolimatta toukokuussa 1939 Hiranuma pyysi Yhdysvaltoja liittymään yhteen ylläpitämään rauhaa Euroopassa. Hiranuman ajatukset rauhan ylläpitämiseksi muistuttivat kuitenkin enemmän akselivaltojen vastaavia, joten Yhdysvallat kieltäytyi.³¹

Japanin lähentyminen Saksaan oli alkanut jo 1936, jolloin maat solmivat anti-Comintern -sopimuksen, jota laajennettiin 1938. Sopimus oli pääasiassa suunnattu Neuvostoliittoa vastaan, eikä Japani halunnut sen vaarantavan suhteita Yhdysvaltoihin ja Britanniaan. Vaikka Saksa painostikin vahvasti, ei Japani suostunut täyteen liittoon vielä tässä vaiheessa.³²

²⁸ Feis 1950, 3-5, 19.

²⁹ *ibid.*, 17-19.

³⁰ Hiranuma oli ollut merkittävä toimija taantumuksellisessa Kokuhonsha-yhteisössä, joka kannatti fasistisia ja sotilaallisia ihanteita Japanissa. Feis 1950, 18.

³¹ *ibid.*, 20-21.

³² *ibid.*, 25-30.

Saksan ja Neuvostoliiton solmima hyökkäämättömyyssopimus tuli suurena shokkina Japanin johtajille. He tunsivat joutuneensa petetyiksi ja syrjäänjätetyiksi. Tästä huolimatta Japani jatkoi suunnitelmiensa mukaisesti uuden järjestyksen ja vaikutusvallan luomista Itä-Aasiaan.³³

Yhdysvaltain päähuolenaiheena pysyi kysymys raaka-aineiden toimittamisesta Japaniin. Keskustelua käytiin jatkuvasti siitä, pitäisikö vientiä Japaniin rajoittaa sen osoittaman aggressiivisen laajenemispoliitiikan johdosta. Vientirajoituksia ja -kieltoja suunniteltiin, mutta ne eivät saaneet vastakaikua Britannialta ja Ranskalta.³⁴ Yhdysvaltain kansalaiset olivat kauppasuhteiden ja viennin lopettamisen kannalla. Poliittinen johto ei kuitenkaan halunnut ottaa ratkaisevaa askelta, sillä sen pelättiin johtavan sotaan. Yhdysvalloilla ei ollut varaa riskeerata, koska sillä ei joukkojen vähyden vuoksi ollut vielä mahdollisuutta sotia Japania vastaan ja samaan aikaan tukea Britanniaa vuonna 1940.³⁵

Yhdysvalloilla oli siis yhä vahva halu pysytellä erossa uhkaavista tilanteista, jotka voisivat muuttua sodiksi. Täten sille jäi ainoastaan diplomaattiset keinot käyttöön, mutta ne olivat varsin heikkoja. Yhdysvallat ei kuitenkaan halunnut hyväksyä Japanin havittelemaa ylivaltaa Tyynellämerellä eikä sen toimia Kiinassa. Japani puolestaan halusi tunnustusta ja hyväksyntää omalle asemalleen ja sillä oli selvä aikomus olla koko Itä-Aasian alueen ”vakauttava voima”.³⁶

Japani luonnollisesti tiedosti vaaran, joka sen tuontia uhkasi. Se julistikin hankkivansa pääsyn raaka-aineisiin sodan varalta. Yhdysvallat pelkäsi Hollannin Itä-Intian (Indonesia), Indokiinan ja Malayn alueiden puolesta, sillä Japanin uskottiin suunnittelevan niiden miehittämistä. Tämä ei kuitenkaan ollut vielä Japanin tavoitteena, vaikka Saksa sitä siihen suuresti kannustikin. Muutos tuli kuitenkin, kun Japanin armeija kaatoi hallituksen heinäkuussa 1940. Armeija halusi kovemmat keinot käyttöön ja uuteen hallitukseen tulikin kovan linjan kannattajia.³⁷ Nämä olivat armeijan vaikutusvallan alaisia ja suuntautuivat yhä enemmän Saksan suuntaan. Uuden hallituksen tavoitteena oli saada päätökseen sota Kiinassa

³³ Feis 1950, 31-36.

³⁴ 26.9.1939 presidentin pyynnöstä tosin lopetettiin yhdentoista nimetyn raaka-aineen vienti omiin tarpeisiin vedoten. Japani ei kuitenkaan protestoinut tätä päätöstä. Feis 1950, 40.

³⁵ *ibid.*, 49-50, 59.

³⁶ *ibid.*, 60-64.

³⁷ Pääministeriksi valittiin kuitenkin jälleen prinssi Konoye, sillä hänen uskottiin pystyvän tasapainoilemaan armeijan vaatimusten ja poliittisten piirien välillä. Feis 1950, 80.

ja tiukentaa otetta ympäröivistä alueista, kuitenkin niin ettei ajauduttaisi uuteen sotaan. Käytännössä rauhan ylläpito vaatisi kuitenkin Japanin ylivaltaa ja siten johtaisi väistämättä sotaan. Tavoitteet olivat siis ristiriidassa toivottujen keinojen kanssa.³⁸

Kansallinen puolustuslaki (*National Defense Act*) mahdollisti Yhdysvaltain presidentin kieltämään maan puolustuksessa tarvittavien tuotteiden ja raaka-aineiden viennin. Aluksi tätä sovellettiin vain vähän, esimerkiksi aseiden vientiin, joka oli kiristyvässä maailmanpoliittisessa tilanteessa tietysti täysin luonnollista. Japanille toimitettiin yhä sille elintärkeitä rautaa ja öljyä. Japanin lähennyttyä Saksaan Yhdysvallat kuitenkin ryhtyi vähitellen toimenpiteisiin ja lopetti lentobensiinin ja ensimmäisen luokan raudan viennin. Näistä toimenpiteistä johtuen Japanin ja Yhdysvaltojen välit kylmenivät entisestään.³⁹

Seuraava askel Japanin laajenemispolitiikassa tapahtui, kun sen joukot syyskuussa 1940 etenivät Ranskan Indokiinaan. Tämä sai Yhdysvallat julistamaan viimein kauppasulun, joka koski kaikkia rauta- ja terästuotteita.⁴⁰ Kuitenkaan vielä tässäkin vaiheessa sulkua ei koskenut öljyä. Kauppasulku oli isku Japanille, muttei kuitenkaan tyrmäys. Se oli jo osannut valmistautua tapahtuman varalle, eikä perääntynyt suunnitelmistaan, vaikka niille vahinkoa monin tavoin aiheutuikin.⁴¹

Valtioiden väliset liittoutumat ja blokit alkoivat viimein muodostua selviksi syksyn 1940 aikana. 27.9.1940 Saksa, Japani ja Italia muodostivat Kolmiliiton (*Tripartite Pact*) joka käytännössä merkitsi sitä, että maat sopivat keskenään valtapiireistä ja Japani sai vapaat kädet muodostaa Itä-Aasian hallinnan mielensä mukaan. Japanissa uskottiin, että Yhdysvallat ei hyökkäisi sekä Saksa että Japania vastaan. Se myös jatkoi etenemistään pohjoisessa Indokiinassa ja ryhtyi käytännössä miehittämään aluetta. Tämän lisäksi Japani alkoi vaatia Hollannin Itä-Intialta laajoja öljytoimituksia, joista se ei kuitenkaan saanut kuin puolet.⁴²

³⁸ Feis 1950, 72-87.

³⁹ *ibid.*, 74-75, 88-94.

⁴⁰ Monet Washingtonissa olivat sitä mieltä, että tämä toimenpide oli ”*liian vähän, liian myöhään*”. Feis 1950, 106.

⁴¹ *ibid.* 107-109.

⁴² *ibid.* 110-112, 130-131.

Kolmiliiton syntyminen ei tullut yllätyksenä Yhdysvalloille, sen toteutumisen nopeus sen sijaan oli yllätys. Yhdysvallat lähentyi entisestään Britannian kanssa ja nosti esille ajatuksen alueellisesta voimasta Japania vastaan. Maat ryhtyivätkin suunnittelemaan yhdessä Tyynenmeren alueen puolustamista, vaikka käytännössä Yhdysvallat ei vieläkään ollut valmis sotaan.⁴³

Aluksi Yhdysvaltain ja Britannian suhtautuminen Japanin toimiin ei ollut yhteneväinen. Britannia pyysi moneen otteeseen Yhdysvalloilta tiukempaa asennetta, viennin rajoittamista entisestään ja laivasto-osastojen lähettämistä alueille. Yhdysvallat pysytteli kuitenkin sitkeästi kannassaan, eikä halunnut provosoida Japania. Salassa se kuitenkin teki jo täysipainoisesti suunnitelmia pahimman varalle ja myöntyi pikkuhiljaa myös joihinkin Britannian pyyntöihin. Tuen ja voiman osoituksena se lähetti maaliskuussa 1941 kaksi sotaristeilijää Australiaan ja Uuteen-Seelantiin solidaarisuuden eleenä Kansainyhteisölle. Myös vientikieltoa laajennettiin. Kaiken kaikkiaan Yhdysvaltain politiikka talvella 1941 oli tunnustelevaa ja varoittavaa, kuitenkin niin että koko ajan haluttiin pitää keskusteluyhteys Japaniin auki ja sitä pyydettiin jatkuvasti neuvotteluhin. Maaliskuussa solmittiin viimein virallinen liittosuhde Britannian kanssa ja huomioitiin myös, että se voi viedä sotaan Japania vastaan. Liitto ei kuitenkaan sitonut Yhdysvaltoja puolustamaan Britannian Tyynenmeren alueita.⁴⁴

Japanin sisäpolitiikalla oli kahdet kasvot. Toisaalla oli vahva halu välttää sota Yhdysvaltain ja Britannian kanssa, toisaalla taas halu laajentaa alueita hyökkäämällä Singaporeen ja toimimalla yhteistyössä Saksan kanssa. Saksa yritti omalta osaltaan taivuttaa Japania hyökkäämään Singaporeen. Hyökkäystä kuitenkin epäröitiin ja sen sijaan Japani tekikin puolueettomuussopimuksen Neuvostoliiton kanssa. Enemmän kuin mitään Japanissa pelättiin nimittäin sota kahdella suunnalla, sekä Yhdysvaltoja että Neuvostoliittoa vastaan.⁴⁵

⁴³ Feis 1950, 123-128.

⁴⁴ *ibid.*, 155-169.

⁴⁵ *ibid.* 182-192.

2.2. Tyynenmeren sota

Kun Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon kesällä 1941, Japani päätti myös edetä ja ottaa haltuunsa koko Indokiinan. Tämä suututti Saksan, joka vaati turhaan Japania hyökkäämään ensin Neuvostoliittoon. Kesän kuluessa Japani päätti ratkaista tilanteen, lyödä Kiinan lopullisesti ja luoda pohjan tulevalle Itä-Aasian hegemonialleen. Se luotti siihen, että Saksa voittaisi Neuvostoliiton ja että Yhdysvallat pysyttelisi sodan ulkopuolella. Laajamittaiset sotavalmistelut aloitettiin.⁴⁶

Kun Yhdysvallat sai tietää Japanin miehittäneen Indokiinan, alkoi se suunnitella uusia toimenpiteitä yhdessä Britannian kanssa. 26.7.1941 presidentti Roosevelt viimein ilmoitti, että kaikki Japanin varat Yhdysvalloissa jäädytetään ja öljyn vienti Japaniin lopetetaan kokonaan.⁴⁷ Japanin pääministeri, prinssi Konoye, ehdotti suoria neuvotteluja Rooseveltin kanssa tilanteen ratkaisemiseksi rauhanomaisesti. Yhdysvallat kieltäytyi, sillä se ei uskonut, että Konoyella olisi enää valtaa muuttaa Japanin suuntaa, jota säätelivät nyt armeijan johtohenkilöt.⁴⁸

Japanin armeija vaatikin, että neuvotteluyritykset oli lopetettava ja ryhdyttävä sotaan, jonka alkamisen takarajaksi asetettaisiin lokakuu. Täten haluttiin estää Yhdysvaltain mahdollisuudet vahvistaa puolustustaan. Keisari antoi kuitenkin Konoyelle vielä neuvotteluvaraa, vaikka tilanne öljyn suhteen oli jatkuvana huolena. Jokainen mennyt päivä kulutti rajallisia öljyvaroja, joita ei enää pystytty täydentämään. Lopulta armeijan paine kasvoi liian suureksi ja Konoyen oli erottava. Sotaministeri Tojosta tuli nyt myös pääministeri ja uusi hallitus nousi valtaan 18.10.1941.⁴⁹

Marraskuun alussa Japani esitti viimeisen tarjouksen Yhdysvalloille. Jos sitä ei hyväksyttäisi, seuraava askel olisi sota. Tarjouksen ehdot asetettiin tarkoituksellisesti sellaisiksi, että tiedettiin Yhdysvaltain tulevan ne hylkäämään. Yhdysvallat puolestaan vaati, että Japanin on todistettava rauhantahtonsa vetäytymällä Kiinasta. Näin ollen osapuolet olivat umpikujassa.

⁴⁶ Tässä vaiheessa harjoiteltiin myös hyökkäystä Pearl Harboriin. Feis 1950, 212-217.

⁴⁷ Tämä oli shokki Japanille. Yhdysvalloissa uskottiin kuitenkin, että Japani ei hyökkää ennenkuin Saksa olisi saanut nujerrettua Britannian vastarinnan. Feis 1950, 240-241.

⁴⁸ *ibid.* 256-259.

⁴⁹ *ibid.* 264-286.

Yhdysvaltain vakoilukoneisto toimi tehokkaasti ja Japanin tiedettiin voivan iskeä milloin hyvänsä.⁵⁰

Japani ei voinut enää perääntyä asemistaan, joiden vuoksi se oli riskeerannut niin paljon. Kun Saksa antoi vahvistuksen, että se liittyisi sotaan Yhdysvaltoja vastaan, Japanin sodanjohto teki päätöksensä. Yllätyshyökkäys Yhdysvaltain laivastotukikohtaan Pearl Harborille toteutettiin 7.12.1941.⁵¹ Yhdysvaltain Tyynenmeren laivasto kärsi suuria tappioita ja lähes 3000 ihmistä sai surmansa.⁵² Pearl Harborin kohtalosta muodostui Yhdysvalloille valtava kansallinen trauma, joka vaikuttaa tänäkin päivänä. Tästä kertoo muun muassa se, kuinka World Trade Centerin terrorihyökkäystä vuonna 2001 verrattiin amerikkalaisessa lehdistössä Pearl Harboriin.

Alkaneessa Tyynenmeren sodassa Japani pystyi toivomaan vain rajoitettua voittoa. Se perusti sotataktiikkansa historiallisiin voittoihin ja luotti vahvaan laivastoonsa sekä alussa vallinneeseen ilmaylivoiimaansa. Hyökkäys Pearl Harboriin oli kuitenkin huono ratkaisu, sillä se yhdisti Yhdysvaltain kansalaiset sodan puolelle.⁵³ Yllätyshyökkäys oli suunnaton kansallinen nöyryytys, joka teki mahdottomaksi kompromissin teon myöhemmin ja osaltaan vaikutti Yhdysvaltain loppuun saakka vallinneesta vaatimuksesta ehdottomaan antautumiseen, joka lopulta johti atomipommien käyttöön.

Rajoitettu sota ei kuitenkaan ollut enää mahdollinen vaihtoehto Japanille, sillä sen vihollisiin kuuluivat Yhdysvaltain lisäksi myös muun muassa Britannia, Hollanti, Australia, Uusi-Seelanti ja Kanada. Sodan alku tosin lupasi Japanille hyvää. Se saavutti nopeita voittoja brittejä vastaan ja valloitti muun muassa Filippiinit, Singaporen ja Burman.⁵⁴ Yhdysvalloille sodan alku puolestaan oli vaikea, tilanne oli pysähdyksissä ja johtajat pelkäsivät jo kansalaisten sotamoraalin laskevan ja kärsimättömyyden nousevan pintaan. Time-lehti kirjoitti, että puolen vuoden aikana Yhdysvallat ei ollut valloittanut yhtään vihollisen alueita tai voittanut yhtään taistelua.⁵⁵

⁵⁰ Feis 1950, 304-320.

⁵¹ *ibid.* 327-341.

⁵² Fuller 1954, 133-134.

⁵³ Fuller 1954, 129-132.

⁵⁴ *ibid.* 140-148.

⁵⁵ Roeder 1993, 8.

Välittömästi Pearl Harborin jälkeen Yhdysvaltain toimet olivatkin puolustuksellisia ja sen ensimmäinen tavoite oli suojata Australia. Ajan kuluessa se sai siirrettyä yhä enemmän joukkojaan Tyynenmeren alueille. Midwayn taistelun myötä laivasto ylivoima ja aloite koko sodassa siirtyikin Yhdysvalloille.⁵⁶ Yhdysvaltain joukkojen komentaja, kenraali MacArthur päätti siirtyä ns. ”heinäsirkkatakatiikkaan”, eli keskittyä siirtymään tärkeimmiltä saarilta toisille, jopa monien satojen kilometrien matkan. Täten oli tavoitteena valloittaa vain tärkeät vihollistukikohdat, eikä taistella verisesti ja kuluttavasti jokaisesta saaresta. Tämän taktiikan ansiosta yhdysvaltalaisjoukot etenivät reilussa vuodessa yli 2400 kilometriä.⁵⁷

Sodan pitkittyessä Japani menetti asemiaan tasaisesti. Yhdysvaltain ilmaylivoima oli suuri ja se valloitti takaisin Burman ja Filippiinit vuonna 1944. Näissä taisteluissa Japanin merivoimat kärsi niin suuria tappioita, ettei kyennyt varustamaan laivastoa merelle enää koko sodassa. Viimeistään Saksan tappion myötä kävi selväksi, että myös Japanin kohtalo oli sinetöity ja sen asema muodostui toivottomaksi.⁵⁸

Vaikka Tyynenmeren sota etenikin Yhdysvaltain kannalta suotuisasti ja se saavutti jatkuvasti merkittäviä voittoja, kärsi se myös tuntuja tappioita. Esimerkiksi Filippiinien valtauksessa Yhdysvaltain armeija menetti yli 60 000 miestä kuolleena, haavoittuneena tai kadonneena. Ja vaikka Japanin tappiot olivat moninkertaiset, ei se silti suostunut ehdottomaan antautumiseen, josta Yhdysvallat liittolaisineen piti tiukasti kiinni. Näin ollen sota jatkui. Kuuluisat Iwo Jiman ja Okinawan valtauksukset olivat strategisesti tärkeitä, sillä ne mahdollistivat Japanin pääsaarten ja suurten kaupunkien pommitukset. Ne olivat kuitenkin myös hyvin verisiä taisteluja, joissa etenkin japanilaiset itsemurhalentäjät aiheuttivat ongelmia.⁵⁹ Japanilaisten sitkeys ja peräänantamattomuus huoletti Yhdysvaltain sotilaskomentajia, jotka pelkäsivät, että maihinnoususta pääsaarille tulisi ennen näkemättömän verinen.⁶⁰

⁵⁶ Midwayn taistelu käytiin 4.-7.6.1942. Se oli hyvin ratkaiseva, sillä Japani menetti muun muassa neljä lentotukialusta. Fuller 1954, 152.

⁵⁷ *ibid.* 200-202.

⁵⁸ Fuller 1954, 365-377.

⁵⁹ Lokakuusta 1944 aina Okinawan taistelun loppuun 21.6. 1945 japanilaiset tekivät 2550 kamikaze-lentoa, joista n. 19 % oli tehokkaita. Fuller 1954, 383.

⁶⁰ *ibid.* 379-383.

Kesällä 1945 Japani alkoi tehdä rauhantunnusteluja ja kääntyi Neuvostoliiton puoleen toivoen siltä välitysapua. Tämä oli iso askel, sillä se tietäisi kaikkien valloitetujen alueiden menetystä. Neuvostoliitolle sodan jatkuminen kuitenkin sopi, eikä se ryhtynyt välittäjäksi.⁶¹ Seuraavat epäviralliset rauhantunnustelut Japani teki Ruotsin kautta Britannian suuntaan. Niihin ei kuitenkaan vastattu, vaikka yritystä pidettiin vakava-aikeisena. Japanilaiset pelkäsivät kansallista nöyryytystä ja etenkin keisarin häpäisemistä enemmän kuin mitään muuta. Tämän vuoksi he eivät olleet halukkaita suostumaan ehdottomaan antautumiseen.⁶²

Britannia ei ollut päättänyt omaa politiikkaansa Japanin ja sodan lopettamisen suhteen, eikä tiennyt tarkkaan Yhdysvaltain suunnitelmista. Maassa syntyikin keskustelua ehdottoman antautumisen vaatimuksen mielekkyydestä. Britannia ehdotti Yhdysvaltain presidentiksi nousseelle Harry S. Trumanille, että Japanin kansa saisi itse päättää keisarin kohtalosta. Truman ei tähän kuitenkaan suostunut, sillä hän piti sitä heikkouden osoituksena. 26.7.1945 Yhdysvallat, Britannia ja Kiina julkaisivat uhkavaatimuksen Japanin antautumiseksi. Virallisesti Japanin hallitus ei tähän vaatimukseen reagoanut.⁶³ Pian tämän jälkeen Truman teki päätöksen atomipommin käyttämisestä.⁶⁴

2.3. ”Historian hienoin asia”

Franklin D. Roosevelt, eräs Yhdysvaltain historian merkittävimmistä presidenteistä kuoli 12.4.1945. Hänen seuraajakseen nousi varapresidenttinä toiminut Harry S. Truman. Heti virkaannousunsa jälkeen Truman lupasi jatkaa edeltäjänsä linjoilla ja hän oli täysin sitoutunut vaatimaan Japanilta ehdotonta antautumista.⁶⁵

Lähes heti aloitettuaan virassaan hän sai tietää uuden, hyvin salaisen asekehityksestä ja sen ominaisuuksista. Hänelle kerrottiin, että tiedemiehet olivat onnistuneet kehittämään räjähteen, joka olisi ”*tarpeeksi iso tuhoamaan maailma*”. Tarkempia tietoja tästä projektista hän sai heinäkuussa Potsdamissa, jossa liittoutuneiden johtajat olivat koolla. Trumanille

⁶¹ Fuller 1954, 391.

⁶² Woodward 1976, 502-507.

⁶³ Tosin pääministeri Suzuki antoi lehdistötiedotteen, jossa julisti vaatimuksen arvottomaksi. Yhdysvallat tulkitsi tämän kieltäytymiseksi. Woodward 1976, 524.

⁶⁴ *ibid.* 505-525.

⁶⁵ Pemberton 1989, 36-37.

kerrottiin 16.7.1945, että atomipommin koeräjäytys oli onnistunut. Truman tajusi välittömästi, että kyseessä oli ase jolla voi muuttaa historiaa.⁶⁶

Omien muistelmiensa mukaan Trumaan oli aluksi päättänyt, että atomipommia ei käytetä, vaan Japanin pääsaaret vallataan maihinnousuilla. Hän kuitenkin iloitsi suuren tieteellisen projektin onnistumisesta ja korosti Yhdysvaltain ja Britannian yhteistä panosta ja työtä.⁶⁷ Britannian pääministeri Winston Churchill⁶⁸ oli myös iloinen kuultuaan onnistuneesta koeräjäytyksestä. Hän oli jo pitkään pelännyt erittäin suuria tappioita, joita Yhdysvallat ja Britannia kohtaisivat Japanin lopullisessa valtauksessa. Churchillilla ei ollut epäilystäkään atomipommin käyttämisestä, päinvastoin.⁶⁹

Asiantuntijat suosittelivat Trumanille atomipommin käyttämistä. He sanoivat, että pelkkä näyttö – esimerkiksi pommin räjäyttäminen aution saaren yllä – ei riittäisi. Truman korosti, että viimeinen päätös pommin käyttämisestä oli aina hänellä. Hän piti atomipommia ennen kaikkea sotilaallisena aseena, eikä epäröinyt käyttää sitä, mikäli näki sen parhaaksi. Truman halusi, että pommia käytettäisiin sotilaallisia kohteita vastaan ja siviilitappiot olisi minimoitava.⁷⁰

Atomipommin mahdollisista kohteista laadittiin lista. Päätettiin, että kohteena pitäisi olla kaupunki ilman aikaisempia vaurioita.⁷¹ Monet suurista kaupungeista, kuten Tokio ja Nagoya, olivat jo niin vaurioituneet aikaisemmissa pommituksissa, etteivät ne olleet enää ensisijaisia kohteita. Yhdysvaltalaiset eivät muutenkaan olleet valmiita iskemään kulttuurisesti tärkeään Tokioon.⁷² 24.7. Truman antoi käskyn valmistautua pommituslentoon 3.8. jälkeen heti kun sää sallii. 28.7. Tokion radio julisti, että taistelu jatkuu. Truman ei nähnyt vaihtoehtoa, joten atomipommi räjäytettiin Hiroshiman yllä 6.8.1945. Hiroshimassa oli tuolloin noin 320 000 asukasta, joista virallisen arvion mukaan yli 70 000 kuoli välittömästi ja yli 80 prosenttia kaupungin rakennuksista tuhoutui.⁷³ Truman itse oli tapahtuman johdosta liikuttunut ja

⁶⁶ Truman 1955, 10 ja 414.

⁶⁷ *ibid.* 414-419.

⁶⁸ Churchill oli tuolloin viimeisiä päiviä virassaan. Konservatiivipuolue hävisi Britannian parlamenttivaalit ja uudeksi pääministeriksi nousi työväenpuolueen Clement Attlee. Trumanilla oli kuitenkin hyvä käsitys Attleesta, hän arvioi että yhteistyössä ei tulisi ongelmia. Truman 1955, 395.

⁶⁹ Churchill 1954, 544-552.

⁷⁰ Truman 1955, 419-420.

⁷¹ Kaupungit olivat: Hiroshima, Kokura, Niigata ja Nagasaki. Buchanan 1964, 582.

⁷² Buchanan 1964, 579-580.

⁷³ Fuller 1954, 394.

kommentoi ”*tämä on historian hienoin asia*”. Hän uskoi sodan loppumisen olevan lähellä ja julkaisi tiedotteen, jonka sisältö oli ihannointia, ihmetystä ja ylistystä suurta saavutusta kohtaan.⁷⁴

Hiroshiman kuolonuhrien tarkasta määrästä on lähes mahdotonta esittää kovin tarkkoja arvioita, sillä kaupungin asukasluku ei ollut tarkkaan tiedossa, kuten ei myöskään siellä olleiden sotilaiden lukumäärä. On myös vaikeata määritellä mikä on atomipommin uhri, onko kyseessä henkilö joka kuolee välittömästi vai lasketaanko uhrien joukkoon myös ne, jotka kuolivat säteily sairauksiin hyvinkin pitkään pommin jälkeen. 70 000 on varmasti liian vähäinen määrä, tarkemmissa tutkimuksissa on esitetty, että ainakin 110 000 ihmistä kuoli välittömästi pommin räjähdettyä.⁷⁵

Trumanin päätöstä käyttää atomipommia on luonnollisesti tutkittu ja käsitelty valtavan paljon. On esitetty, että Truman käytti atomipommia pelotellakseen Neuvostoliittoa hyväksymään Yhdysvaltain johtaman maailmanjärjestyksen.⁷⁶ Toisaalta on sanottu, että Manhattanin projektia⁷⁷ johtaneella Leslie R. Grovesilla oli päätöksessä suuri vaikutusvalta, ja hän nimenomaan halusi käyttää pommia oikeuttaakseen siihen uhratut taloudelliset ja tieteelliset voimavarat. Myös muita syitä on tuotu esiin, mutta tosiasiallisesti Japani olisi antautunut väistämättä ennemmin tai myöhemmin ilman atomipommejakin.⁷⁸

Truman itse perusteli päätöstään käyttää pommia halullaan säästää amerikkalaisten sotilaiden henkiä. Tähänkin on kriittisesti puututtu. Truman arvioi, että maihinnousu vaatisi 250 000 – 1 000 000 amerikkalaissotilaan hengen. Todellisuudessa Pentagonin arviot kuolonuhreista eivät koskaan nousseet yli 200 000, useimmiten puhuttiin muutaman kymmenen tuhannen sotilaan tappioista. Monet johtavista yhdysvaltalaisista myös vastustivat pommin käyttämistä, muun muassa kenraali Eisenhower.⁷⁹ Ehkä parhaiten pommin käytön vastustajien mielipiteet tiivistää Albert Einstein kommentoidessaan vuonna 1947 seuraavasti:

⁷⁴ Truman 1955, 420-423.

⁷⁵ The committee for the compilation of materials on damage caused by the atomic bombs in Hiroshima and Nagasaki 1981, 363-369.

⁷⁶ Pemberton 1989, 50-55.

⁷⁷ Manhattan Project oli salanimi atomipommin kehitysprosessille.

⁷⁸ Purdue 1999, 173-174.

⁷⁹ Pemberton 1989, 50-55.

”Jos olisimme näyttäneet muille valtioille New Mexicon koeräjäytyksen Alamogordossa, olisimme voineet käyttää sitä lähtökohtana uusille ideoille. Se olisi ollut vaikuttava ja myönteinen hetki tehdä harkittuja ehdotuksia sodan lopettamiseksi. Tämän aseiden hylkääminen liian kammottavana käytettäväksi olisi ollut vahvuus neuvotteluissa ja osoittanut vilpittömyytemme pyytäessämme kansoja sitovaan yhteistyöhön muuttaa nämä vasta vapautetut voimat hyväksi.”⁸⁰

Oli todellinen syy mikä hyvänsä, ensimmäinen atomipommi tiputettiin siis Hiroshimaan. Japanille ei juuri annettu aikaa sulatella tätä iskuja, sillä 8.8.1945 toinen atomipommi tiputettiin Nagasakiin. Vuorokausi tästä myöhemmin Neuvostoliitto julisti sodan Japanille. Sillä ei kuitenkaan ollut enää käytännön merkitystä, vaan 10.8. Japani ilmoitti antautumisestaan. Aselepo solmittiin 14.8.1945.⁸¹ Toinen maailmansota oli viimein lopullisesti ohi ja oli aika laskea ruumiit.

”Ihmisiä kuoli niin nopeasti, että olin ruvennut pitämään kuolemaa tavanomaisena tapahtumana. – – Pidin sellaista perhettä onnellisena, jonka jäsenistä vain kaksi oli kuollut.”⁸²

⁸⁰ *”Had we shown other nations the test explosion at Alamogordo, New Mexico, we could have used it as an education for new ideas. It would have been an impressive and favourable moment to make considered proposals for world order to end war. Our renunciation of this weapon as too terrible to use would have carried great weight in negotiations and made convincing our sincerity in asking other nations for a binding partnership to develop these newly unleashed forces for good.”* Winnacker 1947, 25.

⁸¹ Buchanan 1964, 590-591.

⁸² Hachiya 1983, 44.

3. Atomipommin uskomaton synty

Atomipommin syntyyn johtanut prosessi oli suunnattoman laaja, monivaiheinen ja hyvin kansainvälinen. Atomin halkaisu 1930 -luvulla oli se tieteellinen edistysaskel, joka mahdollisti atomin suunnattoman energian valjastamisen ihmisen käyttöön. Atomipommi oli yksi tämän keksinnön käytännön sovelluksista. Tutkittavissa lehdissä annetaan paljon huomiota Yhdysvalloissa tapahtuneelle pommin kehitysprojektille. Etenkin The New York Times ylistää estottomasti tämän projektin valtavia mittasuhteita, siihen osallistuneiden henkilöiden lukumäärää ja sille omistettuja voimavaroja, sekä sitä kuinka tämän kokoluokan kansallinen ja osin kansainvälinenkin projekti pystyttiin pitämään salassa, vieläpä sota-aikana. The Times on kirjoittelussaan maltillisempi ja vähäeleisempi, luonnollisesti sen takia, koska käytännössä Yhdysvallat yksinään omalla panostuksellaan ja omilla voimavaroillaan oli pommin kehityksen, sen valmistamisen ja lopulta myös sen käyttämisen takana. The Times kuitenkin yrittää urhoollisesti nostaa esiin myös Britannian ja Kansainyhteisön panosta.

3.1. Sodan parhaiten varjeltu salaisuus

Atomipommin räjäytystä seuranneita ensimmäisiä päiviä hallitsee kirjoittelussa suuri hämmästyks, jopa ällistys, että näin valtavan kokoluokan projekti on onnistuttu pitämään salassa. Saavutus oli todellakin merkittävä, kun otetaan huomioon, että elettiin sota-aikaa, jolloin kaikenlainen tiedustelu- ja vakoilutoiminta oli äärimmäisen vahvaa. Toisaalta sotatila mahdollisti laajankin sensuurin ja salassapidon, kansakunnan turvallisuuteen vedoten. Kuitenkin atomipommin kehittäminen oli niin poikkitieteellinen projekti, että jostain suunnasta voisi kuvitella tietovuotoja tapahtuneen. Tämä kuitenkin pääosin estettiin sillä, että eri tieteenhaarat ja työalat eivät edes tieneet, minkälaisessa projektissa olivat mukana.

Ei siis riittänyt, että salaisuus varjeltiin suurelta yleisöltä, vaan salailun täytyi ulottua syvemmälle, aina ruohonjuuritasolle eli jokaiseen työntekijään asti.⁸³ Tämä käy hyvin ilmi The New York Timesin kirjoituksista. Esimerkiksi 7.8. lehti kirjoittaa, kuinka kokonaista kolme uutta kaupunkia rakennettiin pommin kehitykseen osallistuneille työntekijöille, jotka eivät kuitenkaan tieneet työnsä tavoitteista mitään. Eri voimalaitosten johtajat pidettiin

⁸³ The New York Times korostaa myös, että ulkoiset tavaran- tai raaka-aineiden toimittajat onnistuttiin pitämään täysin pimennossa. Kts. esim. Bomb secret well kept, The New York Times 10.8.1945, 4.

eristettyinä toisista laitoksista ja ”jokainen työntekijä tunsikin ainoastaan oman hommansa, eikä hänellä ollut aavistustakaan siitä, kuinka hänen työpanoksensa vaikutti kokonaisuuteen.”⁸⁴

Osansa suitsutuksesta salaisuuden pitämisen suhteen saavat myös itse tiedotusvälineet. The New York Times julkaisi 9.8. jutun, jossa Yhdysvaltain sensuuriviraston johtaja (Director of Censorship) Byron Price ylistää erityisesti sanomalehtien, radion ja muun median itsesensuuria. Jutussa paljastetaan, kuinka sensuurivirasto kesäkuussa 1943 pyysi yli 20 000 uutistoimistoa olemaan julkaisematta mitään informaatiota, joka käsitteli atomin halkaisua, atomienergiaa, fissiota tai mitään näihin liittyvää. Tähän pyyntöön myös suostuttiin käytännössä täysin.⁸⁵

The Times -lehdessä projektin salaisuus ja sen paljastumisen yhtäkkinen yllättävyys jää huomattavasti vähemmälle huomiolle. Käytännössä ainut maininta asiasta on Winston Churchillin puheessa, jonka lehti julkaisee sanasta sanaan.⁸⁶ The Times keskittyykin enemmän kirjoittamaan projektin muista puolista, kuten sen vaatimasta suuresta yhteistyöstä.

Atomipommin kehitysprojektin salassa pysyminen on siis selvä teema, joka Yhdysvalloissa nostetaan esille pommin pudottamista seuranneina ensimmäisinä päivinä. Sitä pidetään kansallisena voittona, josta kuuluu kiitos niin kymmenille tuhansille työntekijöille, yrityksille kuin tiedotusvälineillekin. ”Sodan parhaiten varjeltu salaisuus”, ”sodan suurin salaisuus” ja ”3 kätkeytä kaupunkia” ovat vain muutamia esimerkkejä lauseista, jotka toistuvat The New York Timesin uutisoinnissa. Kirjoituksista paistaa halu korostaa kansan yhtenäisyyttä suuren haasteen edessä; töihin ryhdyttiin tarmokkaasti tietämättä tarkalleen miksi, tai toisinaan jopa näkemättä oman työpanoksen edes tuottavan mitään konkreettisia tuloksia. Tämä puoli uutisoinnissa väistyy kuitenkin aika nopeasti, sillä muutaman päivän kuluttua siihen ei enää käytännössä ollenkaan palata.

⁸⁴ “– – each worker knew only his own job, and had no inkling of how his part fitted into the whole.” Walz, Jay: Atom bombs made in 3 hidden ”cities”. The New York Times 7.8.1945, 1-3.

Mainitsen artikkelin kirjoittajan aina kun se on lehdessä ilmoitettu. Käytännössä tätä tapahtui harvoin, lähinnä sotilasasiantuntijat tai tiedetoimittajat mainitaan säännöllisesti nimeltä The New York Timesissa. The Timesissa ei artikkelien yhteydessä julkaistu lainkaan toimittajien nimiä.

⁸⁵ Atomic bomb held ”best-kept secret”. The New York Times 9.8.1945, 8.

⁸⁶ Churchill oli hyvin perillä atomipommin kehitystyöstä ja oli laatinut tiedotteen valmiiksi jo etukäteen. Konservatiivien hävittyä parlamenttivaalit ja Churchillin jouduttua sivuun uusi pääministeri Clement Attlee julkaisi kuitenkin Churchillin tiedotteen sanasta sanaan. First atomic bomb hits Japan. The Times 7.8.1945, 4.

The Timesissa salaisuuden korostamisen osuus uutisoinnissa jää lapsenkenkiin, sillä briteillä ei pommin kehityksessä ollut kovin aktiivista roolia enää tässä vaiheessa, varsinainen työ tehtiin kaukana toisella mantereella. Lisäksi The Times turvautuu ensimmäisten päivien raportoinnissaan pitkälti yhdysvaltalaisiin lähteisiin. Kun sillä vasta vähän myöhemmin alkaa olla jo omiakin kirjoituksia ja näkökantoja, on projektin salaisuuden korostaminen jo jäänyt muiden teemojen jalkoihin.

3.2. Kahden miljardin dollarin projekti

Atomipommin kehitys oli eräs siihenastisen historian suurimmista ja kalleimmista ihmisen toteuttamista projekteista. Se alkoi muutamien tiedemiesten ajatuksista, levisi ensin tiedeyhteisöissä ja tuli sitten viimein poliittisten johtajien tietoisuuteen. Johtajilla puolestaan oli lopulta valta panna ajatukset käytäntöön ja antaa tiedemiehille mahdollisuus ja työkalut toteuttaa ajatuksensa käytännössä. Tämä vaati valtavia ponnistuksia ja taloudellisia panostuksia, jotka lopulta johtivat pommin syntymiseen, satojen tuhansien ihmisten kuolemaan ja ainakin välillisesti toisen maailmansodan loppumiseen. Projektin suuruus oli kirjoituksissa selvästi esiin nouseva aihe, suoranainen lempilapsi.

The New York Times pyörittelee mielellään isoja lukuja raportoidessaan atomipommiin uhrautuista voimavaroista. Heti pommia seuranneena päivänä, eli 7.8. se kirjoittaa, kuinka atomipommia varten rakennettiin kolme kätkeytä kaupunkia.

”Yksi näistä, Oak Ridge, joka sijaitsee alueella, jossa ennen ainoastaan tammet ja männyt reunustivat pieniä maatiloja, on nykyisin Tennesseen viidenneksi suurin kaupunki. Siellä on 75 000 asukasta, kolmetoista valintamyymälää, yhdeksän apteekkia ja seitsemän teatteria.”⁸⁷

Oak Ridge nostetaan todella suureen asemaan, ikään kuin eräänlaiseksi symboliksi tai äitihahmoksi koko atomipommille. Toisessa artikkelissa sen kuvailussa mennään jo lähes runouden puolelle:

⁸⁷ *”One of these, Oak Ridge, situated where only oak and pine trees had dotted small farms before, is today the fifth largest city in Tennessee. Its population of 75 000 persons has thirteen supermarkets, nine drug stores and seven theatres”.* Walz, Jay: Atom bombs made in 3 hidden “cities”. The New York Times 7.8.1945, 1.

*”Oak Ridge on sekä mahtava että erikoinen. Sen tuotantotilat ovat kiinteät, pysyvät ja laajat. Päärakennus, sokkelomainen betonilinnoitus, jota ympäröivät vartijat ja korkeat aidat, vetää kokonsa puolesta vertoja mahtavimmillekin laitoksille, joita Amerikan teollisuus rakensi vastaamaan sodan haasteeseen.”*⁸⁸

Oak Ridgesta kerrotaan lisäksi, että se oli atomifission keskus niin Yhdysvalloissa kuin koko maailmassakin. Sen kehitystä esitellään tarkasti ja lisää lukuja annetaan lukijan pureskeltavaksi: kaupunkia varten tarvittiin 25 000 000 kuutiojaardia maata, jotka kuljetettiin 40 000 autolastillisella. Lisäksi tarvittiin 780 000 autolastillista betonia ja rakennettiin 345 mailia uutta tietä. Parhaimmillaan alueelle rakennettiin tuhat uutta asuintaloa kuukaudessa ja työmaalla oli 17 000 työntekijää.⁸⁹

Näiden valtaviin lukujen mainitsemisella on voitu pyrkiä saattamaan lukija kunnioituksen valtaan, ajattelemaan, että hänen verorahansa ovat mahdollistaneet kokonaisen uuden kaupungin synnyttämisen ja samalla Yhdysvaltain teollisuus on päässyt esittelemään voimiaan ja suuruuttaan koko maailmalle. Mutta Oak Ridgeä ei jätetä pelkäksi etäiseksi, hahmottomaksi ja suurista panostuksista vaatineeksi tuotantolaitokseksi. Samassa jutussa kirjoitetaan, kuinka kaupungista löytyvät kaikki amerikkalaisen ihmisen perustarpeet täyttävät palvelut: niin koulu, kirjasto, sairaala kuin myös urheilu ja -kulttuurimahdollisuudet. Lisäksi tietysti myös amerikkalaiseen elämäntapaan kiinteästi kuuluva uskonto on muistettu, uskonnonharjoituspaikkoja on 17 eri uskontokunnalle.⁹⁰

Myös kaupungin asukkaiden elämään kiinnitetään huomiota. The New York Times kirjoittaa, että asukkaiden työmoraali on kova ja he ovat hyvin palkattuja, mutta myös työskentelevät ahkerasti. Elämä kaupungissa on valvottua mutta suhteellisen vapaata, alkoholia ei kuitenkaan sallita.⁹¹

⁸⁸ *”Oak Ridge is both mighty and incongruous. Its manufacturing facilities are solid, permanent and vast. The main plant here, a labyrinthine concrete fortress, surrounded by guards and high fences, is a structure comparing in size with some of the mightiest plants that American industry built to meet the challenge of war.”* Shalett, Sydney: More atom plants rise at Oak Ridge. The New York Times 8.8.1945, 6.

⁸⁹ Walz, Jay: Atom bomb made in 3 hidden ”cities”. The New York Times 7.8.1945, 1-3.

⁹⁰ *ibid.*

⁹¹ Shalett, Sydney: More atom plants rise at Oak Ridge. The New York Times 8.8.1945, 6.

Oak Ridgeä käsittelevistä jutuista hahmottuu pyrkimys välittää lukijoille kuva salaisesta, tarkoin valvotusta ja tiiviistä yhteisöstä, joka synnytti yhteistyöllä suuren saavutuksen. Kuitenkin halutaan korostaa, että sen työntekijät ja asukkaat ovat tavallisia amerikkalaisia siinä kuin muutkin ja elävät täysin normaalia elämää. Täten atomipommista ja sen rakentajista ei ehkä haluta muodostuvan etäistä, kunnioitettavaa mutta samalla myös pelottavaa asiaa, johon ihmiset voisivat liittää mystisiä mielikuvia ja huhut leviäisivät voimakkaina. Inhimillisyyttä korostaa myös pieni juttu, jossa kerrotaan työntekijöiden riehakkaasta juhlinnasta pommin onnistuneen räjäytyksen jälkeen.⁹² Lähteinään lehti joutuu turvautumaan usein sotilashenkilöihin, etenkin asukkaiden elämää valotettaessa.

Myös The Times esittelee atomipommin rakentaneet tehtaot 7.8. julkaisemassaan Churchillin tiedotteessa. Sen mukaan tuotantolaitokset päätettiin rakentaa Yhdysvaltoihin turvallisuuden vuoksi, sillä Britannian läheisyys Saksaan oli ongelma ja pelko miehityksestä aiheellinen. Huomattavaa on, että nimenomaan turvallisuusnäkökohdat nostetaan syyksi tehtaiden sijoittamiselle Yhdysvaltoihin. Tästä Churchillin tekstistä jää helposti lukijalle kuva, että tämä oli ainut syy ja että tarvittava tieteellinen osaaminen ja taloudelliset voimavarat olisivat kyllä löytyneet Britanniastakin. Tähän liittyen Churchill vielä korostaakin brittiläisten tiedemiesten osuutta yhteistyössä amerikkalaisten kanssa.⁹³ The Times kirjoittaa lisäksi, että projektissa oli enimmillään 125 000 ihmistä työssä.⁹⁴

The Times ei korosta kirjoittelussaan lähellekään samassa mitassa projektin suuruutta ja sen kalleutta kuin The New York Times. Johtuisiko tämä siitä seikasta, että käytännössähän rahat olivat Yhdysvaltain sijoittamia ja koko hankkeen onnistuminen oli sen ottama harkittu ja valtava riski? Kun Britannian omilla uhrauksilla ja saavutuksilla ei tähän liittyen juuri päästä juhlimaan, päätetään olla kirjoittamatta koko aiheesta pakollisia mainintoja lukuun ottamatta enempää.

⁹² Workers celebrate success. The New York Times 8.8.1945, 6.

⁹³ First atomic bomb hits Japan. The Times 7.8.1945, 4.

⁹⁴ Basic power of the universe. The Times 7.8.1945, 4..

3.3. Muurareista fyysikkoihin

Atomipommin kehitys vaati valtavan määrän eri alojen erikoisosaamista. Kuten mikä tahansa työprojekti, myös se edellytti teorioiden yhdistämistä käytäntöön ja ajatusten muuttamista konkreettisiksi kovan työn kautta. Lehdet kiinnittävät raportoinnissaan huomiota sekä eri alojen asiantuntijoiden ja osaajien suureen määrään ja työpanokseen – etenkin The New York Times – että myös eri maiden tiedemiesten yhteistyöhön, jota korostaa puolestaan The Times.

”Kun atomipommiprojektin laajuus oli selvinnyt, tunnustettiin työvoima välittömästi yhdeksi tärkeimmistä seikoista, joka tekisi eron onnistumisen ja epäonnistumisen välille.”⁹⁵

Näin kirjoittaa The New York Times siteeratessaan armeijan edustajaa. Jutussa kerrotaan, kuinka työvoiman hankkiminen oli valtava urakka, kuten lehden kirjoitusten perusteella kaikki muukin tässä projektissa. Tarvittiin kaikenlaisia eri alojen osaajia, muun muassa puuseppiä, putkimiehiä, sähköasentajia sekä vaikeammin saatavissa olevia erikoisosaajia kuten kemistejä, fyysikkoja ja laboratorioteknikkoja. Rekrytointi kattoi kaikki yhteiskunnan tasot, aina yliopistoihin asti.⁹⁶

Työvoiman määrää korostetaan vielä toisaalla, kun kerrotaan kuinka yksistään New Yorkin alueella pommiprojektiin osallistui 10 000 työntekijää, *”ammattitaitoisista luokista”*.⁹⁷ Lehti ei kuitenkaan tunnu asettavan työntekijöitä minkäänlaiseen arvojärjestykseen tai eriarvoiseen asemaan työnsä ja osaamisensa perusteella. Jutuista saa sen vaikutelman, että kaikki olivat tärkeitä ja jokaisella oli oma osansa atomipommin kehittämisessä. Tähän liittyen voi kysyä, onko totuudenmukaista liittää näin suuret massat suoraan pommin rakentamiseen? Voidaanko ajatella vaikkapa Oak Ridgen sähkölinjan korjaajalla tai tien tasoittajalla olleen suora vaikutuksensa atomipommin syntyyn? The New York Times mitä ilmeisimmin haluaa ihmisten ajattelevan juuri tällä tavoin. Näin projektista tulee todellakin kansallisen yhteistyön hedelmä, jossa likaisen työn tekijät ovat toimineet rinta rinnan yhdessä valkotakkisten laboratorioteknikkojen kanssa. Eikä työpanos rajoitu edes pelkästään ihmisiin, vielä elokuun

⁹⁵ *“Once the magnitude of the atomic bomb project had been established, manpower immediately was recognised as one of the key ingredients which would spell the difference between success or failure.”* Army hails labor for help on bomb. The New York Times 7.8.1945, 6.

⁹⁶ *ibid.*

⁹⁷ 10 000 from New York worked on atomic bomb. The New York Times 9.8.1945, 7.

lopulla The New York Times kirjoittaa, kuinka projektissa oli apuna yli 25 000 hiirtä, kun haluttiin tutkia säteilytyksen vaikutuksia voimalaitosten työntekijöihin.⁹⁸

Yleisten työponnisteluiden ja ammattiryhmien saavutusten huomioimisen lisäksi raportoinnissa kiinnitetään huomiota myös yksittäisiin henkilöihin. The New York Times esittelee kirjoituksessaan 7.8. atomipommin valmistuksen ”ydinryhmän”, johon kuuluivat muun muassa kuuluisat tohtorit J. Robert Oppenheimer, Niels Bohr, Vannevar Bush ja Enrico Fermi. Keskeisten henkilöiden taustahistoria ja toimenkuva selostetaan tiivistetysti, ja lisäksi jutun yhteydessä julkaistaan kymmenen henkilökuvaa. Kuvien julkaiseminen atomipommiuutisoinnissa oli jokseenkin harvinaista, joten tässä on haluttu selvästi panostaa myös kuvalliseen antiin ja tuoda suurimman vastuun ja menestyksen kantaneet henkilöt esille.⁹⁹

The Timesin uutisointi keskittyy korostamaan Britannian ja sen vanhojen alusmaiden osuutta. Jo Churchillin puheessa nostetaan esille Britannian omien tiedemiesten yhteistä panosta Yhdysvaltain kanssa, ja esitellään projektissa mukana olleet brittiläiset professorit ja työryhmät. Myös Kanadan osuus mainitaan tässä yhteydessä, kuten monesti muulloinkin.¹⁰⁰

Kanadan ja Britannian yhteistyöstä kerrotaan laajemmin toisaalla, jolloin kuvataan maiden kaksi ja puoli vuotta kestänyttä yhteistyötä, johon kuului 350 tied miestä ja lisäksi kerrotaan, kuinka Kanadalla oli iso rooli uraanin hankinnassa.¹⁰¹ Muutamaa päivää myöhemmin kirjoitetaan puolestaan onnistuneesta tutkimusretkestä, jonka tarkoituksena oli tutkia uraanin saantia Australiasta.¹⁰² Näin halutaan luoda kuvaa, että Britannialla oli ja tulee myös tulevaisuudessa olemaan tärkeä ja oma roolinsa; ettei sen tarvitse turvautua ulkopuolisiin turvatakseen asemansa atomien ja uraanin hallitsemassa maailmassa.

Oman atomipommiryhmänsä esittelyn The Times toteuttaa The New York Timesin tyyliin 13.8., jolloin se julkaisee artikkelin brittiläisten tiedemiesten saavutuksista pommin kehityksessä ja kertoo myös lyhyesti kyseisistä henkilöistä, samaan tyyliin kuten yhdysvaltalaisetkin. *British achievements* -alaotsikko tuo heti mieleen halun korostaa oman

⁹⁸ Mice aided bomb project. The New York Times 27.8.1945, 16.

⁹⁹ West-pointer led atom-bomb staff. The New York Times 7.8.1945, 6.

¹⁰⁰ First atomic bomb hits Japan. The Times 7.8.1945, 4.

¹⁰¹ Research work in Canada. The Times 7.8.1945, 4.

¹⁰² Uranium from south Australia. The Times 9.8.1945, 4.

maan roolia ja nimenomaan *onnistuneita* saavutuksia.¹⁰³ On myös mielenkiintoista, kuinka The Times lainaa yhdysvaltalaisia sanomalehtiä, joissa kirjoitetaan atomipommin tieteellisen taustatyön olevan eurooppalaista alkuperää ja että Yhdysvallat vain toteutti ne ideat. Termi ”*borrowed knowledge*” on varmasti tuntunut hyvältä The Timesin toimittajien mielissä ja sopinut loistavasti lehden Britanniaa ja Kansainyhteisöä pönkittävään linjaan.¹⁰⁴

Molempien lehtien raportoinnista käy ilmi kiitollisuus työilleen omistautuneita, ammattitaitoisia työntekijöitä kohtaan. The New York Times muistaa ottaa huomioon kaikki mukana etäisestikin olleet ja saa näin suuria lukuja korostamalleen linjalle oivallista jatkoa. The Times haluaa selvästi korostaa Britannian osuutta mahdollisimman tasaveroisena suuren liittolaisensa rinnalla. Yhtä kaikki, lukijalle välittyy kuva valtavasta, salaisesta, paljon yhteistyötä ja erikoisosaamista vaatineesta projektista, jonka toteutuminen ja onnistuminen oli monen tekijän summa.

¹⁰³ Research on atom bomb. The Times 13.8.1945, 2.

¹⁰⁴ US looks to the charter. The Times 9.8.1945, 4.

4. Pommin ominaisuudet ja vaikutukset

Atomipommin ominaisuuksille ja sen vaikutuksille, niin suorille ja konkreettisille aineellisille tuhoille, kuin myös välillisemmille ja poliittisille vaikutuksille omistetaan lehdissä paljon tilaa. Aivan välittömästi pommin pudottamista seuranneina muutamina päivinä lähinnä ihmetellään ja esitellään sen valtavaa tuhovoimaa, kun taas myöhemmin aletaan syventyä tarkemmin pommin ja atomivoiman ominaisuuksiin yleensä. Kirjoituksissa lainataan paljon tiedemies- ja sotilaslähteitä ja etenkin The New York Times pyrkii antamaan pommista kansantajuisen kuvan ja selvityksen sen toimintaperiaatteista. Olen jakanut tämän aiheen käsittelyn kahteen lukuun, joista ensimmäisessä keskityn tutkimaan sitä, millainen kuva atomipommin fyysisistä ominaisuuksista ja sen toiminnasta annetaan. Toisessa alaluvussa keskityn siihen, mitä kirjoitetaan pommin vaikutuksista, niin sen aiheuttamista tuhoista ja uhriluvuista kuin myös pidemmän tähtäimen seurauksista ja pommin roolista koko toisen maailmansodan loppumisen kannalta.

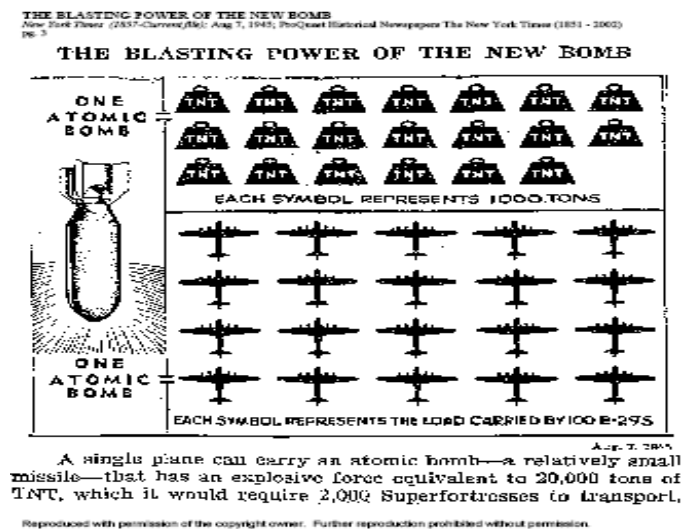
4.1. Aurinkoon verrattava voima

The New York Timesilla on selvä pyrkimys kertoa atomipommin ominaisuuksista ja sen luonteesta niin, että lukijat pystyisivät mahdollisimman hyvin itse ymmärtämään sen, mistä tässä kaikessa on kyse. Atomit ja niiden hyödyntäminen olivat lähes kaikille vielä tuohon aikaan käytännössä tuntemattomia seikkoja, ja lehden yksi iso haaste onkin tehdä niistä maallikoille ymmärrettäviä. Tämän lisäksi sen pitää vielä selvittää, kuinka niistä on voitu tehdä historian tuhoisin ase ja mitä tämä ase oikein teki kohteessaan, kaukana valtameren takana.

Aluksi uutisointi pommin ominaisuuksista on verrattain vähäistä. Tosin heti ensimmäisenä Hiroshiman räjäytystä seuranneena päivänä 7.8. on The New York Timesissa juttu, jossa käsitellään presidentti Trumanin lausuntoa, jossa hän vertaa atomien voimaa aurinkoon. Toimittaja pyrkii kuvailemaan atomien toimintaa niiden tuottaessa lämpöenergiaa auringossa, mainiten muun muassa meille jo peruskoulusta tutut käsitteet kuten elektronit ja protonit, tuolloin vielä useimmille tuntemattomat atomin osaset. Jutussa myös mainitaan, että tiedemiehet ovat jo vuosien ajan tehneet työtä atomien parissa ja tienneet niiden valtavasta

voimasta.¹⁰⁵ Artikkelin on hyvin ylimalkainen ja pintaa raapaiseva esitys, mutta ensimmäisenä aihetta käsittelevänä juttuna se antaa lukijoille aavistuksen siitä, minkälaisien asioiden kanssa ollaan tekemisissä ja luo pohjaa tulevalle käsittelylle.

KUVA 1. Atomipommin voiman havainnollistaminen The New York Timesissa.¹⁰⁶

Samana päivänä julkaistu, yllä oleva piirros antaa loistavan kuvan siitä, kuinka lehti esittelee pommin ominaisuuksia. Kuvasta käy selvästi ilmi, kuinka tämä uusi ase vertautuu vanhoihin ja paremmin tunnettuihin aseisiin. Tässä tapauksessa esimerkkinä on käytetty sitä, kuinka montaa tonnia TNT:tä se vastaa ja kuinka monta B-29 pommikonetta tarvittaisiin kantamaan tuo määrä kohteeseensa. The New York Times ei käytä juurikaan kuvia tai piirroksia uutisissaan, mutta nyt on omistettu kokonainen sivu näinkin yksinkertaiselle, jopa naiiville havainnollistukselle. Tämä osoittaa aiheen tärkeyden toimituksen ajattelussa.

Seuraavan kerran pommin ominaisuuksiin palataan 9.8. Tällöin lehdellä on tarjota ensimmäiset silminnäkijähavainnot. Tiedustelulentokoneen pilotti kertoo nähneensä välähdyksen ja valtavan savupilven 170 mailin päästä.¹⁰⁷ Seuraavana päivänä julkaistaan arvovaltaisen tohtorin silminnäkijäkertomus 16.7. suoritetusta New Mexican koeräjäytyksestä. Tohtori on täysin vaikuttunut näkemästään ja korostaa pommin voimaa ja mahtavuutta:

¹⁰⁵ Blakeslee, Howard W.: Power of atom likened to sun's. The New York Times 7.8.1945, 5.

¹⁰⁶ The blasting power of the new bomb. The New York Times 7.8.1945, 3.

¹⁰⁷ Atom's smoke pall seen 170 miles off. The New York Times 9.8.1945, 5.

”– se [pommi] valaisi 180 astetta horisontista, ei kuten aurinko vaan kuten tusina kirkasta aurinkoa. Valo säilyi ja sai selkäpiini karmimaan, sillä tiesin mitä saattaisi tapahtua, jos sitä ei hallittaisi.”¹⁰⁸

Tästä koeräjäytyksestä The Times uutisoi poikkeuksellisesti aikaisemmin, se mainitsee nimittäin pienessä jutussa jo 7.8. kyseisen koeräjäytyksen, jonka avulla lehti kuvailee pommin voimaa.¹⁰⁹

Silminnäkijähavainnoissa lukijoille esitellään ensimmäisen kerran ne seikat, jotka siitä lähtien ja yhä tänäkin päivänä yhdistetään atomipommiin, eli valtava sienenmuotoinen savupilvi ja kirkas valonvälähdys. Ne erottavat atomipommin muista räjähteistä ja tekevät siitä ristiriitaisesti samalla aikaa niin karmivan ja kauniin. Molemmista The New York Timesin jutuista henkii pommin mahtavuutta ja sen suurta voimaa korostava ihmettely, toki silminnäkijöiden lainauksina.

Atomipommin tunnusomaisten piirteiden esittelyn jälkeen on vuorossa tarkempi syventyminen sen ”sisimpään”. Atomit pyritään jälleen tuomaan hiukan paremmin ymmärrettäviksi ja vähemmän pelottaviksi:

”Atomivoima ei ole yhtään sen luonnottomampaa kuin purjehtimiseni veneelläni Saranac -järvellä.”¹¹⁰

Näin kommentoi Albert Einstein 12.8. julkaistussa haastattelussa. Tuon haastattelun anti jää muuten varsin köyhäksi, sillä Einstein väistää taitavasti ja päättäväisesti kysymykset muun muassa säteilystä ja pommin roolista Japanin antautumisessa. Lehti sai kuitenkin atomeja puoltavan ja inhimillistävän kommentin yhdeltä kaikkien aikojen kuuluisimmalta tiedemieheltä ja ihmiseltä.

¹⁰⁸ “– it lit up 180 degrees of the horizon, not like one but a dozen brilliant suns. It stayed lit up and made chills run up my back because I knew what might happen if it was not controlled.” Test bomb created half-mile crater. The New York Times 10.8.1945, 3.

¹⁰⁹ A trial bomb. The Times 7.8.1945, 4.

¹¹⁰ “Atomic power is no more unnatural than when I sail my boat on Saranac Lake.” Lewis, Richard J.: Atoms not occult, Einstein declares. The New York Times 12.8.1945, 29.

The New York Timesin tiedetoimittaja Waldemar Kaempffert tekee suuren työn pyrkiessään selittämään atomipommin tarinaa. Hän kirjoittaa kaksi laajaa juttua, joissa käydään tarkasti ja kattavasti läpi atomipommin kehitysvaiheita ja sen toimintaperiaatetta.¹¹¹ Jutuissa on pyritty kansantajuisuuteen, mutta samalla kuitenkin luotetaan myös lukijoiden omaan älykkyyteen ja kaikkea ei suinkaan väännätä rautalangasta. Kaempffert paljastaa lukijoille kuinka aluksi Yhdysvallat, Britannia ja Saksa olivat kilpailijoita ”laboratorioiden taistelussa”, kunnes sodan laajeneminen teki Britanniasta liittolaisen ja toi maan parhaat tiedemiehet Yhdysvaltoihin. Hän myös tuo lukijoiden tietoisuuteen uraanin ja erityisesti sen isotoopin 235, joka on pommin rakennusaine.¹¹²

Kuten lukuisat artikkelit näinä ensimmäisinä päivinä, myös Kaempffert korostaa projektin ja pommin tuotannon suuruutta ja kirjoittaa kaupungeista, jotka oli valjastettu sen synnyttämiseen. Lisäksi hän luo katseen tulevaisuuteen ja pohtii pommin ja atomien merkitystä myöhemmille polville. Hänen näkemyksensä on kuitenkin pessimistinen:

”Voimme joutua odottamaan kaksi-, kolme, jopa viisikymmentä vuotta, ennen kuin atomienergia pystyy kilpailemaan hiilen kanssa, jos luotamme vanhaan umpimähkäiseen tutkimusmuotoon.”¹¹³

Atomipommin kehityshistorian ja ominaisuuksien esittely ja tekeminen ymmärrettäväksi mahdollisimman monille oli selvästi The New York Timesin tavoite, ja siinä sen voi katsoa onnistuneen mainiosti. Se julkaisi ammattitaitoisia ja laajoja artikkeleita, jotka tarjosivat varmasti sivistyneemmillekin lukijoille mielenkiintoisia tietoja. Kuitenkin se käytti myös paljon kuvallisia havainnollistuksia, kuten jo aiemmin esitelty piirros sekä tämä 12.8. julkaistu kuvakollaasi:

¹¹¹ Ensimmäinen 12.8. julkaistu juttu (*The story behind the atomic bomb*) on Kaempffertin itsensä laatima ja omin sanoin selittämä kuvaus pommin taustasta. Toinen 16.8. julkaistu juttu (*Story of scientists' 'battle' for atom bomb secret revealed in Smyth report*) on laajempi ja se pohjautuu professori H.D. Smythin raporttiin, jonka sotaministeriö oli jo aiemmin julkaissut.

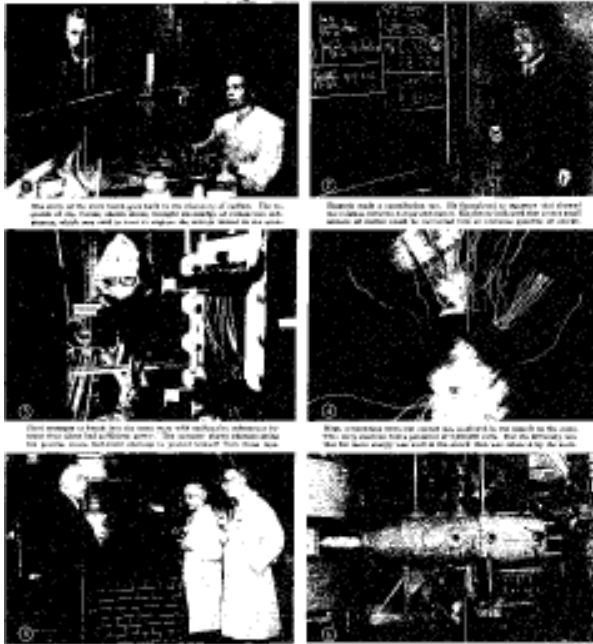
¹¹² Kaempffert, Waldemar: The story behind the atomic bomb. The New York Times 12.8.1945, E4.

¹¹³ ”We may have to wait twenty, thirty, even fifty years before atomic energy competes with coal, if we rely on the old haphazard method of research.” Kaempffert, Waldemar: The story behind the atomic bomb. The New York Times 12.8.1945, E4.

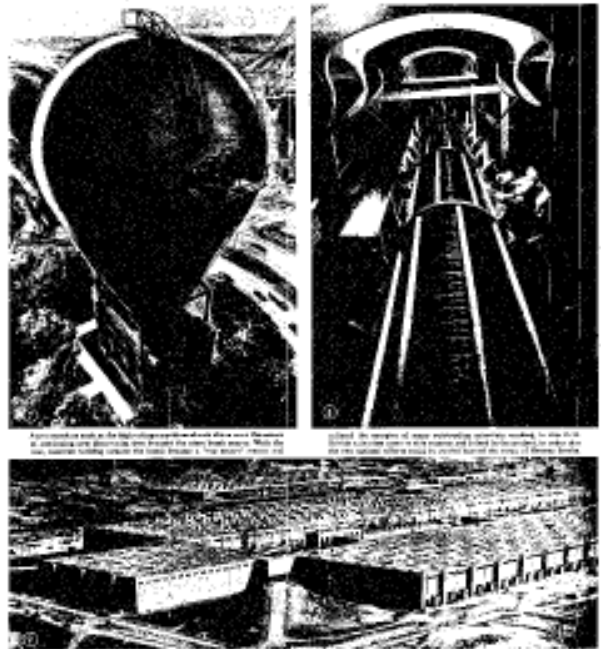
The Dramatic Story of the Atom--

New York Times (1857-Current file); Aug 12, 1945; ProQuest Historical Newspapers The New York Times (1851 - 2002)
pg. SM4

The Dramatic Story of the Atom--

From Radium to the Atomic Bomb

Reproduced with permission of the copyright owner. Further reproduction prohibited without permission.

Näiden avulla vähemmän koulutettukin väestönosa, joka tuskin normaalisti jaksaa syventyä pitkiin tieteellisiin artikkeleihin, voi saada jonkinlaisen kuvan pommista. Heille kuvaukset neutroneista ja plutoniumista eivät ehkä sano mitään, mutta kuva valkotakkisista maanmiehistä monimutkaisten koneiden vieressä voi luoda uskoa hallinnon ja oman tiedeyhteisön voimaan viedä sota voittoisaan loppuun ja kansakunta parempaan tulevaisuuteen.

The Timesissa ei ole uhrattu voimia atomien ominaisuuksien ja niiden voimien esittelyyn eikä siihen, millainen kehitys johti pommin syntymiseen. Sen sijaan The Timesin raportoinnissa on kiinnitetty huomiota pommin seurauksiin ja sen vaikutuksiin, mistä lisää seuraavassa luvussa.

¹¹⁴ The dramatic story of the atom. The New York Times 12.8.1945, SM4.

4.2. Pommin vaikutukset

Atomipommin vaikutukset ja seuraukset voidaan jakaa ainakin kahdenlaisiin. Ensimmäiset ovat välittömät fyysiset vaikutukset, eli tuhoutuneet rakennukset ja ihmisuhrit. Virallisten arvioiden mukaan yli 100 000 ihmistä kuoli välittömästi Hiroshimassa ja yli 80 prosenttia kaupungin rakennuksista tuhoutui.¹¹⁵ Inhimillinen tragedia oli jotain ennen kokematon. Valtavaa, äänetöntä valonvälähdystä seurasi räjähdys, jonka voima lennätti ihmisiä, hautasi heitä romahtaneiden talojen jäänteisiin ja jätti jälkeensä kaikkialla raivoavia tulipaloja. Palaneita ihmisiä lojui kaduilla ”hiljaisina ja ilmeettöminä” ja rakennusten raunioista kuului ihmisten avunhuutoja. Ulkoisilta vammoilta selvinneet kärsivät säteilyn ja myrkköhöyryjen aiheuttamasta pahoinvoinnista ja monet kuolivat vähän myöhemmin.¹¹⁶ On tärkeää selvittää, kuvattiinko tätä todellisuutta lehdissä, vai käytettiinkö vain numeroita ja kylmiä tilastoja ihmisuhreista kirjoitettaessa.

Toisekseen atomipommin seurauksia käsiteltäessä nousee lähes aina esiin sen rooli toisen maailmansodan loppumisessa ja Japanin antautumisessa. Jälkeenpäin on sanottu, että Japani olisi antautunut pian ilman pommiakin ja sen käyttöä on pidetty turhana.¹¹⁷ Millaisen merkityksen atomipommi saa lehtien raportoinnissa sodan loppumisesta? Jääkö lukijalle kuva nimenomaan pommista sodan lopettajana, vai pidetäänkö sitä vain väistämättömän nopeuttajana ja nostetaanko esimerkiksi Neuvostoliiton mukaantulo Tyynenmeren sotaan merkittävyydeltään sen rinnalle?

4.2.1. ”Hiroshima on mennyttä”

Ensimmäisenä atomipommin aiheuttamiin tuhoihin tarttuu hieman yllättäen The Times. Se siteeraa jutussaan 8.8. paljon japanilaisia lähteitä, joissa päällimmäisenä on epäusko siitä, että tuhon olisi tehnyt vain yksi pommi. Tarkempaa tietoa tuhoista ei vielä ole, mutta lehti lupaa kuvia seuraavaksi päiväksi.¹¹⁸ Artikkelissa kerrotaan lisäksi, miten Japani haukkuu

¹¹⁵ The committee for the compilation of materials on damage caused by the atomic bombs in Hiroshima and Nagasaki 1981, 363-369.

¹¹⁶ Hersey 1966, 18-55.

¹¹⁷ katso esim. Fuller 1966, 397 ja Purdue 1999, 173-174.

¹¹⁸ The New York Times julkaisee ensimmäisen valokuvan Hiroshimasta 13.8.

Yhdysvallat ”barbaariseksi”, mutta Britannian osuudesta ei mainita. The Timesin mukaan pommilla on ”tuhoisa vaikutus” ja vihollinen on ”sekaisin”.¹¹⁹

Seuraavana päivänä myös The New York Times pääsee mukaan tuhojen käsittelyyn. Sen kirjeenvaihtaja on nähnyt kuvia kaupungista ennen ja jälkeen pommin räjäytyksen ja arvioi noin 60 prosenttia rakennuksista tuhoutuneen. Kuolonuhreista ei vielä uskalleta esittää arviota, mutta jutussa annetaan jo kuva suurista tuhoista:

*”Pommi osui tarkalleen kohteeseensa satamien pohjoispuolelle. Seurasi suuri räjähdys, jota seurasivat tulipalot, jotka ylittivät joen levitessään kaikkialle kaupunkiin.”*¹²⁰

The Times on raportoinnissaan paljon raadollisempi. Hiroshima kuvataan liekkimereksi, josta neljä neliömailia on tuhoutunut. Toimittajan mielestä nimenomaan sana *obliterated* (tuhota täydellisesti, hävittää) sopii paremmin kuin alun perin käytetty *destroyed*. Lehdessä lainataan jälleen paljon japanilaisten omia tiedotusvälineitä. Niiden kertomukset ja kuvaukset ovat tehokkaita, jopa brutaaleja, eikä niitä pelätä käyttää. Ehkä sodan kauhujen kokemisen kotipihoilla asti, toisin kuin yhdysvaltalaisilla, on ajateltu karaisseen brittejä niin, että toimituksessa on uskallettu julkaista seuraavanlainenkin kuvaus:

*”Useimmat ruumiista ovat niin pahoin kärsineitä, että miehiä ei pysty erottamaan naisista.”*¹²¹

Mitään tällaista kuvausta, jossa mennään yksittäisten ihmisuhrien tasolle, ei The New York Timesista ole löydettävissä. Sen sijaan se joutuu jo hyvin varhaisessa vaiheessa puuttumaan säteilyn ongelmaan. J. Robert Oppenheimer¹²² kumoaa edellisenä päivänä julkaistun väitteen, jonka mukaan Hiroshiman alue olisi säteilyn takia vaarallinen paikka seuraavat seitsemänkymmentä vuotta eteenpäin. Oppenheimerin mukaan ei ole syytä olettaa, että Hiroshimassa olisi merkittävää määrää radioaktiivisuutta. Lisäksi hän korostaa pommin

¹¹⁹ Damage by bomb. The Times 8.8.1945, 4.

¹²⁰ “The bomb fell squarely in the center of the target area, just to the north of the docks. There was a great blast, followed by fires that jumped the rivers as they spread over the city.” Firebreaks failed to aid Hiroshima. The New York Times 9.8.1945, 6.

¹²¹ “Most bodies are so badly battered that men cannot be distinguished from women.” Hiroshima inferno. The Times 9.8.1945, 4.

¹²² Oppenheimer oli Manhattan Projectin tieteellinen johtaja, “atomipommin isä”.

roolia ”*rauhan agenttina*” ja sanoo sen tuovan pysyvää hyötyä koko ihmiskunnalle.¹²³ Näin yhdysvaltalaiset lukijat saavat heti mahdollisimman arvovaltaiselta taholta pommin puolustuspuheen ja vähättelyä säteilyn vaikutuksista. Säteilykysymys tulee leimaamaan The New York Timesin raportointia myöhemmin yhä enemmän.

12.8. The New York Times julkaisee Yhdysvaltain sotaministeriön tiedotteen, jossa kerrotaan kuinka atomipommi räjäytettiin ilmassa ihmisuhrien säästämiseksi ja täten pyrittiin myös maksimoimaan sen tuhovoima rakennuksia kohti. Tässä yhteydessä tiedotteen mukaan suurin osa säteilystä hajosi vaarattomasti ilmaan.¹²⁴ Myös The Times siteeraa tätä tiedotetta.¹²⁵ Ainakin The New York Timesin osalta tiedotteen julkaiseminen jatkaa aukottomasti sen periaatetta pyrkiä selittämään pommin käyttö mahdollisimman tarkasti. Samalla se kuitenkin antaa sotaministeriön edustajille mahdollisuuden kumota huhuja säteilystä ja jälleen kerran puolustaa pommin käyttöä.

Kuolonuhrien tarkempaan määrään lehdet alkavat keskittyä elokuun puolivälin jälkeen, kun tuhoista alkaa syntyä parempi kokonaiskäsitys. Molemmat joutuvat turvautumaan japanilaisiin lähteisiin, sillä niillä itsellään ei ole käytännössä mitään mahdollisuutta saada tietoa uhriluvuista. Japanin tiedotusvälineiden raportit yhdistävät yleensä uhrilukuihinsa molemmat atomipommit, eli sekä Hiroshimaan että Nagasakiin pudotetut.¹²⁶ Aluksi japanilaisten arviot välittömästi kuolleista ovat liian suuria, mutta asettuvat lopulta sadan tuhannen tuntumaan. Tätä lukua pidetään nykyäänkin varsin oikeana.

Japanilaisten kuvauksia käytetään molemmissa lehdissä yllättävänkin paljon. Lopulta myös The New York Times julkaisee silminnäkijän kertomuksen, jossa kuvataan yksityiskohtaisesti kaupungin tuhoja. Kuitenkaan ihmisuhreista ei yhdysvaltalaisille lukijoille sen tarkemmin kerrota, vaan keskitytään enemmän rakennusten vaurioihin ja itse räjähdysen ominaisuuksiin, kuten muotoihin ja valoihin.¹²⁷

¹²³ 70-year effect of bombs denied. The New York Times 9.8.1945, 8.

¹²⁴ Atoms burst in air to cut loss of life. The New York Times 12.8.1945, 28.

¹²⁵ New bomb detonated in air. The Times 13.8.1945, 3.

¹²⁶ Nagasakiin pudotettiin atomipommi 9.8.1945.

¹²⁷ Atomic bomb toll 190 000, foe says. The New York Times 23.8.1945, 5.

Kaikissa japanilaisten kuvauksissa kerrotaan ihmisten kärsimistä palovammoista ja alati kasvavista kuolonuhrien määrästä, viikkoja räjähdysten jälkeenkin. Kysymys pommin mahdollisesti aiheuttavasta radioaktiivisesta säteilystä nouseekin keskeiseksi sen vaikutuksia käsitelleiden juttujen sisällöissä. Kumpikaan lehti ei vaikuta sensuroivan japanilaisten tiedotteita, vaan ne julkaisevat kuvaukset säteilysairauksista hyvinkin tarkasti. The New York Times kirjoittaa muun muassa:

*”Nyt Hiroshima on asuttua ‘aaveiden virta’, eläviä ihmisiä, jotka ovat tuomittuja kuolemaan radioaktiivisten palovammojen johdosta.”*¹²⁸

Myös The Times raportoi, kuinka palovammat aiheuttavat yhä lisää kuolemia. Sen mukaan jopa pienetkin palovammat tappavat ihmisiä, jotka ovat jo näyttäneet toipuvan vammoistaan.¹²⁹ Myöhemmin toisessa jutussaan The Times menee jälleen raportoinnissaan yksilötasolle. Se julkaisee jutun, jossa japanilainen tohtori kertoo esimerkkinä 29 -vuotiaan naispotilaansa tapauksen. Naisen hiukset lähtivät ja hänen valkosoluarvonsa oli vain kymmenesosa normaalista. Lopulta nainen kuoli kahden viikon kuluttua ja hänen ruumiinavauksensa paljasti pahoja vaurioita.¹³⁰ The New York Timesista ei taaskaan ole löydettävissä mitään vastaavaa yksilötason kuvausta.

Sen sijaan The New York Timesista muodostuu japanilaisten lähteiden ja Yhdysvaltain sotaministeriön välisen tiedotustaistelun näyttämö. Kaikki japanilaisten kuvauksissa esitetyt syytökset ja epäilyt radioaktiivisen säteilyn osallisuudesta lukemattomiin kuolemiin kiistetään Yhdysvaltain armeijan ja Oppenheimerin taholta kiivaasti. Armeija ja sotaministeriö kuittaavat japanilaisten kuvaukset pelkäksi propagandaksi, jonka tarkoituksena on saada sympatiaa.¹³¹ Oppenheimerin perustelut ovat tieteellisiä, kun taas armeija syyllistyy suoranaiseen valehteluun väittäessään, että radioaktiivisuudesta ei ole mitään haittaa. Sen edustajan mukaan Yhdysvaltain joukot olisivat halutessaan voineet käyttää atomipommia vaikka maihinnousun valmistelussa hyökkäyksen edeltäjänä.¹³²

¹²⁸ *”Now Hiroshima is peopled by a ‘ghost parade’, the living doomed to die of radioactivity burns.”* Japanese stress Hiroshima “horror”. The New York Times 25.8.1945, 3.

¹²⁹ Effects of the two atomic bombs. The Times 23.8.1945, 3.

¹³⁰ Delayed death from atomic bombs. The Times 30.8.1945, 4.

¹³¹ Japanese stress Hiroshima “horror”. The New York Times 25.8.1945, 3.

¹³² Atom bomb held too big for Japan. The New York Times 20.8.1945, 22.

The New York Times ei mainitse mitään YK:n tiedemiesten halusta päästä paikan päälle Hiroshimaan tutkimaan räjähdysaluetta heti kun mahdollista ja selvittää näin totuus säteilyn vaikutuksista. The Times kirjoittaa tästä omassa, pelkästään säteilyn aiheuttamiin kuolemiin keskittyneessä jutussaan.¹³³

Millainen kuva atomipommin vaikutuksista ja sen tuhoista sitten lehtien uutisten perusteella lukijalle jää? Tuhon laajuus käy hyvin ilmi molemmista lehdistä varsin pian, käytännössä heti kun se oli mahdollista saada selville. Japanilaisiin tiedotusvälineisiin ja paikallisiin silminnäkijäkuvauksiin ei epäröidä turvautua, päinvastoin niitä käytetään kiitettävän runsaasti. The Times ottaa raportoinnissaan selvästi karumman linjan, yksittäisten ihmisten vammoista ja kohtaloista kerrotaan hyvinkin riipaisevasti. The New York Times puolestaan maalaa tieteellisempää, kliinisempää kuvaa ja keskittyy pääasiassa pommin fyysisiin ominaisuuksiin itse räjähdysketkellä.

Kysymys radioaktiivisuudesta nousee vahvasti esille. The Times antaa siitäkin vahvan ja raadollisen kuvauksen, sillä sen ei tarvitse julkaista säteilyn kiistäviä ”virallisia” raportteja. Sen uutisista välittyy kuva rauniokaupungista, joka on täynnä kuolleita tai kuolevia ihmisiä. Suurellistenkaan adjektiivien käyttöä ei karteta. The New York Timesin ongelmaksi muodostuu raportoinnin ristiriitaisuus. Toisaalta se julkaisee japanilaisten kuvauksia ”kuolemaantuomituista aaveista”, toisaalta taas ”atomipommin isä” vetoaa koeräjäytyksen tuloksiin, joiden mukaan radioaktiivisuutta ei käytännössä juuri synny. On kuitenkin muistettava, että nämä kannanotot, samoin kuin armeijan omat tiedotteet, ovat lehden kotimaan virallisten tahojen tuottamia, joten niiden painoarvo on ollut huomattava. Käytännössä vastuu jääkin lukijalle itselleen, kumpaa osapuolta hän haluaa enemmän uskoa. The New York Times toteuttaa tehtävänsä viestimenä ja tarjoaa mahdollisimman monipuolisia tietoja päätösten muodostamisen tueksi.

Selvää kuitenkin on, että tässä tapauksessa lehtien raportoinnissa on löydettävissä eroavaisuuksia. Brittien on ollut helpompi etäännyttää itsensä pommista, kun sen tuhoja käsitellään. Toisin oli projektin suuruutta ja sen vaatimia ponnistuksia ja voimavaroja tutkittaessa, jolloin he pyrkivät päinvastoin kaikin keinoin korostamaan omaa osuuttaan atomipommin synnyssä.

¹³³ Delayed death from atomic bombs. The Times 30.8.1945, 4.

4.2.2. Pommin osuus sodan päättymisessä

Atomipommin osuutta Japanin antautumiseen ja toisen maailmansodan loppumiseen on jo sivuttu Tyynenmeren sotaa käsitelleessä luvussa (3). Kuten siellä mainitaan, ovat useimmat historioitsijat tulleet siihen tulokseen, että Japani olisi antautunut pian ilman atomipommejakin, sillä sen sodankäyntikyky oli pitkälti tuhottu. Yhdysvaltain ja presidentti Trumanin päätökselle käyttää pommia on haettu syitä muualta kuin sotastrategisista näkökohdista ja monet näistä syistä liitetään sodanjälkeisen maailmanjärjestyksen muokkaamiseen. Pelottavinkaan ase ei hyödytä omistajaansa, ellei sen pelottavuutta ole pystytty muille osoittamaan. Tässä luvussa tutkin sitä, millaisen roolin atomipommi saa lehtien kirjoitusten kautta sodan päättäneenä ja mahdollisesti ratkaisseena tekijänä.

The New York Timesin raportoinnista atomipommin roolista sodan päättymisessä saa aika ristiriitaisen kuvan. Se jatkaa monipuolista linjaansa ja julkaisee sekä yhdysvaltalaisen että japanilaisten tiedotusvälineiden, johtajien sekä sotilasasiantuntijoiden mielipiteitä ja kuvauksia. Tästä syntyykin kaksi erilaista näkemystä. Yhdysvaltalaiset eivät halua nostaa pommia yksinään liian suureen asemaan. Vaikka vallinneessa tilanteessa olisi epäilemättä ollut helppoa kasata kaikki kunnia tälle suurelle tieteelliselle saavutukselle, joka ihmisten mielissä oli varmasti koko ajan kasvamassa yhä myyttisempiin mittoihin, ei tätä polkua haluta valita. Sen sijaan korostetaan kaikkien aselajien osuutta ja uhrautuvaisuutta vihollisen tuhoamisessa ja tässä prosessissa atomipommi oli vain yksi, joskin merkittävä palanen.

Ennen Japanin virallista antautumisilmoitusta¹³⁴ The New York Times julkaisee yhden jutun, jossa ennakoidaan nopeaa rauhaa. Tämän jutun mukaan sekä atomipommi että Neuvostoliiton liittyminen sotaan yhdessä vievät sodan nopeaan loppuun. Ne tekevät viimeistään Japanin tilanteen täysin toivottomaksi ja antavat sen johtajille syyn taipua rauhaan. Jutussa mainitaan myös, kuinka atomipommin myötä voima Yhdysvaltain diplomatian takana on kasvanut viime päivinä.¹³⁵

Seuraavat aiheita käsittelevät kirjoitukset ilmestyvät antautumisen jälkeen ja niissä on jo analyyseja sodan ratkaisseista tekijöistä. The New York Times korostaa kaikkien aselajien osuutta Japanin painamisessa polvilleen, mutta erityisesti se haluaa nostaa ilmavoimat

¹³⁴ Japani ilmoitti antautumisestaan 10.8.1945.

¹³⁵ Reston, James B.: Washington looks for early peace. The New York Times 9.8.1945, 5.

merkittävän tekijän asemaan. 15.8. julkaistussa jutussa esitellään B-29 -pommikoneiden aiheuttamia tuhoja ja niiden moninaisia tehtäviä ja huomautetaan, että tällainen ”*lentävä linnoitus*” valittiin myös tärkeään tehtävään kuljettamaan atomipommi kohteeseensa. Vaikka atomipommia pidetään ”*mahtavana aseena*”, niin

” – *täytyy muistaa, että suurimman tuhon Japanissa aiheuttivat palopommit sekä normaalit ja voimakkaasti räjähtävät pommit.*”¹³⁶

Näin atomipommin roolia jopa hiukan väheksytään ja sitä käsitellään tavanomaisten aseiden kaltaisena. Tämä näkemys saa arvovaltaista tukea, sillä samoilla linjoilla on myös Yhdysvaltain ulkoministeri James F. Byrnes.¹³⁷ Byrnesin mukaan Japanissa tiedettiin, että sota oli hävitty jo ennen kuin pommi pudotettiin Hiroshimaan. Tästä on hänen mukaansa todisteena japanilaisten tiedustelut Neuvostoliiton halukkuudesta rauhanvälittäjäksi. Samassa yhteydessä Byrnes kuitenkin selvästi asettuu tukemaan pommin käyttämistä:

” – *se pelasti satojen tuhansien amerikkalaisotilaiden hengen samoin kuin se pelasti satojen tuhansien japanilaisten poikien ja miljoonien muiden japanilaisten hengen. Se pelasti paljon enemmän japanilaisten henkiä kuin mitä menetettiin.*”¹³⁸

Täysin vastakkaista näkemystä pommin roolista sodassa edustavat raportit, joissa siteerataan japanilaisia lähteitä. 15.8. kirjoitetaan Japanin keisarin historiallisesta puheesta, jossa hän kertoo kansalaisilleen hävitystä sodasta. Samassa yhteydessä lainataan Japanin pääministerin Kantaro Suzukin radiolausuntoa, jossa hän sanoo vihollisen ”*uudenlaisen pommin*” käytön johtaneen Japanin sotatavoitteiden tuhoon.¹³⁹ Käytännössä samanlainen juttu julkaistaan 28.8. Artikkelin alkuun suoralla lainauksella uuden pääministerin, prinssi Naruhiko Higashikunin lausunnosta, jossa hän kertoo atomipommin sekä keisarin rakkauden kansaansa kohtaan johtaneen päätökseen lopettaa sota.¹⁴⁰

¹³⁶ ” – *it must be remembered that the great bulk of the destruction in Japan was caused by the flaming petroleum incendiary and the standard demolition and high explosive bombs.*” Lawrence, W.H.: Air might clinched battle of Japan. The New York Times 15.8.1945, 11.

¹³⁷ Ulkoministerinä 1945-1947.

¹³⁸ ” – *it saved the lives of hundreds of thousands of American soldiers and it saved the lives of hundreds of thousands of Japanese boys and millions more of Japanese people. It saved far more Japanese lives than were lost.*” Japan beaten before atom bomb, Byrnes says, citing peace bids. The New York Times 30.8.1945, 1,4.

¹³⁹ Emperor informs people of defeat. The New York Times 15.8.1945, 3.

¹⁴⁰ Atom bomb did it, enemy prince says. The New York Times 28.8.1945, 3.

The New York Timesista on siis melko vaikea saada selvää kuvaa siitä, mikä lopulta johti sodan loppumiseen. Se ikään kuin haluaa antaa kaikkien sotilaiden panokselle arvoa eikä nostaa mitään yksittäistä tekijää ylitse muiden. Toisaalta japanilaisten omat käsitykset tappionsa syistä tulevat selvästi ilmi ja niiden mukaan atomipommi oli suurin häviöön ja antautumiseen johtanut tekijä. Ylipäänsä varsinaista spekulatiota sodan päättymisen syistä ja tekijöistä ei vielä juuri käydä, vaan huomio keskittyy enemmän siihen, mitä sodan loppuminen merkitsee nyt ja välittömässä tulevaisuudessa ja mitä ongelmia kokonaisen valtion miehittämisestä seuraa.

The Times ei myöskään anna yhtään sen selvempää kuvaa atomipommin osuudesta sodan päättymiseen. Lehti jättää kaikenlaisen kannanoton muodostamisen, ainakin uutiskirjoituksissaan, tekemättä. The Times korostaa Neuvostoliiton roolia ehkä hiukan enemmän kuin The New York Times ja atomipommi sodan kannalta käsiteltynä jää jalkoihin sen raportoidessa laajalti Neuvostoliiton sodanjulistuksesta ja joukkojen etenemisestä ennen Japanin antautumista.¹⁴¹

The Times kirjoittaa laajalti parlamentin kokouksista ja niissä käytetyistä puheenvuoroista. Täältä on löydettävissä pommin osuutta sodan päätökseen saattamisessa korostavia puheenvuoroja, kiihkeimpänä atomipommin vankkumaton kannattaja Winston Churchill. Churchill sanoo Byrnesiä mukaillen, että pommi toi ennen kaikkea voiton ja säästi 250 000 brittisotilaan hengen. Hänen mukaansa kaikki tehtiin Japanin väestön säästämiseksi, mutta pommin käyttäminen oli oikein, sillä Japani olisi käyttänyt sitä heitä vastaan jos olisi sen ensiksi keksinyt.¹⁴²

Yleisesti ottaen The Timesin kirjoitusten ja sen käyttämien lähteiden perusteella muodostuu kuva, että pommi oli eräänlainen välttämätön paha, jonka jälkeen on mahdollisimman pian astuttava rauhan aikaan. Tulevaisuudelta britit hakevat atomipommille kansainvälistä valvontaa, käytännössä muodostumaisillaan olevan YK:n kautta.

¹⁴¹ katso The Times 9.8. ja 10.8. 1945.

¹⁴² First party speeches in new parliament. The Times 17.8.1945, 4.

5. Uhkien ja mahdollisuuksien tulevaisuus

Atomipommin kehitys ja käyttö aloittivat kokonaan uuden ajan ihmiskunnan historiassa. Tämä atomiaika on tuonut mukanaan suuria mullistuksia sekä sodankäynnin että energiantuotannonkin suhteen. Nykypäivän ihmisille niin ydinvoimalat kuin mannertenväliset ydinaseetkin ovat tuttuja ja niiden olemassaolo täysin luonnollista. Mutta 1940 -luvulla näin ei suinkaan ollut. Ensimmäinen atomipommi herätti lukemattomia kysymyksiä ja pohdintoja siitä, mitä se merkitsee tulevaisuuden kannalta. Lehdissä tähän tulevaisuuden pohdintaan paneuduttiin paljon ja monet eri alojen asiantuntijat sekä toimittajat laativat omia tulevaisuudenkuvauksiaan. Olen jakanut kirjoitukset kahteen selvästi erottuvaan osioon. Ensiksi käsittelen sitä, kuinka atomipommin arveltiin vaikuttavan tulevaisuuden sotiin ja sodankäyntiin. Toisekseen lehdissä on vahvasti valloillaan tieteellinen lähestymistapa, eli pohdittiin mitä mahdollisuuksia atomienergia voi tarjota tulevaisuudessa ja kuinka sitä voidaan käyttää ihmiskunnan hyödyksi. Tutkin, millaisia tieteellisiä mahdollisuuksia kirjoittelussa nousee esille.

5.1. Sodan uudet uhkakuvat

Välittömästi atomipommin räjäyttämisen jälkeen The New York Timesissa alkoi kiivas pohdinta tämän täysin uudenlaisen ja voimakkuudeltaan ennen kokemattoman tuhoaseen vaikutuksesta tulevaisuuden sotiin, armeijoiden kokoon ja laatuun sekä siviilien asemaan. Aiheesta julkaistiin monia artikkeleita, joiden kaikkien yhteinen piirre on se, että niissä korostetaan suurten muutosten tulevan tapahtumaan. Leimaa antavaa kirjoittelulle on myös sen tosiasian korostaminen, että toistaiseksi ainoastaan Yhdysvalloilla on hallussaan atomipommeja ja tietotaito niiden rakentamiseksi, mutta ennen pitkää tilanne tulisi muuttumaan.

”Japaniin pudotettu atomienergiapommi ei tuhonnut välittömästi pelkästään vihollista, vaan se tuhosi myös monia perinteisiä sotilaallisia arvojamme.”¹⁴³

¹⁴³ “The atomic-energy bomb that fell on the Japanese homeland blasted immediately not only the enemy, but also many of our previously conceived military values.” Baldwin, Hanson W.: The new face of war. The New York Times 8.8.1945, 4.

Näin kirjoittaa Pulitzer -palkittu toimittaja Hanson W. Baldwin ensimmäisessä sodan muuttumista käsittelevässä kirjoituksessa. Tässä artikkelissa tulevat heti esille monet teemat, jotka ovat mukana sodankäynnin tulevaisuutta pohdiskelevissa kirjoituksissa myöhemmin. Hämmästyks ja epätietoisuus ovat tässä vaiheessa (8.8) vielä vahvasti esillä, mutta jutussa nostetaan jo esille koko perinteisen armeijan olemassaolon järjestyminen atomipommin näyttämölle astumisen myötä. Toimittajan näkemys kallistuu vielä kuitenkin siihen suuntaan, että atomipommi on vain ase muiden joukossa ja että perinteiset aseteknologiat ja -menetelmät tulevat säilymään. Jutussa kuitenkin korostetaan epätietoisuutta koko asian suhteen ja saman toimittajan myöhemmässä jutussa kirjoittelun sävy on jo toisenlainen.

The New York Times osoittaa jälleen vahvuutensa tiedonvälityksen eturintamassa, kun se 10.8. julkaisee prikaatinkenraali David Sarnoffin laajan ja pitkäköön tiedettä ja atomipommia käsittelevän raportin, joka oli ollut tähän asti julistettu salaiseksi. Tässä raportissa Sarnoff haluaa ennen kaikkea korostaa vapaan tieteen roolia ja vaatii Yhdysvaltoja olemaan alati varuillaan ja tieteen kehityksen etulinjassa. Raportissa maalataan vähemmän ruusuista tulevaisuudenkuvaa, sillä Sarnoff kirjoittaa muun muassa, että

”Kolmas maailmansota sukupolven päästä olisi tuhovoimaltaan niin kauhistuttava, että se olisi uhka paitsi kansalliselle turvallisuudellemme, myös koko sivilisaatiolle. – – Sivilisaatio ei pysty selviytymään kolmannesta maailmansodasta.”¹⁴⁴

Ristiriitaista on, että näiden tulevaisuuden kauhukuvien vastapainoksi Sarnoff korostaa raportissaan kuitenkin uusien aseiden kehittelyn tarvetta niin puolustuksen kuin hyökkäyksenkin varalta, ennen kuin pysyvän maailmanrauhan takaava organisaatio saadaan aikaiseksi. Äkkituhoon ”henki” leijuukin vahvana läpi jutun.

Raportti on kuitenkin monessa suhteessa hyvin tarkka ja kaukonäköinen, sillä siinä otetaan huomioon muun muassa globalisaation vaikutus ja ennustetaan mannertenvälisten ohjusten kehitys. Retoriikaltaan raportti sopisi mainiosti myös nykypäivän maailmaan. Siinä tuodaan esille, kuinka mahtavinkaan valtio ei ole enää turvassa, vaan pienenkin maan voimavarat voivat riittää oman atomipommin kehittämiseen ja voimakkaampien tuhoamiseen.

¹⁴⁴ ”A third world war a generation hence would be so horrible in its power of destruction as to constitute a threat to our national security and to civilization itself. – – Civilization cannot survive a third world war.” Sarnoff, David: “Science for life and death”. The New York Times 10.8.1945, 6.

Myös The Times sivuaa tätä aihetta kirjoituksissaan. Sir James Chadwick¹⁴⁵ sanoo 14.8. kirjoituksessaan, että mikä tahansa kohtuullisella teollisuudella varustettu maa voi tehdä oman atomipommin viidessä vuodessa ilman ulkopuolista apua.¹⁴⁶ Näin kärjekkäästi ei The New York Times missään vaiheessa asiaa ilmaise, vaikka sekin pitää selvänä, että ennen pitkää salaisuus tulee vuotamaan ja Yhdysvaltojen ydinase-monopoli tulee särkymään.

Yksi iso teema The New York Timesin kirjoituksissa onkin se, kuinka ihmiset pystyvät suojautumaan atomipommia vastaan sitten kun sen uhka kohdistuu väistämättä itseä kohtaan. Monen artikkelin esittämä ratkaisu on maanalaiset suojat, jopa kokonaiset kaupungit. Lehden siteeraama ilma-aseiden asiantuntija kehottaa valmistautumaan atomiuhkaan rakentamalla maanalaisia kaupunkeja ja viemällä vähintään 20–30 prosenttia Yhdysvaltain teollisuudesta turvaan vuorien alle kaivettaviin valtaviin luolastoihin. Jutussa korostetaan, että pommit tulevat yhä vain kehittymään:

”Muutaman todella voimakkaan atomipommin vaikutus suurimpiin teollisiin keskuksiimme tulisi olemaan katastrofaalinen.”¹⁴⁷

Tämä näkökulma edustaa kaikkein radikaaleinta ja äärimmilleen vietyä puolustautumista. Realistisempaa lähestymistapaa edustaa jo edellä mainittu toimittaja Hanson Baldwin, joka palaa atomiajan puolustukseen laajemmassa artikkelissaan 24.8. Tosin myös hän kirjoittaa, että maanalaiset puolustusrakennelmat ovat osa suojautumiskeinoja, mutta hän korostaa laajempaa näkökulmaa. Suuret tulevaisuudensuunnitelmat ja tieteellinen omistautuminen asialle ovat jutun mukaan olennaisia vastauksia tälle sotateknologiselle haasteelle. Armeija ei saa sortua aselajikilpailuun, vaan yhteistyö ja tehokkuus ovat avainasemassa.¹⁴⁸ Toimittaja on selvästi hyvin perillä sotateknologiasta ja pystyy hyvin analyttiseen ja selvänäköiseen pohdintaan jo näin varhaisessa vaiheessa. Tämä artikkeli yhdessä Sarnoffin raportin kanssa antaa laaja-alaisen ja monipuolisen kuvan yhdysvaltalaislukijoille niistä haasteista ja eri puolista, joilla atomipommi tulee väistämättä myös heidän valtiotaan ja heitä itseään koskettamaan.

¹⁴⁵ Englantilainen fyysikko, joka osallistui Manhattan Projectiin.

¹⁴⁶ Sir James Chadwick on bomb production. The Times 14.8.1945, 3.

¹⁴⁷ *”The effect of a few really powerful atom bombs on our major industrial centers would be catastrophic.”* Air expert urges sub-surface cities. The New York Times 21.8.1945, 12.

¹⁴⁸ Baldwin, Hanson W.: Atomic age defenses. The New York Times 24.8.1945, 32.

The Timesin raportointi sotilaallisesta tulevaisuudesta ja atomipommin asemasta siinä on hyvin yhdenmukaista. Lehden siteeraamista lähteistä ja eri tahoista saa sen kuvan, että atomipommi oli varoitus eikä sitä pitäisi enää koskaan käyttää. Näin sanoo muun muassa Iso-Britannian kuningas, jonka puheen mukaan tämän uuden aseensa on tuotava kansoille viesti ”välttää sota tai tuhoutua”.¹⁴⁹ Samankaltaisia puheenvuoroja esitetään parlamentin istunnoissa, joista The Times laajalti raportoi. Parhaan kuvauksen atomipommin tuomasta uhkasta ja sen merkityksestä tulevaisuuden sodankäyntiin antaa kuitenkin kenraali Smuts, joka kirjoittaa:

*”Japanin antautuminen kirkastaa sodan viestin ihmiskunnalle. Se on joko sodan loppu tai ihmiskunnan loppu. Se on joko voittaa sota itsessään tai tuhoutua.”*¹⁵⁰

Itse sotateknologian kehityksestä vastaamaan atomipommin haasteisiin tai Britannian mahdollisuuksista ja puolustuskeinoista selvittää hyökkäyksestä omaan maahan ei The Timesissä kirjoiteta. Lehti tuntuu haluavan vältellä tätä puolta aiheesta. Toisin kuin The New York Times, se ei puutu lainkaan siihen, mitä atomipommi merkitsee Britannian armeijalle tai sen asemalle maailmassa, puhumattakaan, että se menisi aivan käytännön sovellutuksiin asti pohtimaan esimerkiksi kansalaisten tai teollisuuslaitosten suojaamista. Atomipommin sotilaallinen rooli tulee esille vain monissa YK:n perustamista ja sen syntyä ennakoivissa jutuissa ja etenkin kuvauksissa parlamentin istunnoista, joissa lähes poikkeuksetta korostetaan kansainvälisen yhteisön roolia ja valvontaa.

Näiden tulevaisuuden suhteen osin jopa apokalyptisten ja ainakin syvästi pelkoa herättävien kirjoitusten lisäksi molemmissa lehdissä lainataan yhtä täysin vastakkaista mielipidettä. Sir George Paget Thomson, joka toimi puheenjohtajana atomivoiman sodanajan käyttöä tutkivassa komiteassa, sanoo että atomisota ei tee tulevista sodista sen pahempia kuin entisistäkään:

¹⁴⁹ The King’s speech. The Times 16.8.1945, 4.

¹⁵⁰ “The surrender of Japan crystallizes the message of the war to humanity. It is the end of war or the end of humanity. It is to conquer war itself or perish.” End of war or end of humanity. General Smuts’s warning. The Times 16.8.1945, 3.

”Jos tulee uusi sota ja atomipommeja käytetään, en usko, että kuolleiden määrä tulee olemaan suurempi kuin tässä sodassa, se voi hyvin olla pienempikin.”¹⁵¹

Tätä lausuntoa käsittelevissä jutuissa lehdet kertovat, että Thomsonin mukaan atomipommin kohteina tulevat olemaan tehtaot, eivät armeijat eivätkä kaupungit. Hänen mukaansa pommi on ”suurin voima rauhan puolella”.¹⁵² Thomsonin puheenvuoro ja mielipide on sinällään vain yksi monien muiden vastakkaisten joukossa. Kuitenkin se on arvovaltaisen ja asiassa mukana olleen henkilön esittämä, jonka arvostuksesta kertoo jo sekin, että molemmat lehdet raportoivat siitä niin pian kuin mahdollista. On vaikea sanoa, onko Thomsonin lausunnon saaman suuren huomion taustalla yksinkertaisesti lehtien halu monipuoliseen uutisointiin, vai haluavatko ne mahdollisesti tasoittaa kovin raakaa ja pelottavaa kuvaa, joka tulevaisuuden suhteen on lukijoille voinut helposti muodostua.

Lehtien perusteella ilmiselvää on, että sodankäynnissä on syntynyt uusi muoto ja aikakausi. Tulevan sodan vaikutukset tulevat olemaan järjestyttäviä, jopa koko sivilisaatiota ja ihmiskuntaa uhkaavia. The New York Times korostaa valmistautumista, isolationismista luopumista ja tieteen yhä suuremman roolin tärkeyttä. The Times ei puutu käytännön sovellutuksiin tai puolustuskeinoihin, vaan sen kirjoituksista korostuu tässäkin yli kaiken tarve kansainväliseen valvontaan ja pommin kontrollointiin.

5.2. Atomienergian mahdollisuudet

Atomipommin ja atomivoiman kaksi eri puolta tulevat jatkuvasti esille lehtien kirjoittelussa. Toisaalta korostetaan sitä, että nyt on keksitty tarpeeksi tehokas ase tuhoamaan koko maailma ja sivilisaatio. Toisaalta taas lehdet haluavat koko ajan tuoda esiin sen seikan, että atomivoimaa on mahdollista käyttää tieteen palveluksessa myös hyvään ja valjastaa se ihmiskunnan eduksi rauhanomaisissa sovelluksissa. Atomien ja atomivoiman hyvät ja pahat puolet käyvät jatkuvaa kamppailua lehtien sivuilla.

¹⁵¹ *”If there is another war and atomic bombs are used, I don’t believe the number of people killed will be greater than in this war and might well be less.”* Atomic war viewed as no more deadly. The New York Times, 24.8.1945, 1.

¹⁵² Scientists defence of atomic bombs. The Times 24.8.1945, 2.

Kummankin lehden kirjoittelusta saa sen kuvan, että ollaan astumassa uuteen aikaan. Mullistava keksintö on syntynyt ja se tulee muuttamaan totuttuja käsityksiä, etenkin energiantuotannossa. Epäselvää tuntuu olevan ainoastaan se, millä aikavälillä nämä muutokset tulevat tapahtumaan. The New York Timesista löytyy aikaperspektiiviin liittyen välillä hyvinkin ristiriitaista raportointia.

”Atomipommin keksimisen vapauttama mahtava energia tulee ‘melko pian’ korvaamaan hiilen, öljyn ja veden energian tuotannossa – –”¹⁵³

Näin kirjoitetaan artikkelissa, jossa lainataan ranskalaista professoria, jonka mukaan atomivoiman hyötykäyttö on totta jo aivan lähitulevaisuuden. Tämä väite kumotaan kuitenkin jo samassa lehdessä. Toisessa jutussa siteerattu asiantuntija nimittäin sanoo, että:

”– – tulee kulumaan pitkä aika, ennen kuin tämä juuri julkaistu hätkähdyttävä tieteellinen keksintö voi vaikuttaa nykyisiin voimanlähteisiin – –”¹⁵⁴

Tässä jutussa puhutaan sukupolvien pituisesta ajanjaksosta, ennen kuin atomin voimalla pystytään esimerkiksi valaisemaan asuntoja. Näissä ensimmäisissä atomivoiman hyötykäyttöä käsittelevissä artikkeleissa ei tunnu vielä olevan suurta selvyyttä oikein mistään, sen paremmin kehityksen vaatimasta ajanjaksosta kuin todellisista käytännön sovellutuksistaan.¹⁵⁵

Syvennemmälle tieteellisessä pohdinnassa päästään hiukan myöhemmin. Tässä asiassa The Times on nopeampi, sillä se julkaisee jo 8.8. artikkelin, jossa se paneutuu atomien valjastamiseen energian tuotannossa. Jutussa selostetaan atomien ja niiden ytimien toimintaperiaatteita ja pyritään tekemään se mahdollisimman ymmärrettävästi. Myös ydinfissio esitellään lukijoille käyttämällä vertauskuvina kipinää ja tulta. Tätä käsittelyä jatketaan tulevaisuuden pohdinnalla ja esitetään, että unssi vety- ja heliumatomien yhdistettä riittäisi pyörittämään sadan hevosvoiman konetta kahdeksan vuotta, kun sama määrä hiiltä

¹⁵³ ” *The fabulous energy released by the invention of the atomic bomb seems destined ‘fairly soon’ to replace power produced by coal, oil and water – –*“ Callender, Harold: Early use of atom as fuel predicted. The New York Times 8.8.1945, 4.

¹⁵⁴ ”– – *it will be a long time before the startling scientific discovery just announced can affect present power sources – –*” Atom’s harnessing seen long way off. The New York Times 8.8.1945, 7.

¹⁵⁵ Tähän liittyy muun muassa 7.8. julkaistu lyhyt juttu, jossa ilmailualan asiantuntijat kiistävät tiilenkokoisella voimanlähteellä varustetun lentokoneen olevan todellisuutta vielä vähään aikaan. Atomic plane engine distant, scientists say. The New York Times 7.8.1945, 6.

riittäisi ainoastaan muutaman sekunnin tarpeisiin.¹⁵⁶ Vertaus, joka on epäilemättä tehnyt suuren vaikutuksen ”keskivertolukijaan”. Jutusta välittyy vahvasti uuden ajan kynnyksellä olemisen tuntu. Tämä juttu on The Timesin raportoinnissa melko poikkeuksellinen, sillä siinä uhrataan paljon tilaa ja vaivaa asian perinpohjaiselle selittämiseksi, mikä on ollut enemmän tuttua ja odotettavaa The New York Timesin uutisointilinjalta.

Myös The New York Times paneutuu uuden ajan haasteisiin totutulla syvällisyydellä. Se julkaisee monta kattavaa artikkelia sunnuntainumeroissaan, jolloin sillä on erikoisliitteissään mahdollisuus omistaa aiheelle lukuisia sivuja. Kaikista näistä jutuista korostuu heti otsikoista lähtien myös The Timesin ajama uuden ajan alun ajatusmalli. Sen lisäksi The New York Times nostaa esille The Timesin huomiotta jättämiä seikkoja.

”Atomien sisällä oleva energia voi hyvin olla kokonaan uuden sivilisaation perusta.”¹⁵⁷

Tämä on lehden esiintuoma ajatus, jota se käsittelee kiitettävällä syvällisyydellä. Samoin kuin The Timesissa, jutuissa käsitellään ensin atomien ja niiden tutkimuksen historiaa sekä sen kokemia läpimurtoja viime vuosien aikana. Korostetaan sitä, että valtiot ja niiden johtajat ovat aivan uudenlaisen haasteen edessä, sillä on päätettävä tämän uuden keksinnön vaikutuksista niin sotilaalliselta kuin tieteelliseltäkin kannalta. Lukijoita ei päästetä unohtamaan edessä olevan urakan valtavaa suuruutta ja sen haasteita.

”Valtavat työhaasteet – luultavasti suuremmat kuin atomipommin kehittämisessä – ovat ihmiskunnan edessä tämän uuden ja kunnioitusta herättävän voiman valjastamisessa.”¹⁵⁸

Aikaprospektiivi alkaa muodostua. Pidetään selvänä, että edistystä tapahtuu jo lähivuosina, mutta näkyviä ja mullistavampia vaikutuksia on odotettavissa vasta vuosikymmenien kuluessa. Utopistisimpia tulevaisuudennäkymiä halutaan painaa alas, mitään äkillistä ”vallankumousta” ei ole tulossa. Atomiaika halutaan liittää entiseen:

¹⁵⁶ The new chemistry. The Times 8.8.1945, 5.

¹⁵⁷ *”The energy within the atom may well be the basis of an entirely new kind of civilization.”* Davis, Harry M.: We enter a new era – the atomic age. The New York Times 12.8.1945, SM3.

¹⁵⁸ *”Tremendous labors – probably greater than those involved in creating the atomic bomb – lie before mankind in harnessing this new and awe-inspiring power.”* ibid.

”Katsottaessa viisikymmentä vuotta eteenpäin näkyy yhä korkeajännitelinjoja terästoreissa, höyryturbiineja, kahvinkeitin, pesukoneita ja leivänpaahdinta, ostoskärriä ja raitiovaunuja.”¹⁵⁹

Lukijoille tunnutaan ikään kuin haluavan vakuuttaa, että heidän totuttu elämäntapansa tulee jatkumaan ja tutut arjen esineet tulevat säilymään myös tällä ”uudella ajalla”.

The New York Times ottaa lisäksi kirjoituksissaan huomioon koko energiantuotannon kentän muuttumisen, eli kuinka atomi ja uraani energianlähteinä tulevat vaikuttamaan perinteisiin raaka-aineisiin, erityisesti hiileen ja öljyyn. Tätä puolta asiasta ei The Times mainitse. Käsiteltäessä jo tuntemamme nykyisenkaltaisen atomivoimalan ajatusta ja syntyä mainitaan, että:

”Jos tämä tapahtuisi, se luultavasti merkitsisi kauaskantoisia muutoksia sähkönjakelussa ja -käytössä sekä alentaisi hiilen synteettisten yhdistelmien raaka-aineeksi ja rajoittaisi patohankkeiden tavoitteiksi ainoastaan tulvien kontrolloinnin ja viljelyn.”¹⁶⁰

Tämän voi nähdä olevan tietyllä tavalla ristiriidassa edellä esitellyn artikkelin kanssa, jossa vakuutettiin, että suuria muutoksia ei tulisi tapahtumaan ihmisten jokapäiväisessä elämässä. Kuitenkin aihetta käsittelevät artikkelit ovat monilta osiltaan hyvin spekulatiivisia ja toimivat kirjoittajan oman asiantuntijuuden ja tulevaisuudennäkemyksen ehdoilla.

Konkreettisempien tieteellisten ja teknologisten muutosten ohella lehdistä löytyy teema, joka koskee tiedeyhteisön, eli yliopistojen ja kouluttajien roolin korostamista. The New York Times julkaisee Denverin yliopiston rehtorin kirjoituksen, jossa tämä kirjoittaa:

”Kouluttajien ensimmäinen tehtävä on avustaa tämän voiman valjastamisessa hyödylliseksi ja onnelliseksi, koko ihmiskunnan yleiseksi eduksi.”¹⁶¹

¹⁵⁹ *”Look about you fifty years hence and you will still see high-tension lines on steel towers, steam turbines, coffee percolators, washing machines and toasters, trolley cars and railway trains.”* Kaempffert, Waldemar: The atom engine: how soon will it be? The New York Times 19.8.1945, SM6.

¹⁶⁰ *”If this were to happen, it would probably mean far-reaching changes in the distribution and use of electric power besides reducing coal to a raw material for synthetic compounds, and limiting dam-building projects to the functions of flood control and irrigation.”* Davis, Harry M.: We enter a new era – the atomic age. The New York Times 19.8.1945, SM3.

¹⁶¹ *”The No 1 task of educators now is to assist in harnessing this power for the usefulness, enjoyment and universal benefit of mankind.”* Cherrington, Ben M.: Education in review. The New York Times 26.8.1945, E9.

Koulutus sekä yliopistojen ja kaikkien tutkijoiden laaja yhteistyö nousevat avainseikoiksi atomienergian hyötykäytön ja kontrollin saavuttamisessa. Tätä teemaa vie vielä pidemmälle The Times. Se julkaisee Niels Bohrin¹⁶² artikkelin, jossa tämä vaatii yleistä, kansainvälistä hallintaa ja säätelyä tähän tieteen luomaan ”*tuhomahdollisuuteen*”. Bohr vaatii myös, että pommin ja atomien salaisuudet on paljastettava ja tehtävä avoimiksi kaikille, jotta maailman tiedemiehillä olisi mahdollisuus tuoda oma panoksensa ja osallistua ”*maailmanlaajuiseen yhteistyöhön*”.¹⁶³

Tämä on hyvin pitkälle menevää ja uskaliaasta puhetta, jolle kuitenkin antaa suuren painoarvon Bohrin kansainvälisesti tunnustettu ja tärkeä asema, sekä ennen kaikkea hänen osuutensa atomipommin kehityksessä. The New York Times ei missään kohdin kirjoitteluaan mene näin pitkälle, vaan sen jutuista esiin käyvät vaatimukset koskevat ainoastaan tiedeyhteisön avointa toimintaa ja yhteistyötä atomivoiman soveltamisessa hyvään. The Timesin kanta tuntuu olevan, että oikein käytettynä atomivoima tuo maailmaan hyvää, mutta väärin käytettynä se merkitsee maailman loppua.

Yhtä mieltä molemmat lehdet ovat tutkijoiden ja tiedemiesten avainroolista sekä yhteistyöstä. Siinä missä The New York Times rajoittaa yhteistyön ja avoimuuden yliopistojen taholle, The Timesista löytyy vaatimuksia täydelliseen avoimuuteen. Bohrin jutun lisäksi vielä toisaallakin kirjoitetaan, että kenelläkään ei saa olla kartellia atomienergiaan.¹⁶⁴

Atomipommin ja sen myötä atomivoiman mukanaan tuomat mahdollisuudet niin sotilaallisesti kuin tieteellisesti, niin hyvään kuin pahaankin, saavat siis runsaasti huomiota ja käsittelyä lehdissä. The New York Times käsittelee tieteellisiä sovellutuksia ja tulevaisuuden energian tuotantoa kattavammin ja monipuolisemmin kuin The Times, joka keskittyy enemmän atomivoiman kontrollointiin, samoin kuin atomipommin kysymyksessä. The Times liittääkin monesti atomipommin ja -energian yhteen ja samaan pakettiin.

¹⁶² Tanskalainen Nobel -palkittu fyysikko, joka työskenteli Manhattan Projectissa.

¹⁶³ Bohr, Niels: Energy from the atom. The Times 11.8.1945, 5.

¹⁶⁴ Control of atomic energy. The Times 21.8.1945, 3.

The New York Times onnistuu paremmin pitämään sotilaallisen ja tieteellisen puolen erillään toisistaan. Sen kirjoittelun perusteella mieleen maalautuu kuva, jossa muutamien vuosikymmenten päässä odottaa atomivoimaa hyödyntävä maailma, joka ei kuitenkaan vielä merkittävästi poikkea nykyisestä. Lehti ei kuitenkaan missään nimessä halua kiistää sitä tosiseikkaa, että käsillä on yhtä valtava mullistus kuin mitä tulen tai höyrykoneen keksiminen oli aikoinaan.

”Pommin myötä alkaa uusi ajanjakso. Höyrykoneet, polttomoottorit, jopa kaasuturbiinit tulevat kaukaisille jälkeläisillemme todennäköisesti vaikuttamaan yhtä alkeellisilta kuin villi-ihmisten keksinnöt meille.”¹⁶⁵

¹⁶⁵ *”A new era begins with a bomb. The steam engine, the gas engine, even the gas turbine are likely to seem as primitive to our descendants of the remote future as the inventions of savages seem to us.”* Kaempffert, Waldemar: The atom engine: how soon will it be? The New York Times 19.8.1945, SM6.

6. Natsit ja atomipommi

Atomipommi oli muidenkin valtioiden kuin Yhdysvaltain haaveena ja tavoitteena. Atomitutkimuksen eteneminen 1930 -luvulla ja erityisesti edistysaskeleet uraaniatomien ja niiden isotooppien sisältämien mahdollisuuksien tutkimuksessa synnyttivät ”laboratorioiden taistelun” (katso s.32), johon osallistuivat aktiivisesti ainakin Yhdysvallat, Britannia ja Saksa. Kuten tunnettua, kaksi ensin mainittua sittemmin yhdistivät voimansa tuloksekkaasti, mutta myös Saksa jatkoi omaa atomipommiprojektiaan sodan sytyttyä. Jos natsit olisivat onnistuneet rakentamaan atomipommin ensimmäisinä, olisi koko sodan lopputulos voinut olla toisenlainen. Tämä mahdollisuus oli liittoutuneiden huolenaiheena ja se käy selvästi ilmi myös lehtien raportoinnissa, vaikka sota Euroopassa oli jo saatettu voittoisaan loppuun.

Natsi-Saksan atomipommiprojektia on tutkittu jälkepäin. On tultu siihen tulokseen, että missään vaiheessa natsit eivät olleet kovin lähellä oman atomipommin saavuttamista. Siinä missä liittoutuneilla oli projektissa mukana satoja tuhansia ihmisiä, laskettiin Saksan projekteihin - joita oli aluksi ainakin neljä erillistä - osallistuneet sadoissa.¹⁶⁶ Syksyllä 1939 Saksan hallitus antoi virallisen tukensa ydintutkimukselle, jota alettiin sitten sodan sytyttyä kiirehtiä. Projektin tieteelliseksi johtajaksi tuli Werner Heisenberg, kuuluisa saksalainen fyysikko. Heisenberg ei kuitenkaan saanut mitään todellista edistystä aikaan, vaan hän näki yrityksen käytännössä mahdottomana. Hän myös teki pahoja virhearvioita työhönsä liittyen. Heisenberg nimittäin uskoi, että uraanin isotooppi U-235:tä tarvittaisiin valtavia määriä, toisin kuin todellisuudessa.¹⁶⁷

Heisenbergille oli varmaa, ettei Saksa saavuttaisi omaa atomipommia sodan aikana. Tutkimusta kyllä tehtiin, mutta todellista, kovaa panostusta ei liittoutuneiden tyyliin ollut, sillä Heisenberg ei halunnut kiinnittää Hitlerin huomiota projektiin, jolloin siltä olisi epäilemättä vaadittu nopeita tuloksia. Työtä myös vaikeuttivat Britannian pommitukset. Liittoutuneiden vakoilu- ja vastavakoilutoiminta olivat tehokasta, joten he tiesivät hyvinkin tarkkaan sen, missä vaiheessa Saksan atomipommin kehitys oli. Kun sitten Saksan kukistuttua uutiset Hiroshiman pommista kerrottiin vangituille natsijohtajille, olivat nämä kaikki hyvin hämmästyneitä. He eivät voineet uskoa, että liittoutuneet olivat päässeet omassa

¹⁶⁶ Rose 1998, 12.

¹⁶⁷ *ibid.*, 85-98.

projektissaan niin pitkälle.¹⁶⁸ Millaisen kuvan lehtien raportoinnista Natsi-Saksan muodostamasta atomipommiuhasta sitten saa?

Lehdissä on lähes välittömästi Hiroshiman pommin räjäytyksen jälkeen juttuja, jotka käsittelevät tätä aihetta. The New York Times julkaisee 8.8. tohtori Lisa Meitnerin haastattelun. Meitner oli toiminut atomienergian tutkimuksen parissa Saksassa ennen sotaa ja paennut sittemmin Ruotsiin. Haastattelussa kirjoitetaan:

*”Tiedän tosin, että Hitler käytti valtavia summia kokeisiin atomienergian vapauttamiseksi.”*¹⁶⁹

Meitner kertoo lisäksi työstään, jonka tulokset on lähetetty Yhdysvaltoihin. Hänelle atomipommin räjäytys tuli kuitenkin yllätyksenä. Jutusta käy jo heti ilmi, että Hitlerillä oli tavoite rakentaa atomipommi, mutta ongelmaksi muodostui ”aivovuoto”, lahjakkaat tutkijat kuten Meitner pakenivat ulkomaille. Lukijoille halutaan korostaa, että kaikki Meitnerin tekemä tutkimustyö on tullut Yhdysvaltain eduksi ja käyttöön. Tätä samaa seikkaa korostetaan myöhemminkin. Lyhyessä jutussa kerrotaan, kuinka saksalaiset sodankäyntiin erikoistuneet insinöörit ja teknikot on palkattu työskentelemään Yhdysvaltain hallitukselle. Jutussa mainitaan lisäksi, että osan heistä uskotaan työskennelleen myös atomipommin parissa.¹⁷⁰ Näin lukijalle muodostuu kuva, että Yhdysvaltain voitto Saksasta oli todellakin totaalinen. Se ei käsitä pelkästään sotilaallista ja fyysistä ylivoimaa ja -otetta, vaan myös ”laboratorioiden taistelu” kääntyi heidän voitokseen. Saksan parhaat asiantuntijat valjastetaan oman maan palvelukseen, jolloin entisestä uhkasta tuleekin uusi vahvuus ja etu.

Tätä Saksan tieteellistä tappiota korostaa myös juttu, jossa kirjoitetaan natsijohtajien kommentteista atomipommiin liittyen. Karl Dönitzin, Saksan laivaston päällikön ja Hitlerin seuraajan, kirjoitetaan kommentoineen uutista seuraavasti:

¹⁶⁸ Rose, passim.

¹⁶⁹ *”I know, though, that Hitler spent enormous sums on research experiments to release atomic energy.”* Bomb is surprise to woman pioneer. The New York Times 8.8.1945, 3.

¹⁷⁰ German war scientists will work for our forces. The New York Times 24.8.1945, 8.

*”En ole yllättynyt, että te onnistuitte. Pelkäsimme, että tekisitte sen jo aiemmin ja käyttäisitte meitä vastaan.”*¹⁷¹

Samassa jutussa Saksan omasta atomipommiprojektista kirjoitetaan:

*”Keitel vahvisti, että saksalaiset tiedemiehet eivät edistyneet teoreettiselta tasolta ja että Adolf Hitler ei koskaan maininnut hänelle atomipommista.”*¹⁷²

Saksan saavuttama edistystaso mainitaan konkreettisesti jutussa, jossa saksalainen fyysikko kertoo tietojaan Saksan atomitutkimuksesta. Hänen mukaansa Saksa oli tappionsa hetkellä vielä ainakin vuoden päässä oman atomipommin valmistuksesta. Jutussa mainitaan monia merkittäviä saksalaisia tiedemiehiä, kuten professorit Otto Hahn ja Werner Heisenberg, jotka natsit olivat värvänneet työskentelemään projektin parissa.¹⁷³

Näistä jutuista saa kuvan, että Natsi-Saksan muodostama atomiuhka ei ollut kovin suuri. Kuitenkin toisenlaistakin raportointia esiintyy. Saksan sotasalaisuuksien paljastusta käsittelevässä jutussa nimittäin kirjoitetaan, että saksalaiset olivat saavuttaneet atomipommin kehityksessä *”huomattavaa”* edistystä. Samassa jutussa esitellään myös muita saksalaisten sotaohjelmia, kuten suunnitelmat seitsemässätoista minuutissa Atlantin ylittävistä raketeista.¹⁷⁴

Näin lukijan eteen luodaankin yhtäkkiä kuva natsien pitkälle edenneestä atomipommista, joka olisi kyetty uudenaikaisella ohjuksella ampumaan Yhdysvaltain mantereelle. Tämä on ollut täysin uusi ja varmasti pelkoa herättänyt ajatus yhdysvaltalaisen lukijan mielessä, sillä tuohon aikaan ei vielä minkään ohjuksen tai pommikoneen kantomatka riittänyt Yhdysvaltain kaupunkien uhkaamiseen. Ei olekaan ihme, että jutussa kirjoitetaan:

¹⁷¹ ” I am not surprised you succeeded. We were afraid you would do it sooner and use it against us.” Middleton, Drew: German chiefs see Japan’s extinction. The New York Times 9.8.1945, 7.

¹⁷² ”Keitel confirmed that German scientists never progressed beyond the theoretical stage and that Adolf Hitler never had mentioned the atomic bomb to him.” Middleton, Drew: German chiefs see Japan’s extinction. The New York Times 9.8.1945, 7.

¹⁷³ McLaughlin, Kathleen: Reich year behind on atomic bomb. The New York Times 13.8.1945, 7.

¹⁷⁴ 17-minute oversea rocket plane among Germany’s war secrets. The New York Times 27.8.1945, 10.

”Kaikkia salaisuuksia ei ole paljastettu, mutta kaikkein hätkähdyttävimpien sanotaan koskevan atomipommin ja ‘raskaan veden’ kehitystä – –”¹⁷⁵

Käytännössä sama juttu, vain hiukan erilaisin sanamuodoin, julkaistaan myös The Timesissa samana päivänä, sillä tämä projekti oli Yhdysvaltain ja Britannian yhteinen, jossa kummallakin osapuolella tuntuu olleen täysin tasavertainen rooli.¹⁷⁶

Yhdysvaltaisille ei kuitenkaan haluta antaa kuvaa heidän maastaan passiivisena, mahdollisen saksalaisten atomihyökkäyksen odottelijana, vaan FBI:n ja vakoilutoiminnan onnistumiset mainitaan. Niiden roolia korostetaan paitsi oman maan suojelun ja sotasalaisuuksien varjelun kannalta, myös vihollisen salaisuuksien paljastamisessa:

”Saksalaisten yritykset vakoilla Amerikan atomipommikehityksen salaisuuksia antoivat tälle maalle mahdollisuuden muodostaa kohtuullisen tarkka kuva natsien omista atomikokeiluista, FBI raportoi tänään.”¹⁷⁷

Jutussa kerrotaan, kuinka saksalaisten vakoojat oli otettu kiinni heti heidän saavuttuaan Yhdysvaltain itärannikolle ja sen jälkeen heitä käytettiin vastavakoilutoiminnassa syöttämään vääriä tietoja viholliselle. Näin voidaan muistuttaa lukijoita siitä, että sota on hyvin monipuolinen ja kokonaisvaltainen tila, paljon muutakin kuin vain hyökkäävät ja puolustavat sotilaat jossain kaukaisella rintamalla. Vaara on ollut moninainen ja vaaninut aivan konkreettisesti kansalaisten takapihoilla.

The Times ei kirjoita Saksan atomipommiprojektista läheskään yhtä laajasti kuin The New York Times. Se mainitsee The New York Timesin tavoin saksalaisten sotasalaisuuksien paljastamisen, mutta sen lisäksi se puuttuu aiheeseen ainoastaan kerran. Kyseessä on kuitenkin merkittävä ja mielenkiintoinen juttu, sillä se mahdollistaa The Timesille Britannian oman, Yhdysvalloista riippumattoman toiminnan ja onnistumisten korostamisen.

¹⁷⁵ *”Not all the secrets have been disclosed, but the most startling ones were said to pertain to the development of the atomic bomb and the production of ‘heavy water’ – –”* ibid.

¹⁷⁶ German war secrets. The Times 27.8.1945, 3.

¹⁷⁷ *”German efforts to spy out the secrets of American atomic-bomb development enabled this country to piece together a fairly accurate picture of the Nazis’ own atomic efforts, the FBI said today.”* FBI used Nazi spies to save atom data. The New York Times 10.8.1945, 5.

Jutussa käsitellään sitä, kuinka Britannia onnistui sabotoimaan saksalaisten atomipommin kehitystä. Saksan hyökättyä Norjaan se otti välittömästi haltuunsa Norske Hydron tehtaan, joiden sivutuotteena syntyi atomipommin valmistuksessa tarvittavaa ”raskasta vettä”.

*”Hetä kun saksalaiset olivat miehittäneet Norjan vuonna 1940, aloittivat he kokeilut raskaan veden käytöstä räjähteenä, tarkoituksenaan tehdä pitkänmatkan hyökkäyksiä Britanniaan atomiohjuksilla.”*¹⁷⁸

Jutussa kirjoitetaan, kuinka Britannian onnistuneet pommitukset 1942 aiheuttivat saksalaisille monen kuukauden keskeytyksen tutkimukseen. Vielä menestyksekkäämpi oli operaatio, jossa RAF¹⁷⁹ koulutti ja aseisti yhdeksän norjalaista vastarintamiestä, jotka tiputettiin laskuvarjoilla sabotoimaan tehdasta. He onnistuivatkin aiheuttamaan niin paljon vahinkoa, että toimintaa ei enää pystytty jatkamaan. Juttu etenee lähes agenttimaisena jännityskertomuksena, jossa kuvaillaan norjalaisten toimintaa:

*”26 -vuotias vänrikki johtajanaan he ylittivät jäätyneen joen, tunkeutuivat Vemorkin tehtaaseen ja tuhosivat tärkeimmät raskaan veden laitteistot räjähteillä.”*¹⁸⁰

Lisäksi mainitaan vielä, että RAF aseisti myöhemminkin norjalaisia, jotka muutamaa päivää ennen Saksan antautumista hyökkäsivät ja valloittivat tehtaat takaisin, jotta saksalaiset eivät ehtineet tuhota niitä. Vaikka käytännön toiminta ja kunnia operaatiosta kuuluu lopulta norjalaisille itselleen, saa tästä jutusta kuvan, että ilman Britannian osuutta kouluttajana, varustajana ja kuljettajana ei menestystä olisi saavutettu. Kerrankin Yhdysvaltoja ei tarvitse mainita koko jutussa lainkaan, vaan Britannia *itse* onnistui poistamaan sitä itseään vastaan kohdistuneen uhan.

¹⁷⁸ *”As soon as the Germans had occupied Norway in 1940 they began to experiment with heavy water as an explosive, with the object of making long-range attacks on Britain by means of atomic missiles.”* Germans’ work on atomic bombs. The Times 8.8.1945, 4.

¹⁷⁹ Royal Air Force, Britannian ilmavoimat.

¹⁸⁰ *”Led by a 26 -year old second Lt., they crossed a frozen river, forced entry to the Vemork plant and demolished the most important parts of the heavy water apparatus with explosives.”* Germans’ work on atomic bombs. The Times 8.8.1945, 4.

Saksan atomipommin suunnittelu ja kehittäminen saa sen todelliseen merkittävyyteen ja konkreettisiin edistykseen nähden siis suhteettoman paljon huomiota. Etenkin The New York Times on ottanut asiakseen käsitellä natsien pommihanketta monelta eri kantilta, välillä vähätellen ja välillä korostaen sen aiheuttamaa uhkaa Yhdysvalloille.

Aihe on ollut kuitenkin kiinnostava ja se on mahdollistanut jännittävien ”mitä jos” -skenaarioiden kuvittelun. Tarinallahan oli kuitenkin onnellinen loppu, sota ja tieteellinen kilpavarustelu molemmat päättyivät liittoutuneiden voittoon. Lisäksi aihe antoi The New York Timesille mahdollisuuden esitellä tiedustelutoiminnan saavutuksia ja osuutta sodassa, sekä The Timesille tilaisuuden esitellä Britannian omaa, itsenäistä kamppailua kansalaistensa varjelemiseksi.

7. Kirkonmiesten kritiikki

Kun jokin yksittäinen tapahtuma tai tapahtumasarja johtaa satojen tuhansien ihmisten kuolemaan ja lukemattomien muiden kuvaamattomiin kärsimyksiin, on selvää, että se herättää lähes kaikissa ihmisissä moraalisia ja eettisiä kysymyksiä. Jokaisen täytyy muodostaa oma kantansa siihen, ovatko sodassa kaikki keinot sallittuja tai onko joukkotuho oikeutettu vielä suurempien menetysten ehkäisemiseksi. Epäilemättä iso osa turvautuu uskonnolliseen ajatteluun ja vakaumukseen vastauksen löytääkseen ja useimmat ovat valmiita hyväksymään pappien ja kirkonmiesten mielipiteet korkeimpina moraalisin auktoriteetteina. Kuinka uskonnolliset piirit ja sen edustajat sitten suhtautuivat atomipommiin lehtien palstoilla?

Käytän tässä luvussa paljon suoria lainauksia lehtien raportointia hahmotellakseni. Ne nimittäin kirjoittivat uskonnollisten tahojen edustajien mielipiteistä ja suhtautumisesta melko paljon, mutta pääasiassa lainausten avulla. Kirkon edustajien lausuntoja ja saarnoja siteerattiin laajalti, mutta usein juttuihin ei lehden toimituksen taholta lisätty juurikaan mitään. Kuitenkin aihetta käsittelevät jutut luovat selkeän kokonaisuuden, jonka ottaminen tarkempaan käsittelyyn on perusteltua.

The New York Times huomioi uskonnollisten tahojen joukosta ensimmäiseksi Vatikaanin ja Paavin, mutta näiden taholta ei julkaista mitään virallista kantaa pommin suhteen. Jutussa korostetaankin Vatikaanin halua pysyä puolueettomana.

”Vatikaani yleensä haluaa pysyä, kuten eräs amerikkalainen attasea muotoilee, ’harmaana’ ennemmin kuin ottaa kannan joka tekisi siitä ’mustan’ tai ’valkoisen’ kiistanalaisia kansainvälisiä asioita koskien.”¹⁸¹

Samassa jutussa kuitenkin kirjoitetaan, että Vatikaanin pappien joukossa on noussut ”syvä vastenmielisyys” pommia kohtaan. Myös mainitaan, että eräs amerikkalainen lehtimies olisi saanut Paavilta kommentin, jossa tämä tuomitsee pommin käytön, mutta tämä kommentti sittemmin kiistettiin Vatikaanin taholta. Julkisesti ja virallisesti Paavi tai Vatikaanin virallinen sanomalehti Osservatore Romano eivät katolisen kirkon kantaa tuo ilmi.

¹⁸¹ *”The Vatican in general prefers to remain, as one American attaché put it, ’gray’ rather than taking a stand that would make it ’black’ or ’white’ on controversial matters involving international relations.”* No Vatican stand is taken on bomb. The New York Times 9.8.1945, 9.

Katolisen kirkon ”harmaus” asian suhteen saa kuitenkin uusia värisävyjä The New York Timesin kirjoittelussa heti seuraavana päivänä. Lehti kirjoittaa Catholic Herald -lehden pääkirjoituksen tuomitsevan atomipommin käytön, pitäen sitä ”täysin puolustelemattomana” tekona. Jutussa myös mainitaan, kuinka Catholic Herald väittää, että Paavi on läpi sodan korostanut ”kristillistä erottelua laillisten ja laittomien sota-aseiden välillä”.¹⁸²

Paavin mahdolliseen atomipommikantaan palataan vielä tarkemmin jutussa jossa kerrotaan, kuinka Pius XII oli jo vuonna 1943 ennustanut atomienergian hyödyntämisen. Jutun mukaan Paavilla oli yksityiskohtaiset ja oikeat tiedot atomitutkimuksen tilasta ja atomienergiaa tuottavan koneen kehityksestä. Paavin kerrotaan kommentoineen puheessaan:

*”Siksi ennen kaikkea täytyisi olla kaikkein tärkeintä, että kyseisen koneen tuottaman energian ei annettaisi vapautua räjähdyksenä – –”*¹⁸³

Vaikka Vatikaanin edustajilta ei siis saada yhtään ”virallista” julkilausumaa, The New York Times tuntuu haluavan väkisin muodostaa sen mielipiteen. Lehden kirjoittelun perusteella katolilaisten ja Paavin kannaksi muodostuu selvästi kielteinen ja atomipommin tuomitseva linja.

The Times ei kirjoita Vatikaanista atomipommiuutisoinnin yhteydessä kuin kerran, mutta se tekeekin sen paljon räväkämmin. Lehden mukaan Vatikaani kritisoi pommin käyttöä, kuvaten sitä ”vihan välineeksi”, joka johti sodan ”katastrofaaliseen päätökseen”.¹⁸⁴ Näin The Timesista on siis löydettävissä Vatikaanin kanta paljon selvemmin ja yksiselitteisemmin kuin The New York Timesista, joka tuntuu haluavan välittää sen ikään kuin ”rivien välistä”. Toisaalta vahvasti protestanttisessa Britanniassa ei ehkä ole tarvinnut niin paljon välittää katolisen kirkon hienovaraisesta ja mahdollisimman huomioonottavasta käsittelystä.

¹⁸² Catholic newspaper assails atomic bomb. The New York Times 10.8.1945, 12.

¹⁸³ ”Above all, therefore, it should be of utmost importance that the energy originated by such a machine should not be let loose to explode – –”. Pope warned in 1943 on atomic bomb use. The New York Times 12.8.1945, 28.

¹⁸⁴ Vatican on temptation for posterity. The Times 8.8.1945, 4.

Kaikki atomipommia kommentoivat, kirkon toimissa olevien henkilöiden antamat lausunnot ovat The New York Timesissa poikkeuksetta kielteisiä. Lehti esittelee lukuisten pastoreiden ja piispojen julkaisemia vetoamuksia ja tuomitsevia kirjoituksia.

”Kaksi nimekästä kirkollista johtajaa varoittivat eilen, että atomipommin ‘tieteellinen ihme’ voi tehdä planeetasta asumiskelvottoman – ”¹⁸⁵

Jutun mukaan kirkon johto vaatii malttia atomipommin käytössä ja korostaa, että se ei ole kristillisten periaatteiden mukainen. Toisessa jutussa pastori Richard M. Fagley korostaa kansainvälistä valvontaa, ennustaa kylmän sodan syntymisen ja varoittaa:

”Näin ollen yhden kriisin lopusta tulee atomivoiman keksimisen myötä toisen, paljon suuremman kriisin alku.”¹⁸⁶

Näiden kommenttien lisäksi on lehdestä löydettävissä vielä paljon kärjekkäämpiäkin lainauksia. The New York Times kirjoittaa, kuinka 34 pappia kirjoitti yhteisen vetoamuksen presidentti Trumanille lopettaa atomipommien tuotanto välittömästi. Tämän vetoamuksen tekstiä lainataan ahkerasti. Siinä muun muassa kiistetään pommin oikeutus ja kirjoitetaan, että sen piittaamaton käyttö saa ”tuomion Jumalan edessä”. Pappien profetia ulottuu myös pelottavaan tulevaisuuteen:

”Tämä ohjus voi olla oman kansamme tuhon väline.”¹⁸⁷

On kiintoisaa huomata, että The New York Timesin raportointi ulottuu aivan uskonnollisen yhteisön alimmille askelmille saakka. Piispojen lausuntojen ja pappien vetoamusten ohella se esittelee myös yhden yksittäisen kirkonmiehen pitämän saarnan oman seurakuntansa edessä. Baptistikirkon pastori William Ward Ayer saarnaa värikkääseen tyyliin muun muassa:

¹⁸⁵ *”Two prominent church leaders warned yesterday that the ‘scientific miracle’ of the atomic bomb might make the planet uninhabitable – “* Oxnam, Dulles ask halt in bomb use. The New York Times 10.8.1945, 6.

¹⁸⁶ *Consequently, the end of one crisis becomes, with the discovery of atomic power, the beginning of a far greater crisis.”* Clergyman warns on atomic power. The New York Times 30.8.1945, 4.

¹⁸⁷ *”This very missile may be the instrument of our own destruction as a nation.”* Truman is urged to bar atom bomb. The New York Times 20.8.1945, 21.

*”Ihmiskunta ei ole moraalisesti valmis kauhealle universaalille voimalle joka on ongittu selville, sillä toisin kuin Jumala, ihminen ei ole hyväntahtoinen.”*¹⁸⁸

The Timesin esille tuoma kirkon edustajien suhtautuminen on The New York Timesista poikkeavaa. The Timesista on nimittäin löydettävissä käytännössä samassa suhteessa pommia kannattavia kuin sen tuomitseviakin lausuntoja. Yorkin arkkipiispan kirjoitetaan kommentoineen pommia puolustaen:

*”– – täytyy tunnustaa, että epätäydellisessä maailmassa ei voi olla rauhaa ilman voimaa sen takana pidättelemään pahantekijöitä.”*¹⁸⁹

Vastaavasti Elyn tuomiorovasti sanoo, ettei ymmärrä pommin käytön arvostelijoita. Hän myös kuvailee kovasanaisesti vihollisia, eikä tee eroa sotilaan ja siviilin välille:

*”On ollut vaikea puhua pidättyväisesti niistä, jotka vaikuttavat asettavan julmien ja barbaaristen ihmisten hengen omien jalojen joukkojemme ja liittolaistemme henkien yläpuolelle – –”*¹⁹⁰

Toisaalta pommia vastaan myös hyökätään The Timesinkin sivuilla rajuin kommentein. Skotlantilainen pastori sanoo *”ihmiskunnan asioiden olevan sulatusuunissa”*.¹⁹¹ Esimerkkinä yksittäisen kirkonmiehen protestista käy puolestaan 16.8. julkaistu juttu. Siinä kirjoitetaan, kuinka St. Albanin luostarin rovasti kielsi jumalanpalveluksen ja kellojen soittamisen voitettun sodan kunniaksi.¹⁹² Rovasti C.C. Thicknesse halusi täten ilmaista tyytymättömyytensä atomipommin käyttöön ja sanoi:

¹⁸⁸ *”Man is not morally ready for the terrific universal power which he has ferreted out, for unlike God he is not benevolent.”* Atomic bomb find decried by Ayer. The New York Times 27.8.1945, 15.

¹⁸⁹ *“– – in an imperfect world we have to recognize there cannot be peace without force behind it to restrain the evil-doer.”* Archbishop on use of atomic force. The Times 16.8.1945, 2.

¹⁹⁰ *”– – it has been difficult to speak temperately of those who appear to value the lives of cruel and barbarous people above the lives of those noblemen of our forces and of our allies – –”* Use of atomic bomb. The Times 21.8.1945, 2.

¹⁹¹ Human affairs in melting pot. The Times 20.8.1945, 4.

¹⁹² Tästä kirjoittaa myös The New York Times. Ire Over atom bomb bars church service. The New York Times 16.8.1945, 9.

*” – jälkipolvet tulevat tuomitsemaan ne, jotka ensin käyttivät sitä tähän tarkoitukseen, luoden täten kammottavimman ennakkotapauksen ihmiskunnan historiassa.”*¹⁹³

The New York Timesin kirjoittelu uskonnollisten tahojen suhtautumisesta atomipommiin muodostaa siis täysin kielteisen kuvan. Lainatut lausunnot ovat enemmän tai vähemmän kärjekkäitä ja kriittisiä, kuitenkin aina pommin olemassaolon oikeutuksen ja sen käyttämisen tuomitsevia. The New York Times pyrkii selvästi huomioimaan erityisesti Vatikaanin kannan, mutta se ottaa myös muita uskonnollisia tahoja huomioon, kattavana läpileikkauksena merkittävistä kirkollisista johtajista yksittäiseen seurakuntapastoriin asti.

The Times ei puutu katolisen kirkon kommentointiin yhtä juttua lukuun ottamatta, jossa se toisaalta poikkeaa selvästi The New York Timesin varovaisesta linjasta. Muutoin The Times esittelee vain brittiläisten kirkonmiesten mielipiteitä, sekä pommin puolesta että sitä vastaan. Huomattavaa on, että The Timesissa pommia puolustavat lausunnot lausutaan hyvin korkearvoisten kirkon edustajien taholta, kun taas pommin tuomitseminen jää yksittäisten pappien harteille. The Timesin raportoinnista jääkin väistämättä kuva, että virallinen anglikaaninen kirkko mitä suurimmassa määrin hyväksyi atomipommin käytön omien tappioiden säästämiseksi ja sodan voittamiseksi.

The New York Timesin kirjoittelu on jossain määrin ”uskonnollisempaa” kuin The Timesin. Yhdysvaltalaislukijat ovat saaneet lukea ”*Jumalan tuomiosta*” ja ”*kristillisestä valtiomiestaidosta*”. The Timesin sivuilla kirkon edustajat puhuvat enemmänkin yleisistä moraaliarvoista ja jopa voimapoliittisista näkökohdista.

¹⁹³ ” – posterity will condemn those who have first used it for this purpose thereby creating a most dreadful precedent in the history of mankind.” Dean’s ban on civic service. The Times 16.8.1945, 2.

8. Muun maailman mielipiteet

Hyvä joukkotiedotusväline ei yleensä rajoitu pelkästään itse raportoimaan ajankohtaisista asioista, vaan se ottaa huomioon myös sen, mitä muissa medioissa ja muualla maailmassa on aiheesta kirjoitettu, erityisesti jos kyseessä on maailmanlaajuisesti kiinnostava ja ihmisiä koskettava asia. The New York Times ja The Times onnistuvat molemmat muiden maiden lehtien atomipommiuutisoineista ja -kannanotoista raportoinnissaan kohtuullisen hyvin. Ne esittelevät eri valtioiden suurimpien sanomalehtien otsikoita, pääkirjoituksia ja jopa mielipidesivujen sisältöjä. Millaisen kuvan maailman suhtautumisesta pommiin lehtien perusteella saa? Julkaistaanko pommia kritisoivia kirjoituksia miten paljon suhteessa positiivisiin? On myös mielenkiintoista tutkia, mitä The New York Timesissa kirjoitetaan brittiläisistä sanomalehdistä ja toisaalta mitä The Timesissa kirjoitetaan yhdysvaltalaisesta uutisoinnista. Vaikka tämä tutkimus keskittyy lehtien uutiskirjoituksiin ja -raportointiin, eikä ota huomioon pää- tai mielipidekirjoituksia, on tässä yhteydessä kuitenkin syytä tarkastella myös niiden julkaisemia muiden medioiden mielipidekirjoituksia. Niiden huomioiminen on kuitenkin ollut merkitsevä ja tietoinen ratkaisu, joka voi osaltaan kertoa siitä, millaisen kuvauksen ja käsityksen lehtien raportointi muodostaa.

8.1. The New York Times ja maailman tuomio

The New York Times raportoi monessa yhteydessä ja käytännössä läpi koko elokuun ajan siitä, minkälaisia reaktioita ja tunteita atomipommin räjäytys on nostattanut maailman lehdissä ja poliitikkojen mielissä. Monesti tähän puututaan tosin vain aivan pienellä ja lyhyellä jutulla, jossa kerrotaan jonkun maan sanomalehden atomipommiä käsitelleestä jutusta, sitä sen kummemmin esittelemättä. Mutta erityisesti Britannian ja Ranskan sekä myös Neuvostoliiton uutisointia käsitellään laajemminkin.

Ranskalaisten reaktioita esitellään kolmen eri jutun voimin. Piakkoin pommin räjäytyksen jälkeen, eli 9.8. kirjoitetaan, kuinka ranskalaisissa lehdissä pommi vei huomiota marsalkka Pétainin oikeudenkäynniltä. Jutun mukaan Ranskassa korostetaan, että anglosaksisilla mailla on nyt etulyöntiasema uraanin hyödyntämisessä ja sen saamisessa omilta alueiltaan. Pommin ominaisuuksista mainitaan, että:

”Useat kirjoittajat täällä [Ranskassa] korostivat pommin kauhistuttavaa tuhovoimaa.”¹⁹⁴

Seuraavan kerran ranskalaisten tunteja kuvaillaan 10.8., jolloin The New York Timesin kirjeenvaihtaja raportoi:

”Täällä ilmeni tänään närkästystä johtuen siitä, että viralliset lausunnot Washingtonista ja Lontoosta eivät antaneet ranskalaisille kunniaa heidän osuudestaan atomikokeissa.”¹⁹⁵

Jutussa julkaistaan Frédéric Joliot-Curien lausunto, jossa tämä kertoo atomienergian ja atomipommin perustuvan ranskalaisessa yliopistossa tehtyihin kokeisiin. Lisäksi korostetaan, että ranskalaisia tiedemiehiä työskenteli projektin parissa Yhdysvalloissa ja Kanadassa, salassa omilta hallituksiltaan.

Ranskalaisista muodostuvaa ärsyyntynyttä ja jopa kateellistakin kuvaa täydentää vielä kolmas juttu 14.8. Siinä kerrotaan, kuinka ranskalaisen Figaro -lehden pääkirjoitus käsittelee Yhdysvaltain ja Britannian ydinasemonopolia. Kirjoitus on tiukka ja asenteellinen ja mainitsee muun muassa, että:

”Jää nähtäväksi, kuinka Yhdysvallat ja sen liittolainen Britannia käyttävät ajanjakson, jolloin niillä on nautittavanaan kaksi etuoikeutta, olla kaikkien pelkäämä tarvitsematta pelätä ketään.”¹⁹⁶

Kirjoituksessa pohditaan lisäksi, osoittavatko maat viisautta ja oikeudenmukaisuutta maailmanpolitiikassaan samassa suhteessa kehittämänsä aseiden tuhovoimaan. Ranskalaisten tunnoista ja suhtautumisesta muodostuu näiden The New York Timesin juttujen perusteella siis hyvin negatiivinen kuva. Pommista näytetään kirjoittavan ainoastaan kielteisessä valossa, mutta toisaalta ranskalaiset haluavat kaikesta huolimatta saada tunnustusta omalle roolilleen tämän tieteellisen keksinnön saavuttamisessa. The Timesissa ei ranskalaisreaktioita esitellä.

¹⁹⁴ *”Several writers here emphasized the bomb’s appalling destructive power.”* Atom rivals Petain in French interest. The New York Times 9.8.1945, 6.

¹⁹⁵ *”Indignation was expressed here today because the official statement from Washington and London gave the French no credit for their share in atomic experiments.”* French cite share in work on atoms. The New York Times 10.8.1945, 6.

¹⁹⁶ *”It remains to be seen how the United States and its British ally will use the period during which they will enjoy the double privilege of being feared by all and of fearing none.”* Monopoly disturbs French. The New York Times 14.8.1945, 9.

Neuvostoliitto oli jätetty atomipommin kehityksestä täysin syrjään ja pimentoon. Näin ollen ei olekaan ihme, että neuvostoliittolaisissa medioissa atomipommista ei positiiviseen sävyyn kirjoiteta. Itse asiassa koko asia jää hyvin vähälle huomiolle The New York Timesin mukaan. Neuvostoliittolaisten raportoinnista mainitaan kahteen otteeseen. Ensimmäisessä jutussa kerrotaan ainoastaan, että Moskovan radio julkaisi presidentti Trumanin atomipommia koskeneen puheen, mutta ei kommentoinut sitä mitenkään.¹⁹⁷ Toinen juttu aiheesta on selvästi laajempi. Siinä kirjoitetaan, kuinka Izvestija -lehdessä vaaditaan Neuvostoliiton osuuden tunnustamista Japanin tappiossa ja vähätellään atomipommin roolia. Kirjeenvaihtaja mainitsee lisäksi, että

*”Atomipommista tiedetään vähän Neuvostoliitossa – – On olemassa laajaa kiinnostusta pommin mahdollisuuksista, mutta samalla huomattavaa ärtymystä ulkomaisia ajatuksia kohtaan, joiden mukaan atomipommi pakotti Japanin antautumaan.”*¹⁹⁸

Liittolaisensa Britannian reaktioista ja suhtautumisesta pommiin The New York Times kirjoittaa moneen otteeseen. Ensimmäisinä päivinä mainitaan, että atomipommi täyttää brittilehtien sivut, eikä usein mitenkään positiivisessa valossa. Yleisönosastokirjoitusten kauhistelevia kommentteja siteerataan ahkerasti:

*”Jumalani! Onko maailma tullut hulluksi?”*¹⁹⁹

*”Ihmisyyden nimissä, pysähtykäämme ja kysykäämme itseltämme, mihin olemme marssimassa?”*²⁰⁰

Nämä ovat esimerkkejä siitä, millaisia reaktioita Britanniasta esitellään. Jo jutun otsikko *”Brittiläiset nousevat atomipommin käyttöä vastaan”* luo kuvan, että Britannian suhtautuminen pommiin oli kielteinen ja jopa tyrmistynyt. Toki myös pommin roolia sodan

¹⁹⁷ Atomic bomb statement is broadcast by Moscow. The New York Times 7.8.1945, 5.

¹⁹⁸ *”Little is known in the Soviet Union about the atomic bomb – – There is great interest in the bomb’s possibilities, but there also is considerable annoyance with ideas abroad that the atomic bomb forced Japanese capitulation.”* Russians minimize atom bomb’s part. The New York Times 17.8.1945, 5.

¹⁹⁹ *”My God! Has the world gone crazy?”* Britons revolted by use of atomic bomb. The New York Times 9.8.1945, 11.

²⁰⁰ *”In the name of humanity, let us stop and ask ourselves where we are marching?”* ibid.

loppumisessa käsitellettä kirjoituksia esitellään, samoin kuin joissakin lehdissä ilmennyttä kiitollisuutta siitä, että tämä keksintö ei joutunut akselivaltojen käsiin.²⁰¹

Elokuun lopulla Britannian atomipommikeskustelu linkittyi vahvasti parlamentissa käytyyn YK:n peruskirjan käsittelyyn ja lopulta sen hyväksymiseen. The New York Times raportoi näistä väittelyistä laajasti ja linkittää aiheet selvästi yhteen. Lehti menee niin pitkälle, että kirjoittaessaan Britannian parlamentin ratifioineen YK:n peruskirjan, sanotaan sitä edeltäneistä keskusteluista:

*”Käytännössä oli kyse atomipommista ja siitä, kuinka peruskirja saattaisi vaikuttaa sen hallintaan.”*²⁰²

Tämä ei kuitenkaan ole täysin tuulesta temmattu väite ja vailla todellisuus pohjaa, sillä pitkälti samaa mieltä on myös The Times, jolla luonnollisesti oli paljon tarkemmat ja perinpohjaisemmat raportoinnit kaikista parlamentin istunnoista ja siellä käydyistä väittelyistä. The Timesin uutisointi kytkee myös käytännössä yhteen YK:n ja atomipommin.²⁰³

Näiden lisäksi The New York Timesissa mainitaan lyhyesti muun muassa Intian, Etelä-Afrikan sekä Kolumbian sanomalehtien tai poliittisten päättäjien kommentteista. Nämä kaikki ovat kriittisiä atomipommia kohtaan, joko suoraan tuomien sen käytön tai ainakin vaatien sitä tiukkaan kansainväliseen valvontaan.²⁰⁴

²⁰¹ Atomic bomb tops all news in London. The New York Times 7.8.1945, 3.

²⁰² *”It was really a debate on the atomic bomb and how the charter might affect its control.”* Matthews, Herbert L.: Parliament a unit in voting charter. The New York Times 24.8.1945, 1.

²⁰³ The Timesin parlamentin istuntoja käsitellettä kirjoituksista käy ilmi, kuinka selvästi parlamentin jäsenet liittivät yhteen YK:n vahvan roolin, atomipommin kansainvälisen valvonnan ja tiiviin yhteistön sen varmistamiseksi, ettei pommia käytettäisi enää koskaan. Katso esim. United Nations charter approved, The Times 24.8.1945, 2.

²⁰⁴ Indian papers protest. The New York Times 13.8.1945, 10; World atom rule backed. The New York Times 14.8.1945, 9; Wars must end, says Smuts. The New York Times 26.8.1945, 20.

The New York Times tarjoaa paljon mielipiteitä ympäri maapalloa. Se esittelee niin sanomalehtien ja toimittajien kuin tavallisten kansalaistenkin reaktioita, sekä muutamissa tapauksissa myös valtioiden päämiesten lausuntoja. Ranska ja Britannia saavat suurimman painoarvon ja niissä käytyä keskustelua esitellään monien juttujen voimin. Lähes poikkeuksetta kaikki esitellyt kommentit ovat negatiivisia siinä mielessä, että pommin käyttöä kauhistellaan tai sen kuvataan järkyttäneen ihmisiä perin pohjin. Näistä kommentista ei ole löydettävissä Yhdysvaltain johdon ajamaa kantaa, jonka mukaan atomipommin käyttäminen säästi satoja tuhansia henkiä sodan molemmilta osapuolilta.

8.2. Toiveita ja pelkoja The Timesin sivuilla

The Times ei esitele muiden maiden uutisointia yhtä kattavasti kuin The New York Times. Kuitenkin The Timesissakin muutama juttu käsittelee yksinomaan tätä aihetta. Huomionarvoista on, että The Times kirjoittaa muiden maiden raportoinnista ainoastaan aivan atomipommin pudottamista seuranneina ensimmäisinä päivinä. Tämän jälkeen ei tähän aiheeseen enää palata. Voikin miettiä, onko tämä tietoinen ratkaisu. Halusiko The Times nimenomaan ensin tuoda julki muun maailman suhtautumista, ennen kuin sen kirjoituksista alkoivat ilmetä brittiläisten omat kannanotot ja reaktiot?

Neuvostoliiton tai Ranskan suhtautumista ei The Timesissa käytännössä käsitellä lainkaan. Aivan ensimmäisenä ääneen päästetään Uuden-Seelannin pääministeri, joka sivuaa atomipommia maansa hyväksytyä YK:n peruskirjan.

*”Herra Fraser puhui maailmaa uhkaavasta hirvittävästä vaarasta, jos atomipommin kaltaiset tieteelliset keksinnöt eivät ole hallinnassa.”*²⁰⁵

Näin The Times kytkee heti hallinnan ja valvonnan – käytännössä YK:n – ja atomipommin yhteen, kuten myöhemmin Britannian omaa poliittista keskustelua käsitellessään.

Seuraavan kerran aihetta käsitellään 9.8. Kirjeenvaihtaja on koonnut eräänlaisen yleiskatsauksen ”maailman kommentista”. Jutussa kirjoitetaan, että ensimmäiset reaktiot

²⁰⁵ ”Mr. Fraser spoke of the terrible danger to the world if such scientific discoveries as the atomic bomb were uncontrolled.” N.Z. ratifies the charter. The Times 8.8.1945, 3.

ovat suurelta osin pelokkaita ja keksintöä ei osata vielä ajatella millään lailla hyvää tekevänä. Toimittaja kirjoittaa, että:

*”Uudet voimat otetaan ennen kaikkea yhä pelottavamman ja tuhoisamman sodan symbolina.”*²⁰⁶

Jutun mukaan muiden mielestä on kuitenkin myös toivoa, että atomipommin keksiminen ja käyttäminen pelottaa koko ihmiskunnan lopettamaan sodat. Ja samoin kuin The New York Timesissa, huomautetaan tässäkin, että monissa maissa:

*”Kiitollisuutta ilmaistaan siitä, että tämän keksinnön tekivät voimat, jotka taistelevat järjestyksen palauttamisen ja rauhan varjelemisen puolesta.”*²⁰⁷

The Times eroaa The New York Timesista siinä, että se esittelee myös yhden kommentin, jossa ei tuoda julki pelkästään tyrmistytää atomipommin käyttämistä kohtaan ja tuomita sitä, vaan syytetään tekoa suoraan sotarikokseksi. Näin kirjoittaa nimittäin ruotsalainen Aftonbladet:

*”Joka tapauksessa niin sanottujen sodankäynnin sääntöjen, joita ylistettiin vuonna 1939, täytyy leimata Hiroshiman pommitus ykkösluokan sotarikokseksi.”*²⁰⁸

Aftonbladetin juttua ei kommentoida millään lailla, ainoastaan lainataan sitä suoraan. On erittäin mielenkiintoista, että The Times julkaisee sinällään vähämerkityksisen ja pienessä maassa toimivan yhden sanomalehden näin voimakkaan kommentin. Haluaako lehti mahdollisesti sanoa jotain toisen ”suulla”? Toki voi olla, että The Timesilla on vain yksinkertaisesti tavoite mahdollisimman laajaan ja eri äärilaidat huomioonottavaan raportointiin.

²⁰⁶ “The new powers are taken first and foremost as the symbol of still more frightful and more widely annihilating war.” World hopes and fears. The Times 9.8.1945, 4.

²⁰⁷ “Thankfulness is expressed that the discovery was first made by the powers fighting for the restoration of order and for the safeguarding of peace.” World hopes and fears. The Times 9.8.1945, 4.

²⁰⁸ “At all events, the so-called rules of warfare which were hailed in 1939 must brand the bombing of Hiroshima as a first-class war crime.” “First class war crime”. The Times 10.8.1945, 4.

Yhdysvaltaisten kansalaisten reagoitua ja lehtien kirjoittelua The Times esittelee Nagasakiin pudotetun atomipommin tuhoja käsittelevässä jutussaan. Siinä kirjoitetaan, että atomipommit saavat sekalaisen vastaanoton amerikkalaiselta yleisöltä ja kansalaisilta. Yleisönosastokirjoitusten perusteella toimittaja luo kuvaa ihmisten tunnoista.

”Monet ylistävät sen [atomipommin] käyttöä, mutta vakavammat sanomalehdet julkaisevat monia kirjeitä lukijoilta, jotka tuomitsevat vahvasti sen käytön.”²⁰⁹

Tämän laajemmalti The Times ei enää käsittele ulkomaiden suhtautumista. Sen raportoinnista saa maailman reaktioista hyvin sekalaisen kuvan. Monet tuntuvat kokevan pelkoa ja epätoivoa tulevaisuuden suhteen, mutta myös uskoa ja jopa toivoa. Poikkeavana ja silmiinpistävänsä esiin nousee Aftonbladetin esittämä kiivas syytös, sekä sen jättäminen ikään kuin ”irralleen”, ilman mitään kommentointia tai pohjustusta.

Yhdysvaltaisten suhtautumista ja mielipiteitä olisi The Timesin odottanut käsittelevän huomattavasti enemmän. Atomipommihan oli heidän saavutuksensa ja kaikki sen herättämät tunteet kohdistuivat ensi sijassa Yhdysvaltoihin, sen johtajiin ja myös kansalaisiin. On myös merkillistä, että ranskalaisten tai yleensä eurooppalaisten medioiden käsittelyä ei The Timesissa erikseen oteta huomioon.

²⁰⁹ *”Many applaud its use, but the more serious newspapers print many letters from readers denouncing the employment of it.” Nagasaki like a “volcano”. The Times 13.8.1945, 4.*

9. Atomipommin monet kasvot

Hiroshimaan tiputettu atomipommi oli niin mullistava tapahtuma, että voidaan hyvin sanoa sen hakevan yhä vertaistaan yksittäisenä, koko maailmaa muuttaneena asiana. Se päätti käytännössä toisen maailmansodan ja loi pohjan valtioiden väliselle politiikalle seuraaviksi vuosikymmeniksi. Se vaikuttaa vahvasti yhteiskuntiin ja maailmanpolitiikkaan tänäkin päivänä, kuten uutisista voimme jatkuvasti huomata. Aikanaan atomipommi toi sotatapahtumien kyllästämään uutisointiin uuden puolen ja ennen kokemattomana tapahtumana mukanaan epävarmuuden tulevaisuudesta.

Tutkimukseni alussa asetin tavoitteeksi selvittää sen, mitä asioita The New York Timesissa ja The Timesissa kirjoitettiin Hiroshiman atomipommista ja missä sävyssä. Tähän liittyen on syytä mainita, että käytännössä käsittelyyn sisältyy myös maailmanhistorian toinen ja toistaiseksi viimeinen ihmisiä vastaan käytetty atomipommi, eli Nagasakiin 9. elokuuta tiputettu ”Fat Man”. Nagasakin pommi ei itsessään muuttanut tai tuonut juuri mitään lisää lehtien kirjoitteluun, se ainoastaan vahvensi jo Hiroshiman pommin synnyttämää käsitystä ydinaseajan alkamisesta ja raportoinnissa molemmat atomipommit käytännössä niveltivät yhteen. Lisäksi tavoitteeni oli selvittää, oliko lehtien kirjoittelussa löydettävissä selkeitä eroja, ristiriitaisuuksia tai pyrkimyksiä esittää joku asia toisella tavalla.

Atomipommin herättämä raportointi ja sen saama valtava huomio tutkittavissa lehdissä teki tutkimuksesta erittäin mielenkiintoisen ja hedelmällisen. Hyvin pian kävi selväksi, että aihe muodostuisi monipuoliseksi ja lukuisia erilaisia käsittelytapoja sisältäväksi kokonaisuudeksi. Yhteenvetoa tehdessä on ensin syytä mainita lyhyesti jokaisesta käsitellystä aihepiiristä erikseen ja lopuksi pyrkiä muodostamaan kokonaiskuva kahden lehden kuukauden mittaisen ajanjakson aikana välittämästä uutisoinnista.

Selkeäksi ja ensimmäiseksi aihekokonaisuudeksi molemmissa lehdissä nousivat atomipommin suunnittelu- ja kehitysprojektia käsitelleet kirjoitukset. Nämä jakautuivat kolmeen eri luokkaan, eli salaisuuden korostamiseen, projektiin uhrattuihin voimavaroihin sekä projektissa mukana olleisiin työntekijöihin. The New York Times suorastaan hehkuttaa sitä, kuinka atomipommi pystyttiin kehittämään täysin salassa muulta maailmalta ja jopa useimmilta omilta poliitikoilta. The Timesille ei tämä salaisuuden korostaminen ollut olennaista

Projektiin käytetyt aineelliset ja rahalliset panokset ovat The New York Timesin kirjoittelussa suoranainen lempilapsi. Lukija suorastaan tyrmätään lukujen vyörytyksellä. Käytetyt rahamäärät, rakennetut tuotantolaitokset ja jopa kaupungit, kuten myös projektin nielemät raaka-aineet esitellään lähes pedanttisella tarkkuudella. Tähänkään aiheeseen ei The Timesilla ole halua sen suuremmin puuttua, vaan se haluaa kiinnittää lukijoidensa huomion Britannian ja Kansainyhteisön maiden tieteellisiin saavutuksiin ja tulevaisuuden potentiaaliin. The New York Times jakaa kiitosta kaikille mahdollisille osapuolille, jotka voi etäisestikin kytkeä pommin onnistuneeseen kehittelyyn. Molempien lehtien raportoinnista käy kuitenkin ilmi tiivis anglo-amerikkalainen yhteistyö ja laajempikin, eräänlainen läntisen maailman teknologinen voitto.

Atomien olemusta ja niiden ominaisuuksia esitellään The New York Timesissa huomattavan paljon. Monet jutut käsittelevät sitä, kuinka atomipommi oikein syntyi ja mitä siinä tapahtuu. Kuvat ja asiantuntijoiden selostukset näyttelevät raportoinnissa tärkeää osaa. The Times sivuaa tätä aihetta käsitellessään atomivoimaa tulevaisuuden kannalta ja sen valjastamista energian tuotantoon, jolloin se samalla esittelee niin atomin toimintaa kuin ydinfissionkin.

Vaikutusten käsittelyssä lehdistä löytyy selviä eroja. The New York Times pysyy raportoinnissaan ikään kuin ”kauempana”, se toki kuvaa tuhoja ja kuolonuhrien määriä tarkasti, mutta ei The Timesin tapaan kuvaile yksittäisten ihmisten ja ruumiiden kärsimiä vaurioita tai ylipäänsä pommin aiheuttamaa inhimillistä tragediaa. The Times maalaa lukijalle karmaisevan kuvan Hiroshiman uhreista ja kirjoittaa hyvin kriittisesti myös säteilyn vaikutuksista. The New York Times on säteilyn suhteen kahden tulen välissä, toisaalta se raportoi japanilaiskuvauksista, joita on vaikea olla uskomatta tai kyseenalaistaa, mutta toisaalta sen kotimaan hallituksen raporteissa ja julkaisuissa kiistetään järjestelmällisesti kaikki säteilyä koskevat väitteet.

Atomipommin roolia ja osuutta toisen maailmansodan päättymisessä ei lehdissä paljoakaan käsitellä. The New York Times ei halua nostaa pommia erikoisaseeseen, vaan se liittyy yhteen kaikkien sodassa taistelleiden panokset, jolloin Japanin tappio oli eri aselajien yhteistyön tulos. The Times ei sekään nosta atomipommia sodan lopettajan asemaan.

Tulevaisuutta pohditaan molemmissa lehdissä. The New York Timesin tulevaisuudenkuva sotateknologian kehityksen suhteen on pelkoa herättävä. Kärjistäen sen kirjoituksista muodostuu kuva, jossa teollisuutta ja kaupunkeja olisi kaivettava maan alle suojaan atomipommein varustautuneita valtioita vastaan, kolmas maailmansota merkitsisi sivilisaation loppua ja äkkituhon uhka on tullut ihmisten päälle väijyväksi varjoksi. The Times ei muodosta aivan tällaista äärimmäistä uhkakuvaa. Sen sijaan se korostaa, että atomipommia ei saisi enää milloinkaan käyttää, vaan sen on oltava joko sodan loppu tai ihmisyyden loppu.

Atomipommin aikaansaama tieteellinen mullistus ja sen avaamat tulevaisuuden mahdollisuudet ovat isossa roolissa. Molemmat lehdet painottavat tiedeyhteisöjen avainasemaa ja yliopistojen yhteistoimintaa. The New York Timesille riittää tämä, kun The Times puolestaan vaatii täydellistä avoimuutta ja atomipommin kansainvälistä valvontaa. Yhtä mieltä lehdet ovat atomivoiman suurista mahdollisuuksista ja jopa sen tulevaisuuden kokonaan mullistavista vaikutuksista, mutta näiden muutosten vaatima aika ei tunnu olevan selvillä. Atomipommista tulevaisuuden kannalta on lehtien raportoinnissa kaksiteräinen miekka, joka tarjoaa lähes rajattomat mahdollisuudet niin hyvään kuin pahaankin.

Saksan muodostamaa atomipommiuhkaa käsitellään molemmissa lehdissä ja liioitellaan ainakin The New York Timesissa. Välillä se nostaa natsien atomipommin hyvinkin suureen rooliin, välillä taas väheksyy sitä. Kirjoitetaan salaisista atomipommiprojekteista, uusista aseista ja Yhdysvaltoihin asti yltäneistä rakettihankkeista, mutta painotetaan kuitenkin, että mitään valmista ei Saksassa saatu aikaan ja että pätevimmät tutkijat ja tiedemiehet työskentelivät liittoutuneiden hyväksi. Tämä aihe tuo raportointiin myös jännityskertomusten elementtejä, kuten vakoojia ja vastavakoojia.

The Timesilla olisi ollut hyvin perusteltuja syitä vielä yhdysvaltalaisia suurempaan kauhuskenaarioiden maalailuun natsien atomipommiin liittyen, olihan Britannia saanut tottua sodan alusta alkaen omien kaupunkiensä tavanomaisiin pommituksiin. Natsien atomipommia ei kuitenkaan haluta nostaa merkittäväksi uhaksi, vaikka siitä toki muutamaan otteeseen kirjoitetaankin. Tähän liittyen käytetään kuitenkin hyväksi tilaisuutta raportoida norjalaisten kamppailusta miehittäjiä vastaan ja Britannian suuresta roolista tässä toiminnassa, joka merkittävältä osaltaan teki tyhjäksi saksalaisten atomipommihaaveet.

Uskonnollisten piirien edustajien mielipiteet atomipommista ovat olleet molemmille lehdille tärkeitä. Näiden tahojen lausuntoja ja erityisesti saarnoja lainataan ja kuvaillaan ahkerasti. The New York Timesin välittämän kuvan perusteella yhdysvaltalaiset uskonnolliset tahot tuomitsevat atomipommin yksiselitteisesti ja saarnaavat maansa toimia vastaan. The Times on raportoinnissaan tasapuolisempi. Sen sivuilla ääneen pääsevät niin pommin tuomitsijat kuin sen kannattajatkin. Molemmat antavat äänen yksittäisillekin papeille ja näiden henkilökohtaisille toimille tai mielipiteille. The New York Timesissa pappien ja piispojen retoriikka on selvästi uskonnollisempaa kuin The Timesissa, jonka sivuilta ei ”Jumala” -sanaa ole juurikaan löydettävissä.

Muu maailma saa perustellusti äänensä kuuluviin lehtien sivuilla. Etenkin The New York Times toimii mallikkaasti raportoidessaan pommin herättämiä tuntemuksia eri maiden medioissa. Se ottaa erityisesti huomioon Ranskan ja Britannian, mutta lyhyitä lainauksia poimitaan myös pienemmän painoarvon omanneista maista. Nämä esiteltyt kommentit ovat kaikki kielteisiä, joten niiden perusteella atomipommi tuntuu saaneen maailman tuomion. Tosin huonossa asiassa hyvänä nähdään se, että tämän kauhean keksinnön tekivät liittoutuneet.

The Timesin raportointi ei yllä The New York Timesin laajuuteen, sillä puuttumaan jäävät muun muassa ranskalaisten tunnot ja kommentit. Sen luoma kuva maailman reaktioista on kuitenkin selvästi monipuolisempi, sillä toisin kuin yhdysvaltalaisesta vastineestaan, The Timesista on löydettävissä myös monia pommia puolustavia lausuntoja. Toisaalta The Times julkaisee suoran ja peittelemättömän hyökkäyksen atomipommia vastaan, eli Aftonbladetin syytöksen suoranaisestä sotarikoksesta.

Kaikki nämä esille nousseet ja käsitellyt teemat osoittavat hyvin sen, että molempien lehtien raportointi aiheesta oli hyvin kattavaa ja syvällistä. Ne pyrkivät muodostamaan selkeitä kuvauksia ja käsityksiä tapahtuneesta sekä kaikesta siitä, mitä se tuo mukanaan. Aika- ja käsittelyperspektiiviä pystyttiin tarpeen vaatiessa laajentamaan ja tarjoamaan lukijalle moniulotteinen kuva. Lehtien valmiudet reagoida olivat yleensä hyvät, sillä niillä oli käytettävissään asiantuntijoita ja hyvät yhteydet aina itse tapahtumapaikalle Hiroshimaan asti. Monet lehdissä esiteltyt ja käsitellyt asiat voivat tuntua nykypäivän ihmiselle oudoilta ja jopa naurettavilta – esimerkkinä mainittakoon maanalaiset kaupungit – mutta pitää muistaa,

että omana aikanaan ne olivat täysin varteenotettavia ajattelumalleja ja syntyivät tuolloin vallinneesta todellisuudesta ja aikansa tulevaisuuskäsityksistä.

Lehdet eivät poikenneet toisistaan oleellisilla tai merkittävillä tavoilla käytännössä missään vaiheessa. Kuitenkin selviä sävyeroja oli monin paikoin löydettävissä. The New York Times oli usein hyvinkin teknologiapainotteinen ja halusi vetää suuria linjoja ja tulevaisuuden hahmotteluja, eikä niinkään kiinnittä huomiota atomipommiin ”tässä hetkessä”. The Times pysyi raportoinnissaan pidempään japanilaisten kärsimyksissä ja Hiroshiman kytevissä raunioissa.

The New York Times ”voittaa” The Timesin kirkkaasti laajuudellaan ja juttujensa pituuksilla mitattuna. Sillä oli resursseja puuttua tarkemmin ja useammin moniin teemoihin, jotka The Times sivuuttaa täysin tai mainitsee ainoastaan kerran. Tästä ei kuitenkaan voi suoraan vetää johtopäätöksiä The New York Timesin paremmuudesta, sillä The Times toimi varsin tehokkaasti niiden resurssien rajoissa, joita sillä oli käytettävissään.

Kummankaan lehden tapauksessa ei voinut havaita selviä merkkejä suoranaisesta puolueellisuudesta tai tietojen vääristelystä siinä mielessä, että ne olisivat tuottaneet värittyneitä näkemyksiä tai ajaneet jonkun tietyn tahon haluamaa linjaa. The New York Times otti tai joutui ottamaan paljon huomioon Yhdysvaltain virallisten tahojen näkemyksiä ja lausuntoja, mutta vastaavasti se julkaisi myös paljon niiden suhteen vastakkaisia mielipiteitä. Sen uutisoinnin linja oli monesti hyvin kriittinen ja kaunistelematon, kuten käy ilmi kirkollisten tahojen tai muun maailman mielipiteitä esitelleistä jutuista. Mitään ”kotiinpäin vetoa” ei todellakaan ole löydettävissä.

The Timesilla ei ollut samassa mitassa tätä pommin räjäyttäjän taakkaa lastinaan, mutta toisaalta se oli välillä huomattavasti brittiläisen kulttuuripiirin ja -vaikutteiden alainen, Britannian (mennyttä) mahtia ja vaikutusta pönkittävä. Lisäksi The Timesin uutisoinnissa oli välillä silmiinpistävää sen hallitusta myötäilevä linja, joka korosti atomipommin kansainvälistä valvontaa ja kytki sen jutuissaan tiiviisti YK:n perustamiseen. Loppujen lopuksi voidaan sanoa kummankin lehden pyrkineen mahdollisimman suureen objektiivisuuteen ja tässä tavoitteessaan myös verrattain hyvin onnistuneen.

LÄHTEET

ALKUPERÄISLÄHTEET

Sanomalehdet

The New York Times 7.8.1945 – 31.8.1945

The Times 7.8.1945 – 31.8.1945

Muut alkuperäislähteet

Churchill, Winston S., *The second world war. Volume VI. Triumph and tragedy*. London, 1954.

Hachiya, Michihiko, *Hirošiman päiväkirja : hirosimalaisen lääkärin päiväkirja 6. elokuuta - 30. syyskuuta 1945*. Toimittanut Warner Wells. Suomentanut Antero Tiisanen. Juva, 1983.

Truman, Harry S., *Memoirs volume one. Year of decisions*. New York, 1955.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Berger, Meyer, *The story of the New York Times. The first 100 years 1851-1951*. New York, 1970.

Buchanan, A. Russell, *The United States and world war II. Volume II*. New York, 1964.

Curran, James, Seaton, Jean, *Power without responsibility. The press and broadcasting in Britain*. London, 1988.

Feis, Herbert, *The road to Pearl Harbor. The coming of the war between the United States and Japan*. Princeton, 1950.

Fuller, J.F.C., *The Second World War 1939-45 : a strategical and tactical history*. New York, 1954.

Hemánus, Pertti, *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*. Helsinki, 1973.

Hersey, John, *Hiroshima*. [Harmondsworth], 1966.

Kempf, Wilhelm, *Conflict coverage and conflict escalation. – Journalism and the new world order. Studying war and media*. Edited by Wilhelmf Kempf & Heikki Luostarinen. Göteborg, 2002.

Kurian, George Thomas, *United States. – World press encyclopedia*. Volume II. Edited by George Thomas Kurian. London, 1982.

Luostarinen, Heikki, *Propaganda and reporting in total wars. – Journalism and the new world order. Studying war and media*. Edited by Wilhelmf Kempf & Heikki Luostarinen. Göteborg, 2002.

Luostarinen, Heikki, *The US media and the Vietnam war. – Journalism and the new world order. Studying war and media*. Edited by Wilhelmf Kempf & Heikki Luostarinen. Göteborg, 2002.

Luostarinen, Heikki & Ottosen, Rune, *The changing role of the media in conflicts. – Journalism and the new world order. Studying war and media*. Edited by Wilhelmf Kempf & Heikki Luostarinen. Göteborg, 2002.

Luostarinen, Heikki, *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Juva, 1994.

McDonald, Iverach, *The history of the Times. Volume V Struggles in war and peace 1939-1966*. London, 1984.

- Mott, Frank Luther, *American journalism. A history : 1690-1960*. New York, 1962.
- Pemberton, William E., *Harry S. Truman. Fair dealer and cold warrior*. Boston, 1989.
- Purdue, A. W., *The second world war*. [London], 1999.
- Roeder, George, *The censored war : American visual experience during World War Two*. New Haven, 1993.
- Rose, Paul Lawrence, *Heisenberg and the Nazi atomic bomb project : a study in German culture*. Berkeley 1998.
- Roth, Mitchel P., *Historical Dictionary of War Journalism*, London 1997.
- Suvanto, Pekka, *Yleisen historian lähteet ja niiden käyttö*. Helsinki, 1977.
- The committee for the compilation of materials on damage caused by the atomic bombs in Hiroshima and Nagasaki, *Hiroshima and Nagasaki. The physical, medical and social effects of the atomic bombings*. Tokyo, 1981.
- Tommila, Päiviö, Keränen, Kaija, *Lehtihistoria ja sen tutkimus*. Turku, 1974.
- Torvinen, Taimi, *Ulkomaisen sanomalehdistön historia*. Espoo, 1982.
- Winnacker, Rudolph A., *The debate about Hiroshima. – Military affairs Vol 11, No 1*. 1947.
- Woodward, Llewellyn, *British foreign policy in the second world war. Volume V*. London, 1976.